

ГОЛОС РУСИНА

Культурно-белетристичний часопис Русинів

ГОЛОС РУСИНА

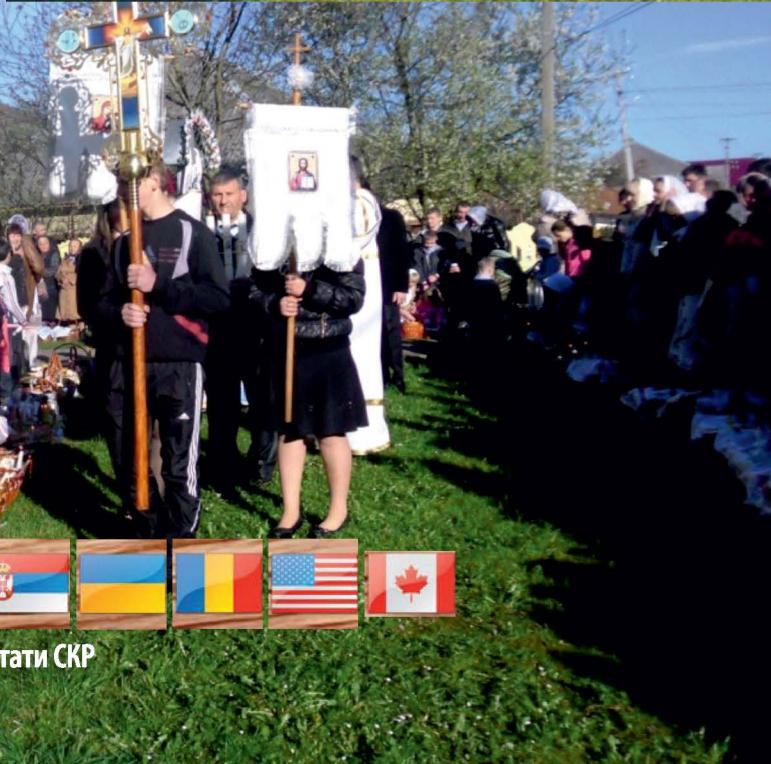
Číslo 1 | Ročník 5 | 2015

www.rusynworldcongress.org

SVETOVÝ KONGRES RUSÍNOV

СВІТОВИЙ КОНГРЕС РУСИНІВ

WORLD CONGRESS OF RUSYNS

Американські штати СКР

Чай пасочка в пеци не згоряє
И шовдарик забудить ся в огні,
Чай у вашуй хыжі сято не минає
И не пропадуть стравы на столі.

Чай яйця станут пофарблені
За махом до єдного - писанка,
Чай хрін буде цілющым и здоровым
Й чички цвітуть на ленті ручника.

Чай дзвони в церковли ищи сильніше дзвонять,
Чай ангел засміє ся из небес,
Чай кошары ся радовуть и говорять:
„Христос Воскрес - Воистину Воскрес!”

Сяченого масла , файноги паски
И сонця окрайчик - из Їожої ласки!
У мирі, в серенчи, добре и любови ,
святкуйте ВЕЛИКДЕРЬ в родинному колі!

Микола Бобинець,
голова правління Крайового
общества подкарпатських русинов,
представник од України
у Світовий раді русинов

Голос Русина издає ся Світовим Конгресом Русинів, котрий и несе удповідалность за зміст проекта!

Издає ся за фінансової підтримки Уряду Словачької Республіки - програми культури національних меншин, 2015

Головний редактор: Юрій Шипович. Координатор проекта: Іван Чижмар

Издательство: ADIN s.r.o., приватна печатня Романа Повча

Тел: +380508699579, електронна поча: yrscyll@i.ua, sekretariat.ros@centrum.sk,
tajomnik.rusin@gmail.com, www.rusynworldcongress.org

Ушорені рукописы не вертавуть ся. Мы публікуєме статі і думки, из которых не все согласні. За
содержимое и объем материала удновідатъ автор.

Редакція лишать за собов право міняти и покуртшати публікації

Holos Rusína vydáva Svetový kongres Rusínov a výlučne zodpovedá za obsah projektu!

Realizované s finančnou podporou UV SR – program: Kultúra národnostných menšíň, 2015

Šéfredaktor: Yuri Shypovych. Koordinátor projektu: Ivan Chyzhmar

Výroba: ADIN s.r.o., súkromný tlač Romana Povča

Tel:+380508699579, e-mail: yrscyll@i.ua, sekretariat.ros@centrum.sk, tajomnik.rusin@gmail.com,
www.rusynworldcongress.org

Neobjednané rukopisy nevraciame. Publikujeme i názory, s ktorými nie vždy súhlasíme. Za obsah príspevku zodpovedá autor.

Redakcia si vyhradzuje právo na úpravu a krátenie príspevkov.

З нагоди предстоячих шветочних и шветлих дньох, швета Воскресеня Ісуса Христа, Пасхи, найвекшого Християнскога швета, шицким Русином/Руснацом/Лемком у шицких державах у хторих нешка жиєме жичим шицко найкрасше, велью любови и мира, здравя, успику и щесца, а найвецей доброго порозуменя, толеранції и злагоди.

Пред нами XIII Шветови конгрес Русинох/Руснацох/Лемкох и VII Шветови форум русинской младежи хтори отримаме од 18. до 21. юния (06.) того року у городу Дева у Румунії и предлужиме зоз заєдніцкими активносцями на очуваню русинского ідентитета у Польскай, Ческай, Словакцай, Мадярскай, Румунії, Сербії, Горватскай и на Подкарпатю у України, як и у Зединених Америцких Державах и Канади.

Най нам довириє до Воскресеня Ісуса Христа, до Християнства допринєше у заєдніцкай роботи, обдуманих акційах и витирвалих активносцях зоз хторима можеме витвориц нови успихи и нови досяги, окреме на очуваню и дальшим розвою русинского язика и писма, просвіти - школсктва на нашим мацеринским языку, науки, русинской култури и нашого власного ідентитета.

ХРИСТОС ВОСКРЕСЕ – ВОИСТИНУ ВОСКРЕСЕ!

У Руским Керестуре, 27. марта (03.). 2015. року
Дюра Папуга,
предсидатель Шветовей ради
Русинох (Руснацох/ Лемкох)

Честованый читателю!

Первый номер «Голоса Русина» за 2015 р. хотіли бы-сьме присятити двом знамым датумам, близьким сердцю каждого русина: 150-рочу от дня смерти А.Духновича и майсвітому сятови рока – Пасці.

У номері вы найдете много нового и незвичного. Сюда включено фест матеріалув из балетистики - се и творы красного писемства и критичный материал до новинок літературы.

Про тебе, читателю, буде чудным у дакотryх художественных текстах и публіцистическых статях увидіти знак «ъ», который давно принимавуть ги архаічный. Часть писателюv и критикуv на Подкарпатю, таких ги М.Кемінь, М.Завдяк, И.Кирча, хоснувуть ся граматиком И.Гарайди за 1941 рук. Йсе йих право, и його треба честовать. Я думаву, што про тебе, читателю, не буде бідов прочитати «ъ» ги «і» вадь «ї». Так, ги не буде тяжким врозуміти знаки «ў» вадь «û», котрі стрічавуть ся у текстах И.Петровція, М.Алмашія и можуть читати ся ги «у», «і», «ъ». Важныма є самі творы и думки, котрі декларувуть сесі мудрі челядники, а не знаки, котрі они хоснувуть.

Поздоровляю тебе, честованый читателю, из Великодњом и Воскресіњом Господњым, желаву ти серенчі, хосна и файного читаня.

Христос Воскрес!

Воистину Воскрес!

Ю.Шипович,
шef-редактор культурно-белетристичного
часописа «Голос Русина»

Русинський фестівал у Свіднику уж має свій датум

Датум тогорічного Русинського фестівалу є вже знамінний. Успішна подія з орігінальним програмом буде проходити од 25-го до 31-го мая 2015 р. у Свіднику.

З-тій річник Русинського фестівалу з моттом „Од Русинів про вшыткых“ принесе мултіжнарову преглядку народностных меншин із міждінароднов участьов. За вынікнутъю фестівалу є намагання представити русинську культуру в цілодержавній діяльности і на европскій уровни. Супроводны поїді будуть проходити почас цілого тыждня і саме завершіня фестівалу буде вже традічно через вікенд. Культура Русинів буде презентованна формов театралных пес, промітаня фіlmів, бісід, виступлінь фолклорных ансамблів, якостных музичных, співацьких і танечных колективів.

Фестівал ся приготовлює про публіку вшыткых віковых категорій зо заміряньем на розвиток молодежі і дітей, інформовала у своїй пресовій справі Окресна організація Русинської оброды во Свіднику, котра є головным організатором Русинського фестівалу.

ТЕКСТ НАПИСАНІЙ В ПРЯШІВСЬКИМ СТАНДАРДІ РУСИНЬСКОГО ЯЗЫКА

Жерело: lem.fm

Сяткованя памяті академіка Антонія Годинки

Вседержавное Общество Русинської Интелігенції им. А. Годинки (ВОРИАГ) уже 12- й рук честує память славного научника А. Годинки. Сёго рока сесе традиціонное торжество Русины Мадяршины отмічали 6-7 фебруара. Сяткованя зачало ся открытиям межынародной конференції Културному центрі VI. района Будапешта. Конференцію открыв Др. Степан Лявинец. Вун привітствовав гостей, межы которыми, як и каждый рук, быв онук академіка Др. Ласло Годинка, депутаты будапештських самосправовань, студенты філозофського факультета універзитета Лоранда Етвеша.

Др. Степан Лявинец ознакомив притомных из программов конференції, затым курто розказав про діятельность Общества за минулыій рук. На конференції выступили: др. Тібор Мікловш Попович («Ізглядованя научных работ А. Годинки прове-

Rusinsky
festival

деных Русинськым Изглядователским Институтом и Обществом «Будителі» за послідні 10 рокув»), проф. Михаил Фейса («Язык и культура русской меньшини у Сербії/Войводині»), Марія Ортутай («Спомини моего отца»), Др. Ма-ріанна Лявинец («Матеріали по кодифікації русинського язика в Україні/Подкарпатю»). Доклады визвали широкий інтерес у притомных. По завершенні дискурзії отбыло ся торжественное вручения премій им. А. Годинки. Лавреатами 2015 рока стали проф. Михаил Фейса (Сербія) и Марія Ортутай (Мадяршина). У заключителному слові проф. Михаил Фейса уповів: «У новій Европі без гатарув Русини вірувуть, ош будуть єдним из окремых народув, численность которых хоть и не дуже велика, и ош іх культура, національность и язык будуть признані и той державов, котра офіційно ищи не признала Русинув. Єдним из позитивных ефектув діла сёго будуть тісні контакты межы Русинами». У слідуючій часты программы отбыла ся презентація «Русинського Алманаха 2014», котрый уже є 15-ым выданям ВОРИАГа и самосправовань Мадяршины. Редактор Др. Степан Лявинец подяковав подпоровачам и дописовачам выданя, котроє усе має много читателюв не лем у Мадяршина и у других державах світа. 7-го фебруара на могилі академіка на центральному цвинтарі Будапешта отбыла ся панехіда и покладаня вінкув вуд многих русинських самосправовань и організацій Мадяршины.

Ред. Др. Маріанна Лявинец

фото Др. Степан Лявинец

Грекокатолицька Церков на Мадярах піднесена до митрополитальної ранги

Як заявило 20. марта т.р. ватиканське радіо, папа Франтішек зреорганізувал адміністраційну структуру Грекої католицької Церкви на Мадярах, котру своїм рішенням підніс до ранги митрополії. Тим способом дотеперішня гайдудорожська єпархія стала архієпархією, котрої сідіба находится в Дебречині. Зміни тають і інших адміністративних одиниць – дотеперішній Апостольський Егзархат в Мішкольци остал піднесений до ранги єпархії. При тим, осталася створена нова єпархія з катедром в Ніредьгазі. В результаті тих змін, митрополитальну Мадярську Грекої католицьку Церков творят тепер 3 єпархії: гайдудорожська (Hajdúdorog) – як архієпархія, мішкольцька (Miskolc) і ніредьгазька (Nyíregyháza).

Спомнена реорганізація мадярської Церкви таєтє тіж єпархів. Дотеперішній гайдудорожський єпарх, 52-літній еп. Філіп Кочыш остал першим митрополитом новоствореної митрополії, Апостольський Егзарх Мішкольца, 54-літній еп. Атаназ Орос, остал першим по піднесенню егзархату до ранги єпархії мішкольцьким єпископом, а окрем того, до покликання нового адміністратора, буде тіж завідуват ніредьгазком єпархією.

Початки днешньої Мадярської Грекої католицької Церкви сігають часів ужгородської єунії (1646) та пізнішых – марамарошской і мукачівской, котры звязали обшир бывшой православной мукачівской єпархії з Римом. Од 1663 р. (хоч кратко функцію адміністраторів спровували перемишльскій єпископ Юрий Винницкій і визначений на апостольского вікарія еп. Юрий Бізанцій) адміністрували том обширю переважні ягерські римокатолицькі єпископы, але латинізаційна політика з іх стороны довела до створіння в 1771 р. окремої мукачівской грекої католицької єпархії, обнимавчої понад 700 парафій з ок. 560 тис. вірных, до котрої вошли м.ін. регіони Пряшівской і Підкарпатской Руси та Марамарошы і ін.

В 1818 р. з мукачівской єпархії була виділена пряшівска, а в 1912 р. – під натиском мадярських власті і при спрітності промадярської інтелігенції і священників – гайдудорожська єпархія. Іщи на сто років перед єй основанием, етнічний склад той обширитворили такої в цілості Русини, а більшіст парафій спровувало богослужіння в церковно-

славянським языку. В результаті широко розпространеної мадяризації, уж од II пол. XIX ст. проходили проби введіння мадярського языка, як літургічного (перший переклад Літургії св. Йоана Златоустого на мадярський походить з 1795 р.), што выполнило ся по I Світовій Войні, коли Русини, жуючи на полуднє од Карпат, остали розділены мадярско-чехословаком границю.

Хиротонія первого гайдудорожского владыки – еп. Штефана Міклошія, джерело: wikipedia.org

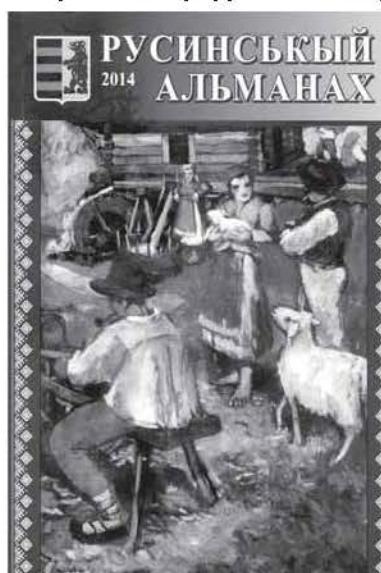
Днес, за данныма з повсюдного спису з 2011 р., на Мадярах живе неціле 4.000 Русинів, з которых праві половина декларує принадлежність до маючої ок. 290.000 вірных Мадярської Грекої католицької Церкви.

Жерело: LEM.FM

Нове число «Русинського альманаху»

Завдяки Штефанови Лявинцьови редакция радиа ЛЕМ.ФМ і бібліотека Рускої Бурси збогатила ся о нове число "Русинського альманаху" за 2014рік. Редактором того тому є проф. Антоній Лявинець, а видацями: Вседержавне Общество Русинської Інтелігенції ім. Антонія Годинки і Русинські Самосправування Йожефвароша, Будапешта і Уйбуды.

В змісті альманаху найдеме м. ін. припомніння памятних дат і подій, важных для русинської спільноти на Мадярах, статя про новы памятники, поставлены в чест заслуженым Русинам – Ігнатови Рошковичови і Александрови Фединцьови, представління дослідничої діяльности доц. др Анны Плішковой з Пряшівского Університета, лавреатки премії ім. Антонія Годинки за 2014 рік. Нашли ся дописы, котры сут материялами з наукової конференції в честаадеміка А. Годинки, по мадярски текст на тему державной чехословакской політыки взгляdom Карпатских Русинів в роках 1919-1924. Дале Мариянна Лявинець припоминат і порівнює два выданя Карпаторусского букваря, И.Добоша і П. Федора з 1925 і 1929 рока, Магдалина Чубірко в статії *Per aspera – ad astra!*, Через терній ізвіздам! пише про основання і історию Ужгородского Університета. Окрем того,

представлены сут постаті і доробок визначных Русинів – журналісты і педагога, Андрия Репая, бл. пряшівского владыки Василия Гопки, писменника Михала Томчанія і ренесансового писменника-полемісты Михаїла Андреллі.

Жерело:
LEM.FM

Наш юбілант Андрій Манайло

14-го януара 2015 рока отмітив свій 45-ти ручний ювілей Андрій Манайло, котрий є достойним продовжателем признаної у світі Подкарпатської школи живописа, єдним із основателів котрої був ёго познатий дід Федор Манайло, и котру продовжав ёго отець Іван Манайло. А. Манайло пише свої картини із любовю, дарувучи людям позитивні емоції. У ёго картинах не ощущає ся притомності канонів, вун пише їх із повнов гармонієв фарб, передавучи своє осмыслення жывота. Сёму способствують унаслідованиі положытальні гены, тата енергетика, котру ёму передали предки и котру вун ощущає, коли творить свої прекрасні композиції, сохранявучи свою индивідуалность. А. Манайло, як продовжатель традицій занимать ся активно и многими другими ділами, організаціёв выставок, творчых пленерув, вун є председов Общества за «Културу Карпатського регіона», создателем Културно-про-

світительського центра «Світ Паннонії». А.Манайло унаслідовав у своїх предков ищи єдну безцінну кваліту – осознанну любов ид русинству. Вун быв успішным председов Вседержавного Русинського Самосправованя у циклі 2006 – 2010рр. У тот час по ёго ініціативі были організовані кождоручні пленеры. Роботы участников-художників пленерув послужили основув створіння Русинської галереї. Вун є умілецьким редактором новинок «Русинський Світ» и «Русинський Вістник», «Русинського Алманаха» (2004 – 2014), и многих других выдань. А. Манайло є популяризатором русинського умілства за гатарамы, де організовав выставки: у Німеччині, Швейцарії, Англії, Італії, Америці. Свій ювілей вун отсятковав у аулі хотела «Aquaword Resort» у кругу любимої родины и цимборув и многочисленных поклонников своего таланта. Там отбыла ся выставка ёго новых работ, котру из восторгом срітили зрителі и пожелали ёму далых успіхув.

ред. Маріанна А. Лявинец
фото Андрій Манайло

Святковання дня рождения Ференца Раковці II

29-го марта у селі Борші (Словакія), отбыло ся честована дня рождения Ференца Раковці II. На торжество прибыли делегації из многих місць Мадяршины. Из Будапешта прибыла делегація організована Столичным Русинськым Самосправованям (СРС). Гостей привітствовала мер поселеня Борші пані Анна Тюнде Варга. Из привітствінним словом выступив также консул Мадяршины у Кошицах пан Адам Сестої и представителі других організацій. Русины Мадяршины уедно из другыми гостями прийняли участіе у покладені вінкув коло памнятника вождю.

Фото Александр Смолар

ГУ ВЕЛЬКЕЙ НОЦІ И 250-РОЧНІЦІ ЦЕРКВИ

Жадаюци у Коцуре святочно означиц найвекше християнске швето, за перши дзень Велькей ноцы, 12. апрыл, Културно-просвитне дружтво ДОК и Церковни одбор Грекокатоліцкай церкви Успення Пресвятей Богородици зоз Коцура уж традицийно рыхтаю даскельо вельконоцні програмі. Того року плани аж и рижнороднейши и численши з оглядом же цали рок пошвецени и означаваню находитзаго ювилея – 250-рочніці Грекокатоліцкай церкви у Коцуре. Цо достойнственному означаваню Ювилею приключело ше и Министерство правди: Управа за сотрудніцтво зоз церквами и вирскими заєдніцами Рэспубліки Сербія з Београду. Управа за сотрудніцтво зоз церквами и вирскими заєдніцами донирала 500.000 динари за закончоване другой фазы гидроизоловання Церкви и 120.000 динари за публиковане монографії роботней назви Чувар вири, языка и народа - 250 роки Грекокатоліцкай церкви у Коцуре. Понеже Рукопис уж на рецензованю при проф. др Юлиянови Рамачови найвекша увага будзе пошвецена вистави фотографійох зоз прецесіи и терашњосци Грекокатоліцкай парохії у Коцуре. Вистава будзе вихаснована и за вібор репрезентативних фотографійох хтори войду до Монографії. За Перши дзень Велькей ноцы плановани и уж традицийни вистави – образах, писанкох и вельконоцных икебанох, хтори

МИХАЛ НЕСТЕРАК

В селі Мушынка вродил ся в 1894 році Михал Нестерак, якого днес припадат річниця уродин. То лемківскій поета, якій не встигнул розвинути своїх крыл – о вельзо за скоро взяла го з того світа війна.

М. Нестерак вродил ся як дванадцета дітина учителя Онуфрия Нестерака і Марії. Вчыл ся в сандецькій гімназії (в роках 1907/08-1913/14), а выховувал в тамтышній Рускій Бурсі. В 1914 році быв арештуваний і вивезений до Талергофу, де пробувал рік. Пак остал змобілізований і висланий на італійський фронт (в тым часі позволено муздати матуру). Загинул в Юлійських Альпах в 1916 році, маючи лем 22 рокы.

Своі вершы писал іщи в Талергофі, писал іх по росийски, того языка навчыл ся сам, захоплений росийском літературом вчас науки в гімназії, а будучы на фронті, рукописы oddал приятельowi Симеоновы Пыжови (выхованцьови Руской Бурсы в

нашывию и даскельо стотки вирнікох. Же би ше обезпечело цо лепши, иллюстративнейши и квалитетнейши фотографій и документы зоз духовного живота коцурской парохиі скенирани их мож посилац и на е-адресу председателя Церковного одбора и главного редактора Монографії, проф. др Михайла Фейса (fejsam@gmail.com).

Цо ше дотика новоформованого церковного хору Успення Пресвятей Богородици вон з тей нагоди преширює репертоар на два вельконоцні пісні. Ёдна ноши наслов "Прийдите поклонимся", а друга "Согласно заспиваймо". Проби хора ше отримую каждой нідзелі вечар. Хор ма двацац члени а водзі го диригентка Елена Алексич.

Тих дньох Грекокатоліцка церква Успення Пресвятей Богородици знята и у найсучаснейшай, трохімензональнай техніки. Часци 3Д-энімка будуше находзиц и на сайту Церкви хтори Церковни одбор праве отвера, а комплетни знімок будзе заинтересованым доступни и на компакт-диску.

По Центральну манифестацію на Кирбай, 28. авгуаста, кед ма буц Архиерейска служба и Святочна академія, планує ше и промоция монографії пошвеценей 250-рочніці Грекокатоліцкай парохії Коцур и 100-рочніці приходзеня монахіньох – шестрох Служебніцох до Коцура. Гу тому, плановане и розписане литературного конкурса на тему Чувар вири, языка и народа.

Проф. др Михайло Фейса

Горлицях), завдякы чому бодай лем част взріла денне світло. С. Пыж, якому повело ся пережыти війну (здезертерувал), выдал в Амерцыі част вершів Нестерака в річницю його тридцетых уродин. За реляцией самого Пыжа, М. Нестерак зачал творити іщи будучы в гімназії.

Нестерак, хоц молодий, писал барз дозріло. Знал взріти річы, які ест ся в силі видіти допіро по часі, по роках. Він о них знал і писал іщи за молоду. Як єден з первых, посвятил верш памяті о. Сандовича, розстрілянаго в 1914 році. Тепер православнаго святого.

Ты паль оть пули смертоносной
Крови жаждущаго врага,
Въ тюремъ испачканной, несносной,
Прощая жизни берега
Съ спокойнымъ и смиреннымъ взоромъ,
Накрыть вѣнкомъ терновымъ славы,
.....

Ты за враговъ молился Богу,
Тебя ковавшихъ кайданами;
Ты жизни все стелилъ дорогу
Одними честными мыслями;

Padłeś od kuli śmiercionośnej
Żądnego krwi męczeńskiej wroga,
W więzieniu strasznym i nieznośnym
Przerwana życia twoego droga.
Złagodnym i spokojnym wzrokiem
W wiązku cierniowym wiecznej chwały,

Za wrogów stałeś Bogu modły,
Którzy w niewoli się pojmali;
W zepsutym świecie ludzi podlých
Znaczyłeś ścieżkę bożej chwały; (1)

H. Duć-Fajfer, Literatura lemkowska w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku, Kraków 2001, s. 164.

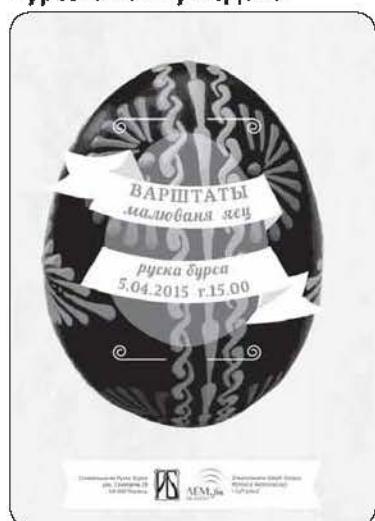
Жерело: lem.fm

МАЛЮВАНЯ ЯЕЦ В РУСКІЙ БУРСІ

Всядиль по світі малюють яйця – будеме малювати і на Лемковині! Традиція батканя яєц в Рускій Бурсі мат үж парунадцет років і од тих парунадцетох стрічаме ся все в Квітну Неділю, по обіді, жебы спільні зрихтувати тот елемент велиcodнього кошычка. Будте з нами і тым разом. Як все, не бракне яєц до малювання, думок на новы взоры і інструкторів, котры зарадят проблемови кривой криски...

Пониже, раз іщи презентуєме част архівальних вытворів єдного з інструкторів – Андрия Малецького. Надієме ся, же знимки заохотят вас до малювання самому, а кед – ніт, конечні придте до Руской Бурсы в Квітну Неділю!

Жерело: LEM.FM

ОСНОВАТЕЛЬ ПЕРШОГО НА ЛЕМКОВИНІ ХОРУ

16 вересня вродил ся, а 16. марта вмер Теофан Обушкевич (1841-1924) – священник та громадско-культурний діяч родом зо Ждыні. Основну школу скінчил в Ждыни, пак в Яслі. Вчыл ся тіж в Гімназії в Новим Санчы та Пряшові. Богословську освіту отримал в семінариях во Львові, Кракові та Перемышли.

Рукоположений был в 1867 році. Был парохом в парох лемківських селах: в Матієві, Розтоці, Радочині, Ганчові. Коли душпаstryрювал в тым остатнім, помогал селянам з Устя Руского (тепер Горлицького) викупувати паньські ліси, а окрем того основал там перший на Лемковині хор і ансамбль, який пригryвал на забавах. В 1890 році на просьбу американських Лемків поїхал до ЗША нести душпаstryску послугу. Основав пару нових грекокатолицьких парафій і зміцнял totы уж істніючы.

Брал активну участ в організації грекокатолицької церкви в Америці, поступувал за єпископом для Русинів ЗША, як тіж о основання церковных братств і світських організацій для русинських емігрантів. Т. Обушкевич был спілосновательом Объєднання Грекокатолицьких Руских Братств – найвекшої організації закарпатських грекокатоликів. В звязку з тым, же організація мала проугорську орієнтацію спілоснововал Рускій Народний Союз, котрой членами могли быти вшyтки Русини без огляду на віру. Потому, як тата організація зачала сприяти проукраїнській орієнтації, Т. Обукевич лишат ей і вступує до Товариства Руских Братств. В роках 1905-1909 был редактором пресового органу ораганізації – газеты "Правда".

Організувал збірки гроши для Русинів, студиюючых на Львівським Університеті. Підпорювал діяльніст Руско-Народной Організації. Утримувал листовий звязок з Лемковином, был добрым знаємым о. Теофіля Качмарчыка з Біл-царевы. Слал тіж гроши вязененым в Талергофі Лемкам.

Вмер 16. марта 1924 рока в місті Фраквіль в ЗША.

Жерело: LEM.FM

ВЫХОВНА ГОДИНА У МУКАЧОВСЬКУЙ ШКОЛІ ПРИСЯЧЕНА 150-РОЧНИЦІ СМЕРТИ А.ДУХНОВИЧА

У Мукачовській школі №20 ім.Александра Духновича пройшла виховна година, присячена 150 роціні смерті будітеля.

Тема : «А.Духнович - будітель подкарпатських русинов» . Діти 9 - 8 класів декламували стихи А.Духновича, розказували за ролью у розвої ошколовання, просвітительства русинов.

На урок був закликаний русинський поет Роман Пищальник.

Поет зачитав дітям і свої стихи «Молитва русина», «Дітинство», «Смерекова церква»...

По завершенню дійства, русинський писатель подякував педагогу Кость Наталии, завучови школи Талабіщі Александрови за організацію урока и прививання любові дітям до рудного края , його історії, и до ролі честованого А.Духновича у нашій історії...

Юрій Шипович

НОВІ ІМЕНА У МАЛЯРСТВІ

У маллярському світі Підкарпаття появився молодий талантливий майстер пензля Лізанець Владислав, який уже обратив на себе позур знаменитих малярів краю.

Самородок из свалевського села Р.Гута, которое заселено русинскими, швабскими и словацкими переселенцами-склодувами бывших Шаришского и Спишского комитатов в днешней Словакии, малює прекрасні карпатські пейзажі, передає на полотнови и картоні историю рудної землі. Лізанець Владислав є членом маллярського рокаша Арт-Сваліява, який

робив свою виставку на День Русина у Мукачеві 14 жовтня 2012 року, фуру вчинять благодійні виставки-аукціони помочи нуждаючимся.

Ю. Шипович

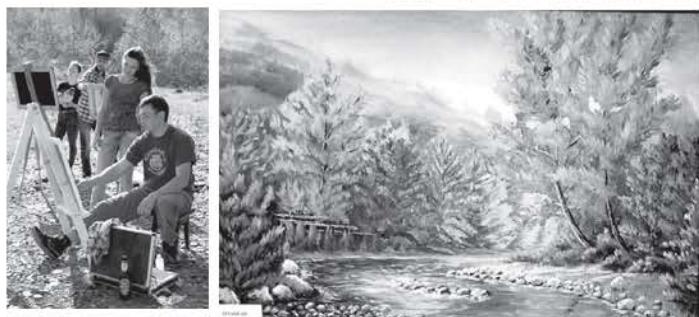

В УЖГОРОДІ ОТКРЫТО МІНІ-ПАМЯТНИК МІХАЛУ СТРАНКУ

17 лютого 2015 року в вароши над Ужом однією з найважливіших подій року в Україні було відкрито міні-пам'ятник герою Другої світової війни Міхалу Странку, сержант морської піхоти США, який відомий як один з найважливіших вояжів у війні. Він був відомий як «Міхал Странк» та «Міхал Странк».

Битва за Іводжиму була першим військовим операцією сил США на японській землі та єдиною з найбільших та найстрашніших в Другій світовій війні.

Фото Сергія Денисенка

МЕДЗИНЯРОДНИ ДЗЕНЬ МАЦЕРИНСКОГО ЯЗІКА

У СТАРИХ ЯНКОВЦОХ...

Штарток, 19. фебруара 2015. року з нагоды Медзинароднага дня мацеринскага язіка, у Општине Стари Янковцы отримані 3. Школскі кніжкові вечар Руснацох. Окремні гості була Еўгения Врабец, руска поетеса і Петровчанка по народзеню, хторэй тогорочны вечар бул пошвечені. Ношителі вечара були школяре ОШ Стари Янковцы ад 1. по 8. класу хторы ходзя на наставу рускага язіка і культуры зоз свою учительку Ілону Грецешин. Так 29 школярох повіберали стихі Врабецовай зэс ей першай збирки поезіі »Пісні загойсанага шэрца«, выданай концом 2013. року і одвічательно ше прирхтали за тот наступ. Пісні були предкани зоз шпіваньем рускіх народных пісньох. Вечар звелічали предсідатель Дружтва »Руснак« Мійо Шайтош, учителька рускага язіка ОШ Антуна Баўера Вуковар, ПШ Петровцы Наталія Гнатко, учитель ОШ Стари Янковцы, родителі школярох, як і вельке число валалчаньох.

Значне напомніць же векшина тих школярох рускі язік і культуру виучуе лем трэци рок і по нёшкі не одустали. Вредны су і одвічательны школяре та і результаты обачліви. Того вечара шыцкі 24 дзвічата мали баршонь ма главы, як то і швечы рускай дзвікі і були облечены до рускіх сукньох, хторы им за туту нагоду дзечне пожичели мацери петровскіх школярох і Дружтво »Руснак«.

Тогорочны школскі кніжкові вечар Руснацох у Старых Янковцах ішле ёден крочай веций гу очуваню нашага рускага язіка і культуры.

Школяре рускага язіка і культуры зоз Старых Янковцах іх учительку Ілону Грецешин, поетесу Еўгению Врабец та предсідателем Дружтва »Руснак« і членам ШР РРЛ Мійом Шайтошом

...У ПЕТРОВЦОХ...

У ОШ Антуна Баўера Вуковар, Подручнай школы Петровцы, 20. фебруара 2015. року отримані 15. Школскі кніжковно-музычны вечар Руснацох, а хторы ше по дзеевіти раз прирхтуе з нагоды ўзнажавання Медзинароднага дня мацеринскага язіка.

Програма була подзелена на три часцы. У першай часцы школяре нізших класох виведли штыри драмскі сличкі: »Курка Бурка і заяц ухватік«, »Дзе Афрыка«, »Соль драгоценна ад злата« і »Солянка«. Друга часць ношела назыву »Школяре поетове«, бо школяре читали свой стихі, хторы им ужо быўні у часописах »Венчик« і »Руснаково класкі«.

Трэца часць була пошвеченая поезіі нашей Петровчанкі по народзеню і рускай поетесі Еўгениі Врабец. Ей стихі читали школяре висших класох. Програма була претканая з рускімі піснямі »Ідзе жима«, »По варошу дражичка«, »Чийто то дзвічата-тка«, »Хижочко стара«, »Кед бі чарни очка« і »Зламала ше кормань деска«. Як то уж постала традыція, шыцкі учашнікі, а окреме дзвічата, були облечены до широкіх рускіх пасовых сукньох з баршоньем на главы, як то дакеды і ношеля рускі дзвівочки.

Як здогадоване на тот вечар, школяре подаровали поетесі Врабецовай бабку Иринку у рускім народным облечывіе, а поетеса школяром прикладнікі ей першай збирки поезіі »Пісні загойсанага шэрца« зоз жаданьем же бі читали і руску поезію.

Програму звелічали директор Йоза Міхалев та директор у пензіі Іван Мадярош, водітелька ПШ Петровцы Мелана Дюдяр, петровскі учителькі, доначальнікі Општніи Богдановцы Ярослав Медеши, предсідатель Меснаго одбору Петровцы Томіслав Рац, як і рускі поетеса Еўгения Врабец, Любіца Гаргай і поета Звонко Барна.

15. вечар рускай поезіі порыхтали 42 школярох хторы ходзя на годзіны рускага язіка і культуры зоз учителькамі рускага язіка Наталію Гнатко і Ілону Грецешин. За колачі і окрыпене после програмы постарали ше мацери школярох і петровская школа. И Петровцы і Руснацы богатейши за ішле ёден кніжкові вечар.

Маг. едуц. пхилол. цроат. Ілона Грецешин

Школяре рускага язіка і культуры з Петровцах, учителька Ілону Грецешин, поетеса Еўгения Врабец, директор Йоза Міхалев, водітелька петровскай школы Мелана Дюдяр і учителька Наталія Гнатко.

ВЕЛЬКА НОЦ

Од вельконоцных обычайох найволіті пісане пісанкох. Мац і я то робімі на Велькі Пяяток пополадню. Тераз як сом кус старша, пісанкі пишем лем з кічицу і воском, баш як ше то давно і робело при Руснацох. Понеже на рускі язік ходзім од першай класі, пісане пісанкох з воском і кічицу уж сом добре вівежбала. Найуспішнейшэ рисуем мотів слунка і багніткох. То мі якошык ідзе ад руки. Нігда мі ше ні уда напісац два істи пісанкі, але кожда мі красна на свой способ. Пісанкі віше подаруем облівачом хторы, як то уж традыція при Руснацох, приду і мні обляц на другі дзень Велькай ноцы.

Сладчына Гагула, 7. класа, Петровцы

R.MARKUSH. ЧУДО

Автор має красний стиль — пише без непотрібних слов, короткими реченнями і чисто подкарпатськими словами засобами. Яко доброму педагогу красно щають ся ему оповідання из закраскової психологии...

Ніколай Лелекач

— Мамочко, завтра уже Великдень, ци правда?
— Правда, синку!
— Тоді завтра паску будеме єсти. Ци правда, б'лу?

— Айно, синку — проговорила тихо Олена а крадком стерла слізы з очей.

Ей чолов'як, Федор, сидів на порозі. Позираючи на свою жену та мовчав.

Іванко, порознівавши у комнатах, увідів на ладь корито. Прикривши тихенько і поникав під скатертю.

— Мамочко, се не паска, се хльб! — сказав укоріючи.

— Нѣт, синку, то буде наша паска, — сказала Олена.

— Як буде з чорного тѣста б'ла паска? — интересувався Іванко недовірчично.

— Понесеме до церкви посвятити, будеме молитися, а Бог даст, переміниться в б'лу — успокоювалася Олена свого сина, але ей очі знова заллялися слізами.

Федор потряс ся од якогось великого гніву. Подскочив. Взяв свою крысаню.

Оленка затаила свої слізы, верглась до него, взяла крысаню і зачала умоляти, уже Бог знає, кілька раз сего тижня:

— Федорику, лем тепер раз послухай! Лем тепер, перед святками не пойди до него из гнівом!

— А як до него маю ідти? Хыба из ласкавым сердцем. До него, до гордого скундї? Што сам у достатках! Каждому жебракови нароком обома руками розм'ятує і см'є ся, же его внук из голоду умирає! — злостив ся Федор.

— Федорику, прошутебе, лем тепер лиши! И не говори так перед дітьинов!

— Чому бы-м не говорив? Най научит ся и он, же у моего отца якое кам'янное сердце. Та я то дале не буду терпѣти! Я до него пойду и розрахую ся. Што мое, най менъ выдаст! За то, же я, тебе полюбив та взяв, за то, же нам не веде ся и голодуєме, не має права збытоковати ся над нами.

— Я всему винна — заплакала Олена. — Чого не одступила-м ся из твоїй дороги?

— Я винен, чому слухав ем на тебе, та не пораховав ся з ним уже давно! Але дале не чекаю, родний отець ци нѣт, я ще днесь все упорядкую! — сказав Федор і вхопив до рук оловянку.

Оленка плачуши верглась на его груди:

— Прошу тебе, Федорику! Лем тепер не иди! Увидиш, Бог даст, его сердце раз помягкне, та все буде добръ! Лем тепер, под святками, не зачинай зваду! Прошу, лиши все на Бога, увидиш, Бог нам поможет!

Федор вздихнув. Зложив оловянку і крысаню. Съезнова на порог. У хатчинѣ было тихо і смутно. Як коли чорна хмара перелетит над полями і лишит за собов якусь тяжку грозьбу.

Іванко не мог стерпѣти довгу мовчанку. Досель зачудовано стояв і прислуховався словам своїх родичів. Много з того не розумѣв, але дакотри слова вгрызли ся в его мозок. Зачав мудровати. Без материной помочи, як уже так много раз, не мог вийти на ровну дорогу. Зазвѣдав і тепер:

— Мамочко, якое то кам'янное сердце?

— Тверде, як кам'янь — вздихала Олена.

— А у добрих людей якое? — звѣдав дале Іванко.

— Мягкое, як масло.

Іванко знова замовк на минутку. Кольсцята его молоденького розуму зачали знова обертати ся. Наконець — кто бы знат казати, якима дорогами — дойшов дотакого розсудку:

— Мамочко, я уже за дѣда молити ся не буду!

— Ты за дѣда молиш ся? — зачудовався Федор, і поникав на Олену. В его очах заблиствло штось з той любви, яков може лем первы христиане позирали на своїх мартирів.

— Айно, одповѣв рѣшучо Іванко — болше не буду!

— Не говори такое, Іванку — научала Олена — за отца, мамку і за дѣда молити ся треба.

— Але коли у дѣда кам'янное сердце, коли он недобрий чолов'як — корив ся Іванко.

— Треба молити ся, оби его сердце помягкло — сказала Олена і зо слізами в очах зачала свого сина цѣловати.

Федор не мог дале стерпѣти, тихенько вийшов з хаты.

***

Святочны звони весело скликовали людей до церкви. Далеко зашибав ся их голос: Христос воскрес! Мир вам всѣм! Рушило ся цѣлое село, і найдалши зворини з кошиками, тайстринами, з б'лов пасков, шовдарем, колбасов.

И Федор несе свою кошарочку. За ним — зрушено ступают Іванко та Олена. Малый хлопчик в своем животъ се первый раз спустив ся з далекого вершка у села, де церковь стоит, и де дѣдо живе.

Який он може быти? — мудрує в собѣ Іванко. Ци таки чорни очи у него, як у нянька?... А чому у дѣда кам'янное сердце, коли у нянька мягкое?

Раз-по-раз позирає на свою мамку і зашептав:

— Мамко, я буду молити ся!

— Добръ, добръ! У церкви всѣ молят ся! — говорила Олена.

— И дѣдо там буде? — зазвѣдав раз нагло Іванко.

— Не знаю, — сказала Олена.

— Коли я его увижу? — интересувався Іванко.

— Як его сердце помягкне, — одповѣла Олена.
 — Я буду молити ся, — рѣшив в собѣ твердо и весело ишов за своим отцем.
 Перед церквом поставили свою кошарочку десь из краю и чекали.

Иванко замѣшав ся у глоту. Николи не видѣв так много людей погромадѣ. Твердо держав ся за материну руку. Але раз увидѣв, же якыйсь хлопчик, еще меншый як он, смѣло обертае ся, прохожуе ся межи людми и зазират у цифрованы кошарки. Тихенько вытяг свою ручку из материиной и незамѣтно приключив ся до того хлопчика.

Чужий хлопчик на зачатку чинив ся, як бы не видѣв Иванка. Але раз лем став и сказав ему:

— У мене новы топанкы!

Иванко поникав на новы топанкы, але они не заинтересовали его. Поникав на свои постолы и гордо сказав:

— Мои постолы нянъко сшили!

Тому хлопчикови, видно, се заимпоновало, бо имив Иванка за руку и по сему двоє ходили сюды-туды мудруючи.

Раз стали перед кошарков старшого уже чоловѣка и зачали щебетати:

— Красны бѣлы паскы. То из бѣлой муки.

— И наши такы будут. Нашы з чорной муки, але мы з мамов молити ся будем, та они перемѣнятся в бѣлы.

— Может. И у мене е мамка — та ще и нянъко.

— У мене и дѣдо е.

— И у мене е.

— Але у моего камънное сердце.

— Якое, камънное?

— Айно, та мамка казала, же як буде молити ся, тогды помягкне и тогды наша паска буде все из бѣлой муки!

— Ябы любив видѣти камънное сердце!

Старший чоловѣк, перед пасков якого стояли хлопчики, слухав их слова. Слухав тай усмѣхнув ся:

— Дурненькы, якы дурницѣ плетут! Бѣла паска из чорной муки та камънное сердце!

Поникав на малого хлопчика и нагло як бы штось укололо в его сердце. Пригадав собѣ свого одиночного сына. Як бы его самого видѣв тут перед собов. Аккураттакым мудруючым хлопчиком быв.

Приступив ближе и зазвѣдав:

— Чий ты, хлопчику?

— Нянъков — одповѣв Иванко смѣло.

— А як тебе кличут?

— Иванко.

— Як мене, — забубонѣв старый.

— А отця твого як кличут?

Иванко и тото знов. Сказав: «Федор Бѣлей».

Старик розрушено звѣдав дале:

— Та у вас паска чорна?

— Буде бѣла — твердин рѣшучо Иванко.

— Знаю, ты молити ся будеш. Кто тебе учив молити ся?

— Мамочка.

— Аты и за дѣда молиш ся?

— Айно, мамочка казала, же за нянъка, мамку и за дѣда треба молити ся-.

— Обы у него помягкло сердце?

— Айно.

— А тогды у вас буде все бѣла паска?

— Айно.

Старик мовчкы стояв минутку, в его очах залиствѣла една з найдорожших перлин. Потом скав хлопчикови:

— Приведи сюды свою мамочку, я бы любив ю видѣти!

— Приведу — пристав Иванко и порозников, куды бы идти за своеи мамков. Не мав никуды идти. Его мамка уже давно з настращенем сердцем глядала за ним, а теперь, як его втамила, вергла ся до него:

— Иванку, йой, як я напудила ся! Куды ты заблудив?

Лем теперь втамила старого. Стала як стовп. Што теперь буде, коли старик знова заговорит до ней так сердито, коли зачне ю знова ганьбити, высмѣвати, тут перед цѣлым селом? И коли то учее ей чоловѣк и прибѣгнє? Боже, што тут буде? Кровь буде течи на сякое великое свято!

Иванко своими словами пробудив ю зо страху:

— Пойдь сюды, мамочко, сей дѣдо хоче тебе видѣти!

Олена поникала на старика. Николи не видѣла его таким, як теперь. Его очи были такы благы, як бы ей муж позирав на ню.

— То ты сего хлопчика молити ся научила? — проговорив старый дрыжачым голосом.

— Я, — сказала Олена червеньючи.

— Ты его учила, же и за дѣда треба молити ся?

— Она — казав Иванко, коли видѣв, же его мати не знае говорити.

— И тогды, коли у дѣда камънное сердце?

— Она, она — спѣшив ся потвердити Иванко.

Итогды стало ся чудо. Старый Иван Бѣлей перед цѣлов громадов обняв свою невѣсту, жебрачку, што ю досель ани видѣти не хотѣв и став ю плачуци цѣловати. Потом подняв и свого внука и того зачав здурѣло цѣловати. Наконець, обы громада ще болше чудовала ся, пошов за своим сыном, обняв и того и поцѣловав ся из ним.

Громада зашумѣла.

— Чудо, чудо — говорили.

Звони зазвонили и перечили ся из нима:

— Не чудо, лем Христос воскрес! Во истину воскрес! Добрим людям мир принес!

А Иванко, як всѣ четверо сѣли за стол у старого Бѣлея, гордо похвалив ся:

— Видиш мамко, у нас бѣла паска — а у нашого дѣда мягкое сердце! — Я добрѣ молив ся!

Всѣ стали и з доятым сердцем молили ся:

— Христос воскрес!

Во истину воскрес!

Жерела:

Ирину засватали.

Ужгородъ. 1941. 13–21.

Русинська Веб-книга

ШТЕФАН СУХÝЙ. ЯК ЕМ СЯ СТАВ СТАЛИНИСТОМ

В повѣданю познаного русинскаго писателя перед читателем ожие переломныи период з недалекой коммунистичной прошлости, як го переживали дѣти едного русинскаго села восточнай Словакии. З реалистичных подобностей, глубокого проникненя до дѣточай психологии можеме судити о автобиографичном характерѣ змалеваных подѣй. Але, як то звыкло быти, под пером каждого майстернаго писателя конкретныи персоналны зажитки автора, выдобыты из затѣнков памяти, переростают на уцѣленый умѣлецький образ минулой добы.

Входиш до живота, як кебы-сь упав до болота, або як кедъ волхаш палець до меду, або як кебы-сь заблудив в густой молзѣ. Ато быв мой припад.

***

Сталин... Сталин... Де я тото мено чув по первый раз, уж не памятам. Але было то наисто в даякой спѣванцѣ або в бесѣдах валалских хлопов и баб. Спѣванок и стишков зо сталинсков тематиков в 50-х роках былотыж невроком.

В нашем валаль зачатком тых роков отворили матерску школку, де «учителькы», газдовски дѣвкы зо сосѣдных валалов, котры щи лем вчера дали собѣ одрѣзати косы и зробити тырвалу,* муштровали нас, дѣтей, так, як их учили на патруїждневых учительских курсах.

Уж ту кажда добре выхована дѣтина мусѣла знати и повѣсти, чий то портрет висит на стѣнѣ. Еден день у склепѣ, який тримав у нас православный священник Станко, мня скушало з политики аж пять хлопов под веденем попа, жандаря и предсѣдника-бирова. Нянъко быв гордый, же ем знаяв указати, де е Маркс, котрый то Енгелс, кто е Ленин и котрый Stalin. Вшиткы мня там хвалили, же ем такій мудрый, а небожчик Нянъко, як бѣдный малорольник и запеченый коммуниста, аж сплакств од радости, же му ся так хлопча удало. Отець духовный взяв з регалу и дав ми зо мадярскій сливковый компот и румынскій барацковый джем, на котрый доднесъка не можу забыти. И наш товариш жандаръ довго тримав руку в кешени и перевертали межи пальцами коруны, лемже покритизовав мня за то, же ем Готтвалда** не спознав, што значило, же корунки зостанут ему, а я ищи буду мусѣти перейти домашним политичным курсом.

Довго мня мерзила властна недоукость, але позднѣйше ем зачав быти спокойный сам зо собов зато, же мня отець похвалив, и зато, же Готтвалд ищи не быв зароснутый, та чом бы-м собѣ з ним мав забивати голову?

Мати тримала коло мене, а тых, што мали бороды и баюсы, поровнала зо Жыдами, котры перед войнов продавали в Папинѣ*** шваблики и солены рыбы.

*Ондулацио.

**5. президент Чехословакии, в роках 1948–1953.

***Село в Гуменском окрузѣ.

— Ты мня хочеш, дурна курко, до бѣды привести. Не хочу од тя веце чути таку рѣч. Ци хочеш, жебы за тобов пришло зеленое авточко?

Нянъко з великов осторожностев отворив хыжны дверѣ и хытро зиркнув до съней. По тому з полеготов взыхнув, и добра мати, котра – не знам чом – коммунистам нигда не вѣрила, мусѣла свою тему кущичко змѣнити. Господарь дому просто не мог терпѣти тово, кедъ дахто хотѣв осквернити пролетариат и его представители. Кедъ ся раз вечер вертав з валалской громады в корчмѣ, на мостѣ нашов великий Сталинов плакат, котрый быв погужваный и заболоченый. Такой тотистый вечер золляв го пару горнятами воды, попрятав стол и портрет на нем простер, жебы до рана быв сухий и ровный. Скоро рано, кедъ щи съме вшиткы спали, двома десятками клинчиков до боканч прибив Сталина на глинов обмазану зелену стѣну нашей хыжчины. Даремно мати молила и выгроживала пеклом, жебы Сталина взяти спомежи святых образов. Нич не помагало.

Як пришла зима, зачав нянъко вечерами ходити на людовыи курс русскаго языка, а брав зо собов часто и мене. Так же рускы буквы его заслугов ем знаяв скор-ше, як словацькы. Так ся радовав каждой моей написаной буквѣ! А як достав значкы до коммунистичной легитимации, з радости дозволив ми их налѣпити до ней. Я ся вшиткым тым чачкам радовав може веце, як бѣдный мой нянъко, котрый не ишов за добрым заробком, але за одурнюючов идеев шахеров, котры хотѣли бѣдных зробити з рана до вечера богатыми и наопак.

Настав красный марцовыи, але сончный день. На дорогах ся топив лед, а по долинах снѣг. Мы, вѣрны и доблестны первоклассники, сидѣли по пятеро в лавках, раздумовали съме над таинственныма буквами и свѣтом, намалеваным на маль, коло пеца. На дверѣ заклопкав поштарь. Высокый, отворив дверѣ и повтерав окулярѣ носовчатем. До классы ани не вступив, лем на порозѣ тихо, як муха, шептав довго учительцѣ до уха. Поштарь одышов, ани не запер дверѣ. В том ся наша учителька расплакала, а мы, молодышы, вшиткы за нев съме ся расплакали, ай кедъ никто не знаяв, чом.

— Мои дороги ученики, великий смуток упав на нашу краину и на цѣль табор социализму, бо умер наш великий вождь и отець, генералиссимус Йосиф Виссарионович Джугашвили-Сталин.

Старши дѣвчата, котры уж ходили на погребы, зачали заводити. Але до бесконечна не мож было плакати инич не дѣти. Стол учителька прикрыла червеным полотном и еден кут зарамованого портрета Сталина перетягла чорным пантликом, а ззаду го подперла дрываютом, закрученым до червеного крепового папѣря.

Пионеры одѣгли домов за машликами и бѣльма сорочками.

Намѣсто цвѣтов до великой школной вазы наточила учителька чатины з яличок, котров обвѣнчила и образ. Нараз ся нам вшиткым зробило святочно. Лайдакы были рады, же ся не треба учити, звѣдавцѣ ся тѣшили на то, што буде дале, а

мы, первакы, съме плакали, як дождь, без перестаня. Найстарши хлопцъ наклали на игровищу дость велику ватру, на котрой съме потому за спѣву интернационалы спалили небогого Сталина.

Домов съме ся росходили зо слзыами на тварях. Кедъ ем перекрочив порог, родичъ и притомный сосьдмия од колысковых часов такого заплаканого щи не видѣли.

— Боже, што ся стало?!

— Хто тя бив?

— Не упав ты до болота?

— Ци го Косицев пес не покусав?

— Може му учителька припекла?

— Та де, де! Фурт го хвалит, же ся найльпше учит.

Але прорек малый пророк марксизма.

— Вы не знаете, але товариш Сталин умер.

Я уж поплакав легше, лемже старших в хыжѣ теперь зачало напопрягати: сосьда — на смѣх, нянъка — на жаль, а матърь — на великий страх и зачудования.

— Жебы го там чорти на вилах носили за наши мозоль и контигенты.**** Конечнѣ до него перун удариш.

— Умер, як каждый умре, але его мыслъ, крестню, будут вѣчно жити межи нами.

— Ой, хлопи мои, з того добръ не буде, лем жебы щи война не настала.

Дебаты ишли по валалѣ, як велика вода. Новинки, котры у нас одберав торго-вець, школа и мой нянъко, ходили в тоты днѣ позычать и старши люди, што ани читати не знали. Вшитки чекали, як буде дале, але каждый дашто иное.

Еден день ку нам прѣѣгла легкым кроком съмдесяточна сосьда Зужя Гуфа и провокативно ся попросила нянъка, ци уж чув, же з локомотив будут зошмаревати червены звѣзды. Нянъко закусовав губы, и не было му легко. Але ештебаками***** уж не хотѣв никого страшити. Зато я мусмѣло, по пионерски помог:

— Лем почекайте, вы стара кулачко, прииде щи на вас мороз. Готтвалд закрутит з вами.

Але Готтвалдови якосъ так, як и мому нянъкови ся барз до нарочитой работы з неприятелями социализма не хотѣло пущати. Висѣв сам на стѣнѣ, обзирав ся за Сталином и порозумѣв, же тот ся ку нему уж нигда не верне. Дармо го хотѣв утѣшати мудрый Ленин з противоположной стѣны. Не помагали ани Маркс з Енгелсом, ани одзнакы ер-ога, ка-ес-че, че-ес-ем и ес-че-ес-пе.***** Готтвалд, перед тым веселый як валалский паробок, ся засмутив надовго и за пару днї пришла до валалу смутна вѣсть, же и он, неборачиско, умер.

Товаришка учителька, котра вѣчно ходила в белавой сорочцѣ ЧСМ, взяла на себе нову, бо мала дѣв. Погреб ся не робив, лем дѣвчата з учительков чорный пантлик через кут образу перетягли и завѣсили вождя назад на стѣну.

Боже, што было тогды смутку в моим сердцю, знаш лем ты сам, Боже, и я сам! Зато ся ми ани теперь не хоче смыти и зато ся мушу высповѣдати, жебы ми не было аж барз легко за добов социализму.

На стѣнѣ мертвый Готтвалд висѣв дость довго, а потому ся не знати коли десь задѣв, и зачали ся ту черяти другы. Тогда ем уж знати азбуку читати и дознав ем ся, же безбородый «панчух», котрый уж не мав таку велику револуцийну искру в оку и ся чесав, як наш поп, на продѣл, ся зве Маленков. Не любив я его, бо-м не мог на него привыкнуть. Зачало то быти про мене маленькое. Кедъ ем ся призабыв, Сталина з Готтвалдом ем поважав за живых, хоть уж зостали лем в наших читанках, де я их собѣ обтяг чорнов гробов линиев. Подаколи ем ся на них довго позирав и еден раз ся ми заздало, же за тот довгый час уж постарѣли и добръ не видят. Обое достали од мене у дар новенькы окуляръ.

Але не требало ми быти таким щирым на дары, бо новый учитель, не знати мои политичны амбиции, наговорив отцеви, же за то може быти покараный. Отецъ ся тому ани не чудовов, лем ся мня довго просив, чом ем то зробив, нашто я му не

знати (або не хотѣв) одповѣсти. Сперву мня хотѣв нянъко бити, але рѣшив, же од того часу мня не буде барз роспещовати. Росказав мамъ, жебы ми хлѣб, помашенный из ковкусом, не посыпала из цукром.

Покараны были и дакотры камаратя, але за дашто другое, як я. Янка Пенцака збила учителька аж до кровли такой по погребъ Сталина. Дѣтискам з молодших класс признав ся, же му при кремации образу пришло смѣшно, бо собѣ спомянув, як зо сосьдом загребали его старого здохнутого пса, и же му з ямы зостав стырчати хвост. Добръ ся не поводило ани тым, што постражали машлики.

Найгоршее обстав повсирота Йожко Малиновский, котрый ся дас пять раз провалив, и хоть быв найсильнѣйший з цѣлой школы, не знатинич ани так, як барзкотрый первак. Кедъ ся го учитель попросив на мене нашего нового президента, не чув добръ подповѣдачи (нянъко пияк му одбив слух) и одповѣв, же нашим новым президентом е Антош-цицики Запо-тоцки. Мы ся реготали до плачу, а он (од властноручно вырѣзаной палицѣ) плакав до нестерпѣння, аж покы учителеви не выторгнув палицию з рук, не вышмарив ей через облак и утѣк з классы. В школѣ ся веце не указав. Пошов на Чехы заробляти нелегкы корункы.

*****Контингент (ист), дань в натуралиях.

***** Беспекашами,

***** ROH, KSČ, ČSM, SČSP (Revolučné odborové hnutie, Komunistická strana Československa, Československý svaz mládeže, Svaz československo-sovětského přátelství) – общественные организации коммунистической добы.

Кедъ съме ся стрѣтили по двух роках на Великдень, дав ми за жыдовсков хыжков закурити. Приязно на мяня пущав дым и позираш ми до оч. Повѣдав, же чешський старый роботник дѣдо Ченда му повѣв, же политика е неправда, а же Сталин и ему подобны коммунисты суть свинъ, бо при них суть лем люде мордованы.

РУСЕНКО ИВАН. ТРЕБА НАМ НАУКЫ

Іван ріс здібним хлопчиком, і батько післав його вчитись в гімназії в м. Кросні. Незабаром Іван не захотів вчитись (надокучило) і повернувся додому. Батько не сварився, не скандалив, тільки сказав, що треба шукати іншого хліба в житті. На другий день вдосвіта збудив Івана і забрав до лісу різати дерево на кубометри. Примусив працювати Івана цілий день без відпочинку до пізнього вечора. Коли Іван натрудився до сьомого поту, коли щеміло все тіло, коли нили руки, ноги, коли кровавились мозолі на долонях, тоді Іван задумався над подальшим своїм життям. На слідуючий день раненько зібрав свої книжки і подався до міста в свою гімназію і більш ніколи не тікав.

Марія Сенько, З життя І. Ю. Русенка

Хоть маме крѣпкы руки,
Хоть маме добрэ здравя -
Без школы, без науки
Мудрѣйши нас задавят.

Бо хоть голову маме
И мозок в той головѣ,
То мы не понимаме,
Што о нас дахто повѣст.

АЛЕКСАНДЕР ХУСТ. СМУТНА ИСТОРИЯ

Лѣто я звыкл проводити на своїй «фазендѣ» у М. Копани – райском кутикови нашого Подкарпаття. Сѣмнадцять сотиков моего биртоку, што на краю села под горов, пили Тисы, обгорожены дротянов сѣтков и межуют из хащов, садом та полем. Посеред загороды у винниці стоит маленька хыжка из одкритов верандов. Одси видко Тису – як поблискіе у сонѣчну погоду. Тиса обгортат Чорну гору. Мягкий округлый силует горы особливо читко ся прочитує под вечер, коли ся за ню спряче сонце.

Одси мож увидѣти болшу часть характерных для нашого краю пейзажов: зльва – долина из рѣков и замком на фонѣ синей горы, спередо мнов, право над рѣков – горбки, што плавно, поступово зблішуются, переходячи угоры. Под горов поселеня – хаотично разметаны хыжкы, утопающи у садах, дряблються из долины на гору.

Сесь чудесный пейзаж читаво покалѣчил газопровод, што го протягнули у послѣдний час. Трасу чогось провели через гору, вырѣзвавши цѣлы хащи. Испаскудили и ровнину коло Тисы – перетяли прекрасный пейзаж из королевским замком бѣлов

Я Йожка моцно любив и ем му повѣрив. Хто о тых малых революциях знае? Нихто. Зато ем то положив на папѣрь.

Жерела: Штефан Сухый. Як руснакы релаксують. Русиньска обрада. Пряшів, 1997. 99–104. Русинська Веб-книга

Бо хоть и очи маме,
Видиме, як сонце свѣтит,
Лем вшыткого, як други,
Не можеме видѣти.

Мы лем горе чуеме,
Бо серце маме в груди,
Лем того горя никто
Николи чути не буде.

Хто нам другом, хто врагом?
Мы каждому вѣрили,
На мотузку нас вели –
Своей не мали мы цѣли.

И мы все бѣдны, голы,
Хоть маме крѣпкы руки.
Бо нѣт у нас своей школы
И своей нѣт науки.

Рисунок Івана Русенка, 1950-рохи

Жерела: Петро Трохановскій (ред.)
Русенко. Вибране. Бібліотека Бесіды 22.
Стоваришины Лемків. Креница–Лігница. 2010.
Русинська Веб-книга

трубисков на величезных опорах, позакоповали повно бетоновых стовпов електропередачи, по-нивочили поле, поналишавши шутер и такое. Словом, учинили усе по совѣтски, по варварски – бездумно, бездушно.

Туй свѣжій воздух итишина. Робота ся спорити и одпочити мож.

...Был теплый августовский вечер. Уже сонце почало заходити. Я сидѣл на верандѣ. Чую, десь из хащи йде якійсь незвичайный крик. Дуже голосный, тревожный. Гибы кричала ранена птиця або звѣрь... Штось подобне я уже чул. Ястрабы часто крали из села домашну птици и летѣли из нев через хащу понадо мнов. Птиця у их пазурях – щи жива – вырывала ся и страшно кричала. Айбо сесь крик измѣшаный из гавканем псов ишол из хащи, поза хыжы и скоро ся приближал. Ставал усе май силным, душероздирающим. Я рѣшил пойти на крикта поникати, што ото там. Айбо лише-м зачал обувати топанкы, увидѣл ем через городину, як из хащи выскочила мала серна и из криком уткала на долину, повздовж городини, а за нею из злостным хриплым гавканем бѣгла свора псов. Серночка была щи дуже мала – головка юй ледвы стырчала из некошеной травы. Псы уже майже доганяли ю...

Не раздумуючи, ищи босый я побѣгл ид ней, як ем бировал. Перескочил ем городину и вергл ем собов меж сернов и псами. Од нечеканости псы не знали, что робити, изменишили скорость. Сего доста было, обы серночка скочила у бок и яла утъкати у поле. Псы назад за нев. Я лиш так могл оборонити ю од псов, аж ю йму. Из усей силы погнал ем ся за нев, догонил ем ю и скочил ем за нев, ги брамкарь за лоптов. Псы – через мене! Прикрыл ем ю собов, прямо перед вышкъренными пысками псов. Притулил ем ю, маленьку, до грудей и одбиваючи ся ногами од псов, што скакали коло ня, рушил ем идхыжи.

Коли-м затулил за собов дверцъ городины, мала серна почула ся у безпецъ та зачала вырывати ся из рук ми. Я крѣпко держал ю обома руками горѣ собов и страчено никал ем около, меръкуючи, куды бы ю покласти. Увидѣл ем на верандѣ свою велику спортувушку. Дуже сокотячи засунул ем трясущу ся серночку у ташку так, обы головка юй стырчала вон, и, наколько мож было, затягнул ем цибзар. Тогда-м увидѣл, ож уся ми сорочка на грудех та руках у кровли. Она поранена! Бизовно псы ю порвали, або може вадас подстрѣлил!... И я лиш зато-м ю могл имити, сараку, бо стекла кровлев. А у хыжи у ня ни фачлика, ни йоду не е...

Побѣгл ем у село, заскочил ем у едну, другу, третю хыжу, докы-м достал фачлик и мало йоду. Серночка ся трясла, коли-м ю вытягал из ташки. Еднов руков притискал ем ю до грудей, бо рвалася од ня из усѣх сил, а другов протирали ем юй рану. Рана была дуже велика. Уся задна часть тѣла была вырвана. И видко было, ож тото ся стало не теперь, бо рана была не свѣжа – гноила ся...

Позавчора чула ся из хащи стрѣлянина. Одчуял ем, ож исе мае якусь звязь из серночков. Бизовно вадасы-питляки забили юй матерь, пак псы ю пресльдовали. Не могли ю имити, айбо, видав, догонили ю та вырвали юй задну часть тѣла. А нынѣ, тяжко поранена, коли кликала собѣ матерь, изась побѣгли за нев... Так им собѣ думал и не похыбил ем. Пак ем учул, ож заготовляч садовины позавчора «поклал» серну у дубнякови, недалеко од хыжи ми, та за склянку паленки лѣсник закрыл на йосе очи...

Уже ся стемнѣло, коли, промывши уже гноящу ся рану, обернул ем серночку чистым ручником и поклал ем ю назад у ташку. Под тым духом учинил ем из дроварни хлѣвець, постелил ем свѣжого сѣна та выклал ем на него серночку. Скочил ем у село за фелдшером, айбо тот лиш завтра ся верне из Тячова. У сель купил ем цуцилик у едной жоны, што мала малу дѣтину. И коли Поли бачи принесл, ги звык, свѣжого, послѣ вечернаго доеня, молока – напоил ем серночку. Она жадно сссала – уже ся не бояла ня. Порозумѣл ем, ож сесе не на добре. Айбо – думал ем собѣ – ачей дотягне до завтра... А завтра рано повезу ю до фелдшера, а аж го не буде дома – скочу до Севлюша...

На рано серночка уже ледвы дыхала. Напоил ем ю молоком, боржѣ поклал у ташку, – та на бициглѣ, та до фелдшера – може ищи ю спасе... Пиля

дорогы, што йшла через пасовиско, такой коло моей хыжи, сидѣли люде, што попасовали коровы. Стал ем, обы позвѣдати, ож де у Севлюши ветеринарный дохтор. Стары осужовали питляка, а дѣти гладили серночку по головцѣ, што стырчала из ташки. Головка юй ледвы ся держала, а велики очи уже майже ни клѣпали. А Прибыш-бебехач из лиловым, ги бурак, товстым лицем никат на серночку, ги кот на солонину, та каке просячим голосом:

–Нашто бы съте ходили з нев по дохторах, та тратили дорогий часта гроши – дайте ю мнѣ, вы и так не єсте мясо.

«Боже, яка скотина!» – подумал ем и боржѣ-м рушил дале до фелдшера. Он ипен теперь ся вернул. Айбо коли-м вытягал серночку из ташки, обы ю указати фелдшерови, юй тѣлце уже было студене. Шийка задеревенѣла, а широко розкрыты прекрасны велики очи из довгыми клѣпками были у слезах – она была мертвa. Я постовпѣл. Фелдшер примѣтил, ож я дуже засмученый, потѣшил ня:

–Не журѣт ся, ож у шкоду пошла... еге у той хыжѣ из черепляным дахом – он указал на хыжу на горбкови под самов хащов – видите? Там жие чоловѣк, што юй скору обробит, а з головы учинит куклу – будете мати хосен.

Мене аж затрясло. Боже, якы знают быти люде! Я ся обернул без слова и поплянтал ем ся домов из мертвов серночков у ташцѣ и терыхом на сердцѣ. Грызла ня думка, ож кебы-м мал дома повну аптечку из фачликом та йодом, и май скоро бы-м промыл та перевязал юй раны, може бы щи удало ся ю спаси. Жила бы у хлѣвцеви, пощиповала бы травичку у садови, Ѣла бы садовину из рук ми, пила бы чисту воду из колодязя... Як бым ся любовал сим прекрасным божым сотворенем! А коли бы окрѣпла, подросла, выпустил бы-м ю назад у хащу, на волю. А може не у хащу, ай у зоопарк? Бо заготовляч Куцин або який иншый чоловѣк-звѣрь изась из завгуры захоче похосновати пушку – забѣе ю. Холоднокровно, безжалостно. Не буде го мучити совѣсть, ож одобral житя од сякого благого сотвореня, красы наших лѣсов... Наоборот, ищи ся буде гордити, ож який он шиковный вадас. И мало ко го осудит. А такы, ги Прибыш, будут му завидѣти, бо мясо нынѣ дороже...

Выкопал ем яму коло своей городины, на дно ямы постелил ем листя, поклал ем на него серночку. Дѣти-пастушки мовчком стояли та никали. Пак ем закрыл юй очи, присыпал ем ю листем и закопал. На малый гробик дѣти поклали полевы косички.

Понад вечер, перед моими воротами стал воз. Извоза изошли двое людей у лѣсничой униформѣ.

–Мы из лѣсництва... – повѣл май старый. Кажут, ож имили съте серну. Прийшли съме ю забрати, бо тово маеток лѣсництва...

–Я имил лиш поранену серночку. Кажут люде, ож матерь юй три дны назад забил питляк. Вы знаете, ото кто: ваш цимбора. Пак одкупил ся од вас склянков паленки...

Лѣсник аж рот вывалил. Стал гындати штось, ож

тото брехня, и най бы доказал тот, кто исе видѣл. Просил, най укажу, кто сякое казал, он му выбѣе зубы.

—А де тата поранена серна? — позвѣдал моладый.

—Умерла. Псы ю порвали та достала зараженя кровли. Там похоронена... — и я указал руков на гробик пилия городины.

—Мы ю маєме повезти... — каже старый. — Як доказовыій предмет, — несмъло додал.

Молодый ся рушил до гробика. Я скочил перед него и крикнул:

—Ану, вон ми зо двора! Заберайтє ся, бо угачу якого колом по головъ, та суд ня оправдае, бо зашли съте ми у двор без дозволу! Но, марш одси!

Они не знали, што робити. Потоптали ся на мъстъ та пошли идвозови.

—Мы ся щи вернеме! Из милициов! — крикнул старый та рушил воз.

—Ая подам на вас у судза соучастие у питляцтвъ! Усе село знае за ваши темны дѣла! — крикнул я за ними.

Позно по вечери Поли бачи принесл молоко... Онужезнал за нашу бесѣду из лѣсниками.

ЕМИЛ КУБЕК. ВЕЛИКОДНЫЙ ДАР

Емил Кубек як священник стыкал ся з историями живота и проблемами многих своих вѣрников. Очевидно, якраз з того жерела мог он подостатком черпати интересный материал про свои повѣданя, котры и днес захватывают умы и сердца читателей. Кажда така история, взята з тогочасных реалий, выкладена автором в литературной форме, была своего рода продолжением его душпастырского звания, и он усилюе ся глубоко проникнути до духовного свѣта и мотивации своих героев в тяжких ситуациях, а тым способом веде и читателя «на путь истинный». В текстѣ американцы и русизмы вымѣнены адекватными домашними словами, вшеляк, оригиналное слово читатель може видѣти в списку вымѣн под текстом. Иншак в лексицѣ, ортографии, диалектных особитостях держиме ся як мож ближе оригиналу, а в склоневаню — грамматицѣ Гарайды. В оригиналѣ автор пише по русински латинков.

Интернаціонална станиця, якых множество в предмѣстях американских городов, лежит в улицы... але, детам, то ани не улицы, ани не булвар, но приуличок. Из того мож уже собѣ представити положеня и обстоятельства не лем самой улицѣ, уж то приуличка, но и его больше-менше почтенных жителей.

Но, обы из приуличка все не пропало, про романтичны душѣ такой изъявиме, же и дерева суть препрезентованы в нашем приуличку, но на жаль большой и меншой молодежи, уже не цвѣтучи и зелены дерева, через которых молодое листя, весенний вѣтрлик любовны пѣснѣ шушочет, а поточки залюбенны арии поют, — но честное стаемное дерево — складовня лѣса, в которой —

—Казали дѣти, што сокотили коровы, ож чули, як есьте читаво вымачкаловали лѣсников.

—Я лиш казал тово, што усь знают. Та ци свѣдчили бы люде против Куцина та лѣсника?

—Ов-ва! Та кто бы позад серны захотѣл мати ворога? Та щи й лѣсника? Ов-ва... Пак усе село краде дубы из хащи. Знаете, ож на угля не е грошай у людей, а грѣти ся треба... Пак теперь лѣсник — ото май великий пан, ги колись партсекретарь был! Хоче даст вырубати дуба, а не хоче — сиди та мерзни... Пак усе начальство и милиция, и головы варошки та сельски, и прокуратура у доброму сут из лѣсництвом — бо вадасы. Стрѣляют дичину, коли хотятта колько хотят. Не хвалю вас, ож есьте ся из нима поцокали...

На другой день рано увидѣл ем, ож серночин гробик роскопаный и порожній! И досель не знаю, ож ко тово учинил. Ци лѣсник, ци ктось из села, кто ся не мог помирити из тым, обы добро — скора та кукла — задаръ пропало...

*Жерела: Országos Ruszin Hírlap, 2001, 9.sz., 14.old.
Русинська Веб-книга*

„A dita spaio smačno, zverdo, bez horiački...“

между дошками, латами — от весны до твердої осени спокойно пребывают, як даяки новомодны Диогены, специальны філозофы земль американской, почтенны «лѣпшовы».

Складовњ компаний без желѣзницы не можно мыслити; а так понад самы домы нашого приуличка потяги дубонят, то персональны, то тягаровы, то «черный диамант», или експрессовый, же аж земля трясется.

А то кажду полгодину, день и ночь! От дыма, пороха ани солнце не може пороззирати ся порядочно помежду домами, но вмѣсто того имъют люди в приуличку ину выгоду: ани свѣтлотых двух малых электричных лампочок, якими их старостливый городской уряд обдаровал, не беспокоит их ночную тишину. Што не лем про панов «лѣпшов», ибо спокойно могут собѣ между дошками пребывать, но выгодное и про обывателей, особенно в день платнѣ.

Кто лем два-три мѣсяцы прожил в приуличку, такой издалека можно его распознати от жителей других улиц. Аж и в самой церкви.

Приуличане ни шептати, ни тихо бесъдовати не знают. При гимотъ потягов так привыкнут к голосной бесъдѣ, же от того нелегко могут отучити ся а кричучи говорят тогда, коли други люди шепотати звукли, як при сповѣди.

В нашей приуличковой станицы, о которой я говорю, поспыханы, як геринки в бочку, осемь фамилии бывают. Ба, не осемь, але полдевята: осемь цѣлы фамилии, так як то по закону мож и потребно розумѣти: муж со женою, а и купа дѣтей, а тата полдевята фамилия, то наш Федор Быстрица.

На одном фундуши полдевята фамилии укрыти не так легко, ани на приуличку. Лем же мистер Мекмач шиковный хлопина, он и тот кумшт потрафил. Его житель не имъют ниякій двор, што к житию и не совсѣм потребно, ани свѣтла, чому не он, но желѣзнична компания виновата; гей, але два талляры менше платят мѣсячно наемное, як в порядном мѣстѣ. Ато важне.

Самы житель с цѣлой Европы позберали ся: еден Поляк, еден Литвин, еден Грек, еден Серб, еден Румун, еден Нигер и два Талианы.

Но тѣ два Талианы, еден из Ломбардии, другой из Сицилии, не лем не порозумѣются, но зачим дѣ сестры взяли собѣ за жены, то и всегда в гнѣвѣ пребывали, ани за краинов не хотѣли ся узнати.

Скуточна интернационална станиця.

Но и то имъло свои добры свойства. Сперва, где едны, где другие повадили ся. А было и над чим! В самой станицы 36 дѣтей, меньших-больших. У самого Нигра седмеро, у двух Талианов дванадцять. Нераз всѣ, с изъятием грудных, на купу били ся; по обычаю,proto начали вадити ся, каждое по своему. А наклали собѣ для дякы; но, зачим не розумѣли одно другое, миритель, судия не мог при нихнич скорыстati, то их повыганил.

Вадити ся без мирителя? Яка же то забава? Тай и перестали; но перестали и дѣти толчи ся, а если побили ся, то не ишли к родичам на скаргу, ибо нагнѣванна мама, вывадити ся порядно не могла, раднѣйше напасала своего любимца; а так к синому оку или к пребитой головѣ еще и съдалну часть в опасность были принесли.

Лем наш Федор Быстрица не мѣшал ся до никаких справ своей интернационалной станицѣ. К тому ани право не мал. Не лем про то, же ани жену, ани дѣти не имѣл, ани цѣлое наемное не платил, але особенно про то, же он завзятым неприятелем был всѣх женщин, а не меньшим врагом и дѣтей. За свѣт не был поздравкал едной женщинѣ, а обозвати ся? Та хотѣ бы ему к цѣлому свѣту, еще иtotu станицю даровали. Нѣт!

Аж теперъ уже вижу, же и я залѣз до трабль (trouble – клопота). Если я уже высказал «каз», то и «буки» мушу выповѣсти. Розбалакал ся я о приуличку, хоч-не-хоч вытаракал аж и Федорово имя, то теперъ уже и должностъ моя: и причину его гнѣва опротив женщин и дѣтей истолковати, хоть бы мя правѣ аж и перед мирителем потяг.

***

Федор теперъ сорок шесть лѣтний, но так вызирает, хоть бы десять роками старшій был.

Здоровый, при доброй силѣ, але хмуравый, худый. Хмуравый, ибо уже двадцать три лѣта, отколи в Америку пришол, дусит-грызет душу и сердце его память молодости его.

Што то за веселый, роскошный паробок был! Скромный, учтивый, як его малое родное село под Карпатами; быстрый, як долов его селом текущий поточок; спѣвал, як жаворонки понад поля, за плугом, за косою; и втанци он первый был. Не една дѣвчина с радости зарумянила ся, если ю ословил. Адобрый сын был.

И сам священник интересовал ся о нем, а як схопногого хлопца конечно хотѣл был в школу засылати дати.

– Слухайте-ле, Василю. Мате с чого, дайте далше до школы вашего Федора. Может бы священником был.

– Дякую, отче, за ласку. Но я убѣжден, же государство не менше важне, як и саме священство. Мал бы с него быти подлый пан, волит остати ся добрым простаком!

Совершenna правда, против того ани священник не мог противоречи. А у старого, ба тогда еще молодого Василя Быстрица шесть осмин было, а к тому лем двое дѣтей. При Федорѣ еще една, о два лѣта молодша донька Настя.

– На кого же оставлю мои шесть осмины? На мене их мой отец охабил, а я их сыну передаю, най хранит отцовщину вѣрно, як и я захранил про него!

Ту любовь нашего Русина к родной грудѣ а красна гордость усиловного господаря, умножившего свою отцовщину так, як Василь ю умножил.

И сама Параска, мать Федора, таких мыслей была. А так остал Федор господарем, ибо и сам не имѣл дяку к ничому иному, як ко газдовству.

Василь Быстрица поважованный газда был в цѣлом сель. Уряд ниякій не хотѣл прияти на себе, хоть его больше раз зволили за сельского рыхтаря; но церкви своей барз рад выслуговал як куратор. С никым никогда не клопотил ся, а в судѣ еще ани за свѣдка не был. При таких свойствах с цѣлым селом в приятельствѣ переживал, особенно же со своими сосѣдами, с Митровыми.

А Митровых и молодой Федор особливо учтил. Нелемproto же Уля Митрова его нанашкою была, его отрѣкала, но в особенности, же таку красавицу выховала, як ей середушна донька Марта. Уж то, про него она никогда не была Марта, лем Мартуся, отколи обое памятают. А то от самого рождества Марты, молодшой от него о полтретя рока.

Ци бы мы все хотѣли досконало описати, як они обое, дѣти сосѣдны, замала кваски мѣсили при поточку; як он ю осторожно провадил до школы; а в зимѣ претоптовал ей дорогу снѣгом, в яри же на руках переношал через млаки; як ходили разом на поле с ягнятками, позднѣйше же со статками? Го, го, го! Та мы бы до конца не добили ся.

Та ци раз загорнул ю до своей гунѣ против зимнаго дождя? Он мерз, же ему аж зубы цвенкали, лем бодай Мартуся не простудила ся. Алем бы был пальцом доткнул ся ей dakotryй свавольный хлопчик! То еще, то!

Раз млинарский Юрко дрылил Мартусю до млакы, же цѣлком сболотила ся, аж плакала. Як Федор скочил до него, хоть правъ Юрко два роки старший был, а трѣснул с ним дотой самой млакы а зачал кольнковати на нем! Щастя, же Юрко роскричал ся, та прибѣгли хлопцы и выдерли из рук Федоровых, бо был его задушил в болотъ. Але и вызирал тот Юрко! Болото лем так кыдало ся з него, як мачанка, а из розбитого носа кровь текла, як на цѣвку.

Первы цвѣточки, первы ягоды, малины, то в листочку, то в кадлубку в Мартусиних руках были; правда, они на ей долонѣ не выростли, но Федор приношал их Мартуси, а хоть было приходило ему и на третий хотаръ за ними бѣжати. Если другой

паробок хотѣл был с ню на забавах танцовати, его просил ся:

—Федор, ци можу Мартусю взяти на танецъ?

А Мартуся лем посмотрѣла на Федора, такой знала, с кым может идти на танец. В лѣтъ вечеряли, а в садѣ Быстрицовых прекрасно спѣвал соловей, а Марта Митрова радостно слухала на него, пока лем цѣлком не затих — Федор на листочку пѣснѣ соловья пискат. Ни сам соловей не был роспознал от правдивого писканя.

Цѣле село знало, же они едно другому суть сотворены, и родичъ их мыслили то, они же самы между собою о том ани не бесѣдовали, ибо не могли увѣрити, же бы то и иначе могло быти на свѣтѣ.

Дале буде...

В.МОЛНЯР. ДОБРЫЙ ДОКТОР "ДУЛИШКОВИЧ"

В тридцятых роках двадцятого стороча в Голубинум старанём «агітатора», діректора школы Адалберта Бучіны, став ся потрясуючый прорыв сельской молодежи до середных учебных заведеній у Мукачові — гімназії и учительськой семінарії. Абсолвенты тых *alma mater* образовали значну верстъ народной інтелігенції, серед якой переважали учителі. На Свалявщині не было села, де бы на ниві народной просвіты не ділав пан учитель авадь пані учителька из Голубиного. Казали, ожлем у Великum Бычкові їх было булше, ги в Голубинум.

Учителюв было много, бо добыти сесю професію мож было «дома» без великих фінансовых выдаткув. Но такого престіжного фахмана як дохтор — не мали съме. Ёго пудготовка десь у европейському універзитеті коштовала дуже дорого для бідного Русина. Таку честь зробив селови сященик о. Дулишкович. Из четырёх сынув майстаршого, Тіберія, дав учити ся на дохтора на Карлув універзітет до Праги. Само собов, рішаюче слово у вопросі своїй професії мав юнак, медицина припала ёму до душі. Нико не йшов до маточки Праги контроловати, як вун там ся справує, ци не марнує час и родителські гроші. Но коли на вакаціях видѣли съме го в холодници у фарськum садї, обкладеного книгами и рисунками, та щиз костров, яка персоніфікує смерть, а переберав на нюй кусточки людського тіла — пересвідчили съме ся, ож буде з нѣго добрый дохтор Дулишкович.

Студії закончені, діплома в руках, Голубиное має свого дохтора. Ипен тогды, 1936 рока, о. Евменія повысили на намістника и переклали до Свалявы. Про молодого спеціалісту была добра нагода наладити ся на роботу в окружнум центрі. Муцно притяговав до ся не лем высокым уровнём фаховых зналостий, но и інтелігенціёв. Голубинці навщивляли го в ордінації як своего. А коли была остра потреба, кликали до хворого. Прийшов на біціглях и нигдася не помылив из діагнозов. Бо быв глубоко ерудованый у вопросах здоровництва. И не

лем лічив, но и просвіщав народ у гігієнії и профілактиці хворот. Выступав у пресї, из трібуны. У Голубинум, щи в старум клубі, все была повна зала слухателюв, коли читав лекцію Дулишкович.

Советська власть не вегзовала го за соціалный статус сына сященика. Не мож было задавити такый кадер на ниві народного здоровництва. Именовали го старшим дохтором районової болници. Но дохторови-практикови никус не лестилата посада, дѣ треба день-у-день занимати ся суєтными господарськыми дѣлами. Особено, коли пак ёго головы имило ся будованя нового блока болници. Свуй протест и росчарованя нераз выловлював у пріватных бесідах: «Та ци я на тото студіовав медицинську науку, изучав хвороты, учив ся, якіх лічити, як говорити з пацієнтами, обы-м тепер мав діло из ставбарями, из циглов, из ціментом?» В райкомі партїї учули такі ёго наріканя и вернули го до ордінаційного кабінета. Лем туй вун ся чувствовав у своїй стіхії.

Послі Свалявы дохторовав у Мукачові. Голубинці и туй найшли свого лічителя. Та и вун из особенym сочувством приемав паціентув зо свого родного села. У Мукачові и спочив у Бозї.

Анекдота

Мала Надька застудила ся. Кашель, нежит, хріп. Закликали Дулишковича. Побзирав, подумав, штось нафіркав на цетлику и потішає маму:

—Чепуха! Най выпе сю мікстуру, и всѣ буде добрі.

Навечур Надька рапортує утцёви:

—Няньку! Я така хвора! У мене — чепуха!

Жерело: Русинська Веб-книга

Контрош А.: Духновичъ - учитель и воспитатель угорорусского народа

Андрій Контрош, директор гімназії, активіста Учительського Товариства Карпатського Краю, подавав деталний розбір ключового твора А. Духновича Добродѣтель превысшаетъ богатство (1850) і заключат, же інспираціев про Духновича могла быти комедія Д. И. Фонвізіна Недоросль (1782). Піля того у Духновича сут и цѣлком оригиналны колоритны централны поставы, як корчмаръ Чмуль, а вшитко взято из реалного подкарпатскаго быта и русинскаго фольклора. Автор розбора одмѣтуе В. Бирчакову оцѣнку Духновича и указує принципиалны стороны творчости Духновича, котры зробили го честованым у читателя классиком угорорусской литературы. Текст подаеме в оригиналь, без жадных поправок, ортография одповѣдат официалной урядно одобреной грамматицѣ того часу (Ю. Марина и др., 1940).

**ДОБРОДѢТЕЛЬ
ПРЕВЫШАЕТЬ БОГАТСТВО
И ГРА**

ВЪ ТРЕХЪ ДѢЙСТВІЯХЪ
по простонародному изречению въ пользу

Народа Карпato-Русского

отъ

Александра Духновича.

ВЪ ПЕРЕМЫШЛИ,

Типомъ собора русскихъ Крылошанъ.

1850.

Люди, народности и народы никогда не забываютъ тѣхъ своихъ предковъ, которые въ своей жизни старалися и стремились указати своимъ кровнымъ путь правды, истины, путь просвѣщенія, путь прогресса и т. д. Угорорусский народъ изъ всѣхъ своихъ выдающихся патріотовъ больше всего вспоминаетъ и оцѣниваетъ своего «батька» Духновича. Духновичъ воистину является батькомъ угорорусского народа. Поднесенію своего народа онъ посвящаетъ и отдаетъ всю свою душу, можно сказать — всю свою жизнь. Духновичъ учить и воспитаетъ, подымаеть и побуждаетъ. Онъ и вождь своего народа.

Насколько любилъ Духновичъ свой народъ и насколько связана его душа съ душой угорорусского

народа, сіе можеме видѣти изъ его дѣятельности, трудовъ и сочиненій. Для доказательства достаточно привести одну только его драму «Добродѣтель превысшаетъ богатство». Разобразвъ сей трудъ, въ его лицахъ и дѣйствіяхъ мы найдеме и душу Духновича и душу народа.

Въ своей драмѣ «Добродѣтель превысшаетъ богатство» Духновичъ отдаєтъ своимъ зрителямъ и читателямъ, лучше сказано, своему народу все то, что онъ въ своей опытами богатой жизни читаль, видѣль, слышаль, наблюдалъ и испыталъ.

Драма Духновича «Добродѣтель превысшаетъ богатство» при первомъ чтеніі кажется намъ сочиненіемъ, вытекающимъ изъ чисто народного быта и народной жизни до такой мѣры, что мы видиме передъ собою весь угорорусский народъ съ его добрыми и злыми привычками. Если же подробно и глубже разбереме содержаніе, характеры, тенденцію и разные цитаты сего сочиненія, то мы сразу можеме постановити, что сія драма не была Духновичемъ создана безъ особого источника. Вліянія и источники сего сочиненія такъ многосторонни и разнообразны, якъ сочиненія самого известного поэта или писателя любого народа.

Для доказательства сего заключенія мы приведеме краткое содержаніе и характеристику дѣйствующихъ лицъ комедіи.

Въ одномъ угорорусскомъ сель живеть Многомавъ съ своею женою Оленою и сыномъ Федорцомъ. Многомавъ и его жена Олена оставляютъ своего сына Федорца безъ воспитанія. Родители внушаютъ сыну, что въ богатствѣ находится счастье. Они сыну говорять: «Я не ходивъ до школы, а прото я панъ, моя школа адде (указываетъ на гроши).» Хитрый корчмаръ Чмуль за то время обманами и алкоголемъ лишаетъ Многомава всего богатства. Священникъ села, учитель Мудроглавъ, колесарь Честноживъ, селяне Богумила и Богобой напрасно напоминаютъ Многомава и его жену что добродѣтель превысшаетъ богатство, что честь и добродѣтель бессмертны и что счастье нужно искать въ богобойной и честной жизни. Ихъ старанія оказываются напрасными.

Въ концѣ драмы обнаружится хитрость и подлость Чмуля, за что онъ долженъ отвѣчати передъ судомъ. Многомавъ и Олена, потерявъ все свое богатство, обращаются къ Богу, исправляютъ свою жизнь, прилежнымъ трудомъ исправляютъ свои грѣхи и ошибки, становятся честными селянами; но Федорцо, вслѣдствіе неблагоразумного воспитанія со стороны родителей и полной неграмотности, станетъ неисправимъ и, якъ разбойникъ, кончить свою жизнь на висѣлицѣ. Тѣмъ морально были наказаны и его родители. Наказаніе становится очевиднымъ тогда, когда Федорцо, приговоренный къ смертной казни, словами: «иди, пропадь, ты не моя мати, ты винна моего несчастья, ой, ты мене привела на безчестье, на злодѣйство; иди, не хочутъ видѣти больше!» — оттолкнулъ родну мати, приближающуся къ нему на послѣдній поцѣлуй.

Драма Духновича появилася въ 1850 г. и была напечатана въ Перемышль. Послѣ первого чтенія

никто не сомневается въ оригинальности сего сочиненія. И самъ Духновичъ ничего не говорить о своихъ источникахъ. Если же мы ближе пригляднемеся, то уже сами аллегорические имена напоминаютъ на чужие источники, прежде всего «школьные драмы». Послѣ тщательного разсмотрѣнія, безусловно придеме къ заключенію, что у Духновича главнымъ письменнымъ источникомъ сочиненія была комедія русского писателя Фонвизина «Недоросль», которая появилась въ 1782 году.

Дѣйствующіе лица комедіи «Недоросль» являются тоже аллегорическими. Простакова, богата, но необразованна и груба женщина; якъ мати, неблагоразумно и злочестиво воспитываетъ сына Митрофанушку. Она его учить грубостямъ и бездушю, не старается о его грамотности, вмѣшивается въ дѣло учителя Митрофанушки. При считаніи, напр., говорить сыну, что если грошей нѣть, не есть что считати, а если есть, то и безъ арифметики можно считати. Она въ безнравіи доходитъ до того, что готова сына Митрофанушку преждевременно женити на богатой дѣвицѣ Софіи, въ особенности тогда, когда узнаетъ, что дядя намѣриваетъ Софію обдарити 10.000 рублями. Митрофанушка, вслѣдствіе неблагоразумного воспитанія, сейчасъ соглашается. Въ то время прѣѣжаютъ въ село Правдинъ, комиссаръ намѣстника, и Милонъ, молодой офицеръ, который влюбленъ въ Софію и желаетъ на ней женитися. Они заводятъ между собою разговоръ относительно правильной жизни, богатства. ит. д. Въ заключеніи разговоръ кончится опредѣленіемъ, что «добродѣтель замѣняеть все, а добродѣтели ничто замѣнити не можетъ». Когда Стародумъ убѣждается въ томъ, что мѣровоззрѣнія Милона сходятся съ его нравственными мѣровоззрѣніями, то онъ охотно соглашается съ предстоящимъ бракомъ Милона и Софіи. Но на сценѣ происходит внезапный крикъ и выясняется, что Софію насильственно хотѣли вѣнчать съ Митрофанушкой. Сему воспрепятствоваль благодушный Милонъ. Правдинъ, на основаніи полномочія намѣстника, сейчасъ вмѣшивается въ дѣло. Семью Простаковыхъ лишить своеправія и заявляетъ, что виновники строго будуть наказаны. Простакова, потерявъ власть, бросается къ Митрофанушкѣ, обнимаетъ его, якъ единственное утѣшеніе, но Митрофанъ бездушно говоритъ матери: «да, отважись, мамушка! какъ навязалась». Простакова попадаетъ въ отчаяніе, когда слышитъ слова Стародума: «Вотъ, злонравія достойные плоды!»

Послѣ приведенія содережанія двухъ произведеній, слѣдуєть выяснити, въ чёмъ заключается вліяніе комедіи Фонвизина на Духновича.

Аллегорические наименованія дѣйствующихъ лицъ только намекаютъ на вліяніе. Главными доказательствами вліянія будутъ: 1. подобность разсказа; 2. тенденція двухъ сценическихъ произведеній; 3. подобность характеровъ и 4. разные цитаты.

Что касается разсказа, то и въ одномъ и въ другомъ произведеніи видиме неправильный и не-

обдуманный способъ воспитанія молодого сына зломыслящими родителями. Видиме, что и въ одномъ и въ другомъ случаѣ вмѣшиваются въ исторію люди благодушного характера. Они стараются навести богатыхъ, но неблагочестивыхъ родителей и подвергающагося ихъ вліянію сына на благородный путь. Однако сіе ихъ намѣреніе оказывается напраснымъ. Наконецъ, родители и тутъ и тамъ были лишены своеправности. Митрофанушка въ комедіи Фонвизина становится предметомъ крайне смѣшной ироніи, Федорцо же въ драмѣ Духновича пропадаетъ на висѣлицѣ. Мати, любяща сына по звѣринному, и тутъ и тамъ старается найти послѣднее утѣшеніе въ своемъ сынѣ, но сынъ и тутъ и тамъ отталкиваетъ родну мать, чувствуя также звѣрски. Мати и въ одномъ и другомъ случаѣ должна слышати обвиняющіе слова неблагочестиво воспитанного сына.

Не въ меньшей мѣрѣ оказывается вліяніе Фонвизина на Духновича въ тенденціи обоихъ сочиненій. И Фонвизинъ и Духновичъ въ интересѣ своего народа высмѣиваютъ необразованность и глупу жизнь богатыхъ родителей. Ими руководить одна только цѣль: навести свой народъ на правильный путь, идя по которому, человѣкъ можетъ статися грамотнымъ, благочестивымъ и счастливымъ.

При семъ слѣдуєть подчеркнуть, что самыи сильнѣйшимъ доказательствомъ вліянія привычно считати сходство характеровъ дѣйствующихъ лицъ. Сія черта и въ драмѣ «Добротѣль превысшаетъ богатство» и въ комедіи «Недоросль» очевидна. Многомавъ и Простаковъ играютъ ту-же саму роль, а именно роль неграмотныхъ и неблагоразумныхъ, богатыхъ людей. Разница между ними заключается въ томъ, что Многомавъ стоитъ подъ вліяніемъ Лестобрата и жены Олени, Простаковъ же поступаетъ больше всего по приказу своей жены; сходство же между ними заключается въ томъ, что счастье и цѣль жизни видять въ одномъ только богатствѣ и въ грошахъ.

Олена и Простакова — главные дѣйствующіе лица двухъ произведеній. Они настолько подобны другъ другу, якъ двѣ фотографіи того же лица. Къ своимъ — грубы, къ чужимъ, главнымъ образомъ къ бѣднымъ — немилосердны. Ихъ жизненной цѣлью являются: богатство и гроши. Олена сына Федорца, Простакова сына Митрофанушку не пропускаютъ къ наукѣ. Подъ ихъ вліяніемъ ихъ родные дѣти становятся невѣждами, грубыми и зловредными для общества. Наконецъ, одна и друга должны видѣти плоды злого воспитанія. Митрофанушка Простакову, Федорцо Олену презираеть и отъ себѣ отталкиваетъ.

Изъ вышеприведенной характеристики видиме, что Федорцо является подобіемъ Митрофанушки: оба они — жертвы злого воспитанія родныхъ матерей.

Для точного представленія образа слѣдуєть еще привести сходство характеровъ у Стародума и Честножива, Мудроглава и Храбростя параллельно съ Правдинымъ и Милономъ. У каждого изъ

нихъ главнымъ условіемъ моральной жизни есть добротель.

Подходя къ концу характеристики главныхъ дѣйствующихъ лицъ обоихъ произведеній, съ полной опредѣленностью слѣдуетъ подчеркнуть, что у Фонвизина мы не находиме подобія Чмулю, которого Духновичъ въ своей драмѣ выдвигаетъ, якъ вредное зло своего народа. Именно Чмуль является въ драмѣ «Добротель превысшаетъ богатство» тѣмъ типомъ дѣйствующихъ лицъ, которые доказываютъ, что самимъ главнымъ источникомъ у Духновича все-же является его опытъ и народна жизнь. Чмуля онъ вывелъ на сцену въ образѣ пугала народа. Духновичъ его рисуетъ такими яркими и выразительными красками, якобы въ личности Чмуля рисовалъ судьбу своего народа. Онъ видѣлъ ясно, онъ видѣлъ опредѣленно, что корчма и алкоголь являются убийственными средствами въ жизни нашего народа.

Духновичъ въ своей драмѣ обильно пользуется и народными поговорками, выражая ими народную жизнь. То самое видиме у Фонвизина, который также богато пользуется народными поговорками и изреченіями. У Фонвизина находиме, напр.: «Невѣжда безъ души — звѣрь! У меня правило: въ первомъ движениіи ничего не начинать! Послѣдуй природѣ, никогда не будешь бѣденъ; послѣдуй людскимъ мнѣніямъ, никогда богатъ не будешь. Собака лаетъ, вѣтеръ носить. Добротель все замѣняетъ, а добротѣли ничто замѣнить не можетъ и т. д.» У Духновича же находиме, напр.: «Съ вами говорити только значить, якъ съ конемъ ся молити. Яка праца, така плаца (сатацкое). Якъ себѣ постелишь, такъ будешь спати; якъ посѣешь, такъ будешь жати. Якій животъ, така смерть! Якъ мы Богу, такъ намъ Богъ; якъ присловное: якъ ты Богу до церкви, такъ тебѣ Богъ до мѣшка и т. д.»

При дальнѣйшемъ тщательномъ разсмотрѣніи драмы Духновича мы безусловно замѣтиме, что онъ, якъ и всѣ выдающіеся люди и писатели того времени, не былъ лишенъ ни вліянія латинскихъ поэтовъ. И не удивительно, что тутъ, тамъ встрѣчаемеся у него реминистенціями на Гораций, Овидія и Вергилія.

Въ драмѣ Духновича, напр., находиме такіе мысли: «Якъ за зловъ тучовъ — пріемна погода, такъ за несчастьемъ, за смуткомъ пріемна радость и веселость приходитъ». Сю мысль у Горация находиме въ такой формѣ: Hor.: Carm. L. II. 9. «Non semper imbris nubibus manant in agros»*; въ слѣдующей одѣ Гораций читаеме: Hor. Carm. L. II. 10. «Informes hiemes reducit Juppiter, idem submovet. Non si male nunc, et olim sic erit etc.»**)

Если плохо идутъ наши дѣла, то оно не всегда будетъ такъ.

На другомъ мѣстѣ въ драмѣ Духновича читаеме, что, когда Многомавъ остался совершенно бѣднымъ и у него уже не было хлѣба, то онъ жалу-

*) Не всякий разъ ливень падеть изъ неба (хмаръ) на землю.

**) Сурову зиму приносить Юпитеръ, но онъ ее и устранитъ

ется такъ: «Покля Федоръ богатый бывъ, покля кормивъ, поивъ лестниковъ, та и пріятелей мавъ, а теперь не пожалуе никто худобного Федора». На первый взглядъ кажется, что сю мысль Духновичъ принялъ изъ собранія «Тысяча одна ночь» и то потому, что не только исторія обѣднѣнія богатого Федора похожа на исторію тридцати-третей ночи Али-Нура, но даже сама заключительна мысль почти что сходится съ мыслью данной сказки. Сія мысль звучить такъ: «Богатый подобаетъ фруктовому дереву, которое люди окружаютъ, пока оно полно фруктами. Но, когда, оно лишилося фруктовъ — люди ищутъ другое дерево». Все же не слѣдуетъ намъ такъ далеко искати источникъ сей части драмы, ибо мы его найдеме ближе въ слѣдующихъ словахъ Овидія:

Ovid. «Donec eris sospes, mutos numerabis amicos, Tempora si fuerint nubila, solus eris».*

Наконецъ, неотмѣнно слѣдуетъ подчеркнуть, что Духновичъ, будучи не только писателемъ, но и священникомъ, приводить въ драмѣ рядъ цитатъ, взятыхъ изъ священнаго писанія.

Мы подробно разобрали источники и представили характеристику дѣйствующихъ лицъ драмы Духновича «Добротель превысшаетъ богатство». При разработкѣ нами руководила слѣдующа цѣль:

1. Дати возможность для представлениія и постановленія литературной цѣнности сего труда Духновича, что безъ знанія источниковъ является невозможнымъ. Хотя у Духновича были источники, все-таки сей трудъ является вполнѣ самостоятельнымъ, представляющимъ передъ нами личность Духновича. Даlеje можеме постановити, что онъ богатъ въ мысляхъ, что кажда его мысль носить на себѣ характеръ преданности къ своему народу и что онъ стремится къ тому, чтобы довести свой народъ къ лучшему будущему. Главнымъ образомъ нужно постановити, что трудъ Духновича не лишенъ нѣкоторыхъ недостатковъ въ отношеніи языка, но, такъ якъ цѣнность каждого подобного труда, прежде всего, зависитъ отъ его содержанія, композиціи и цѣнности мыслей, что у Духновича въ данномъ случаѣ является самымъ цѣннымъ, то считаеме своей должностю и обязанностью опровергнути всѣ, Д-ру Бирчаку подобные и тенденціозные критики, согласно которымъ большу часть сочиненій Духновича слѣдовало бы считати «забутой литературой» и что больша часть его трудовъ и произведеній только «историчне, або библіографичне значенія мауть и забулися». Наборотъ, мы съ полной увѣренностью постановляеме, что сей трудъ является цѣннымъ литературнымъ произведеніемъ, цѣна которого можетъ только возрасти и не упадати.

2. Другой нашей цѣлью есть: указати на то обстоятельство, что нашъ угрорусскій народъ и его Край распоряжается не только обильными природными богатствами, но у него есть и знаменитое прошлое.

*) Пока ты благоденствуешь (счастливъ,), то у тебе — много друзей, если же надъ тобою повиснутъ смутные времена — остаешься самъ одинъ.

У нашого народа им'ються писатели, поети, художники и учени люди, но они понынੰ не были доста-
точно обнаружены и оцінены. Слѣдовательно,
задачей руководителей угрорусского народа есть,
чтобы сіи цѣнности ими были обнаружены и ис-
пользованы для поднесенія своего народа. Богат-
ства им'ються, но они только тогда становятся для
насъ цѣнными, если мы ихъ сами открыеме и буде-
ме руководитися однимъ правиломъ: Ищи свое
счастье самъ! Не упускай изъ виду словъ Духнови-
ча! Сіи слова нась учатъ тому, что у насъ могутъ
быти добрые друзья, но онитолько дотѣхъ поръ ос-
таются нашими друзьями, пока мы благо-
денствуеме. Если же мы очутимеся въ бѣдѣ, то они
оставятъ насъ. Посему и учащейся молодежи
слѣдуєтъ внушати: Будь самоувѣренный, трудися
самъ и тогда можешь хвалитися не только про-
шлымъ, но и лучшимъ будущимъ. Тщательнымъ
разборомъ литературныхъ трудовъ нашихъ
лучшихъ сыновъ можно отыскати не только исто-
рическо-литературные цѣнности, но возможно
положити и основаніе научной литературы.

Угрорусскимъ учителямъ и преподавателямъ
больше всего слѣдуєтъ руководитися примѣромъ
самого Духновича, который во всю свою жизнь
училь, трудился и побуждалъ къ труду. Изъ
урорусскихъ поэтовъ и писателей онъ, стоить къ
нашему сердцу найближе. Напрасно было и въ не-
давнемъ прошломъ стремленіе нѣкорыхъ

противниковъ Духновича и его культа въ томъ
направленіи, чтобы уменьшили его значеніе и
поставити передъ очи угрорусского народа чужій
идоль. Идолъ развалился и противники Духновича
принуждены были признати, что не родился для уг-
рорусского народа Духновичу достойнѣйшій сынъ.

Только нынѣ оказалось, что мъровозэрнія
Духновича были правильны и имъ избранный путь
оказался вѣрнымъ. Выводъ изъ его ученій и по-
ученій можеме представити въ слѣдующихъ: Люби
Бога, якъ источникъ своего счастья! Люби ближ-
него, якъ самого себѣ! Люби свою Огизну, на кото-
рой жили твои предки 1000 лѣтъ въ общемъ
поразумѣніи съ мадьярскимъ народомъ! Трудися
всѣми силами! Не забудь, что если работаешь для
себѣ, работаешь и для народа, якъ работаль
Духновичъ. Намъ слѣдуєтъ стремитися къ тому,
чтобы духъ всѣхъ славныхъ предковъ ясно сіяль пе-
редъ нами. Сіе осуществляется тогда, если мы
останемеся вѣрными ихъ памяти и будеме имъ
подражати.

Посему скажеме нашему учительству: Вступай
на пути жизни по примѣру Духновича! Читай его
труды и сочиненія! Увидишъ, что въ бѣдѣ и нуждѣ
найдешь въ немъ поддержку, ту поддержку, которая
поведеть тебе по пути лучшего будущего.

Жерела: Народна Школа. №1 Январь 1939/40.
Журналъ Учительского Т-ва Карпатского Края. 4–9.
Русинська Веб-книга

Михаил Алмашій

заслуженный учитель Украины

Обзор розвоя русинської прози издавна и до
днесь [Передньое слово до книжочки

Василя Молнара «Цукрики из материнськов
наповнянков»)

Рекомендована книжочка Василя Молнара «Цукрики из материнськов наповнянков» є перший
продуктивний доробок теперушнього талантливого прозаїка періода нового русинського возро-
ження. Сюда включена лемчасть того (44 розкази, начеркы, етюды, замалюнки), що голубинський
чародій русинського слова написав за послідні роки. Айбо перед тим як говорити за них, варта из-
робити невеликий екскурс про то, як розвивалася русинська проза у пережі етапи розвитка русин-
ської літератури. Она розвивалася у специфічних історичних і політических умовах і зато при-
брала такі ознаки, якими відрізнялася від літера-
турного процеса інших славянських народів.

Русинська проза народилася уєдно із про-
буженіем русинського національного само-
сознання у общому потоці національного руха мно-
гих народів Європи. Завто сперва закономірно і
логично поднималися історичні теми, оби люде
знали, ко они и де їх коріння. Окрім того, быв
великий інтерес до народного життя, і появлялися
етнографічні начеркы. Пробивала собі путь
публіцистика. Другий важний момент – благо-

творний вплив великої російської літератури. Сюда завозилося много книжок російських
авторів, знаменитих писательїв разных стилів и
напрямів – Фонвизина, Державина, Пушкина,
Гоголя, Некрасова, Толстого... Завто процес розвит-
ка русинської прози проходив у формі синкре-
тизма, т.е. у переплетені многих літературних
стилів и напрямів – сентиментализма, роман-
тизма, реалізма. Не треба забывать и за мадяр-
ський вплив (Ш.Петефі, Й.Мор, М.Сейчені). Айбо
послі перебування туй у 1849 році російського
войська російський вплив ищи булше усилившся и
став домінуючим. Се означає, що проза – русин-
ська за тематикой, стала російськоязычнов по
языку. Айбо се не было великов бідов, а, наоборот,
спасеніем от мадяризації. Бо, як писав и И.Франко,
«доки ті русини звертали очі свої на Росію, у них
проявлялось хоч яке- життя народне, були хоч які-
такі писателі, газети, починався і рух народний,
прокидалось і «народництво» серед молодежи. А
тепер, коли зв'язки з Росією порвалися, коли очі
угорської інтелігенції звернулися до Пешта – що там
осталось? (1) (І.Франко. Твори.– Т.16.– Київ, 1955.–
С.139) У період революції 1848-1849 рр. русинські
будителі вирішальну роль у борбі за національное
самоутверження приписовали культурі и у інтересах
подняти житового уровня населення обертали
свою увагу на дидактико-воспитателну діятель-
ність и на поднесенія національної самосвідомості
народа.

Період (1848 – 1853 рр.) можеме раховати

первим етапом розвитка русинської прози. Се быв період гляданя тематики, сюжета, жанра. Организованое А.Духновичом «Литературное заведение Пряшевское» у великуй мірі способствовало активізації писательських сил краю. У 1851 році А.Духнович пише свою первую сентименталну повість «Милен и Любция» - «иділличну повість древних Русинов времен» под явным впливом М.Карамзина («Письма русского путешественника» и «Бедная Лиза»). Туй сентименталный сюжет переплітаться из реалістичними замалюнками житя русинського народа – опис народної одежи, обрядовости, гуляня, забав. Окрем того, Духнович пише и басні у прозі, у которых поднимать ті самі просвітицькі ідеї, як и у поезії и драматургії. Його «Басня противо стыдящихся своей народности» была остров критиков зрадництва, ренегатства части русинської інтелігенції. Коли императорським Указом 1853 рока «Литературное заведение Пряшевское» было закрыто, литературный процес мало призоперся.

60 рокы XIX ст. можеме раховати другым етапом розвитка русинської прозы. Центр культуры переноситься из Пряшова в Ужгород. Прозаинки сього періода стали на путь романтизма – прославлення и возвеличення русинської історії, свої минувшины. У сьому плані інтерес для нас представляє проза А.Кралицького, который активно выступив на ниві літератури и науки из цілов низанков розсказув и историко-етнографичных статей. Його соціально-бытові и романтичні розсказы («Пиявиця», «Екзекутор», «Федор Петрюк», «Не ходи, Грицю, на вечерниці», «Сільський учитель», «Прометей», «Князь Лаборець», «Пастырь у полонинах», «Прометей», «Мойсей») мали велику популярність.

Невелику прозову спадщину лишив для нас А.Митрак, головным образом як публіцист и етнограф. Межи ними літературное значеня має начерк «Путевые впечатления на Верховине». Автор головну увагу у ньому звертає на худобное житя верховинціў.

Третый період русинського прозового літературного творчества охвачує десять послідных рокув XIX и початок XX ст. Туй виступили представителі молодшого покоління будітельув. Было юм не легко, бо наступила послідня мадярська асиміляторська акція, коли ушытко русинськоє запріщалося (припомнім закон міністра освіты Мадярщины Аппоні от 1907 рока про закрытия русинських школ). Треба было противостояти мадяризації. У сесь тяжкий час Иван Сильвай напечатав повісти «Денница между звіздами» (1901), «Мати и невістка» (1902), у которых наганув за проблему автохтонности русиніў и отстойовав первенство славянської культури и значеня славян для теперішности. Широкое признання И.Сильваю принесли його сатиричні повісти и розсказы «Люди в железных шляпах» (1869), «Крейцерова комедия», «Пупаки», «Шестак», «Однодневное царство», «Миллионер». Виступы И.Сильвая против «желізношляпочного світа», реакційного

ренегатського духовенства, якое зражовало интересы русинського народа, мали прогресивное значеня.

Євгений Фенцик («Нищие духом», «Учитель неборак»), де критикує світську и духовну інтелігенцію за моральну деградацію, за зраду свому народу и отказ от языка, культуры русинського народа и переход на службу мадярським панам. За свої патріотичні намагання русинські будителі достали принизливу оцінку из бока націонал-патріотичної літературної критики у наш час. Послухайме, что написав по съому случаю О.Мишанич: «Зі смертью Ю.Ставровського-Попрадова, А.Кралицького, О.Павловича, Є.Фенцика, І.Сильвая, О.Митрака в кінці XIX на початку ХХ ст. відійшла в минуле ціла генерація письменників, яку об'єднували суспільно-політичні погляди, які однаково уявляли собі шлях літературного розвитку Закарпаття, своею орієнтацією на реакційні сили Росії відгороджувала себе від прогресивних здобутків російської і української культури, мови свого народа» (1) (О.Мишанич. На Верховині. – Ужгород, 1984. – С.19) У чому автор цитаты увидів реакційнусті Фонвизина, Пушкина, Гоголя, Толстого и др.? Треба додуматися дотакого!

Четвертий етап припадать на 20-30 рокы XX ст. Чеська демократія открыла широкий простор для розвитка русинської культури у цілому и літературного творчества окреме. Літературный процес явно активізовався. Выходять літературні альманахи. Много пишуть Антоній Бобульський, Василь Добош, Степан Добош, Федор Иванчо, Митер Лазарь, Иреней Легеза, Иван Комловшій, Михаил Молнар, Иван Мураній, Митер Попович, українськоязычный русин В.Гренджа-Донський.

У сесь час почалося творчество прозаику Луки Демяна и Александра Маркуша. За ними появляться Федор Потушняк и Йосиф Жупан. Они зробили великий внесок и розвиток жанру новеллы. Доста інтересным было на тот час творчество прозаика Г.Верховинського («Юрко Русин и его дочка»).

У 1936 році у зборнику «Вербний трепет» напечатав розсказ «В каменоломне» молодый російскоязычный прозаик Е.Балецький. Сесь и другий розсказ «Бродяга» написані, як доказує літературний критик М.Лембак, под впливом М.Горького (1) (Дукля, 1958. – №2. – С.100)

Пятый період припадать на рокы 1939-1944, коли ушитка научна, культурологична, літературно-творча діятельность русинув быласконцентрована довкола Подкарпатського Общества Наук, сеї русинської малої академії наук. На сторонках журнала ПОН «Літературна неділя» печаталися десятки авторув, межи которыми находиме имена Йосифа Архія, Ю.Боршоша-Комяцького, Михаила Козика, Петра Миговка, Димитрія Поповича, М.Рошка, Е.Сидора, П.Сніжника, А.Маркуша, Луки Демяна, Ивана Муранія, П.Соломоновича и многих других. Усих авторув переважав жанр малої прозы. А.Маркуш печатав свої новеллы у народному дусі («Выміряли землю», «Ирину засватали», «Коровку гнали», «Юлиана». Разом из тым вызрівав вопрос

про написаня прозы великої формы – повістей, романів. Про сесе писав літературный переглядач русинської літератури за подпісом «І.Г.». У статі «Література и народна творчость» автор пише: « Як переглянути нашу історію літератури от самого початку и до послідних днів, то тоді станове нам ясно, чому у нас до тепер не написано великих романов, трагедій, поем, повістей и др... А письменників и поетов у нас много» (1) (Літературна неділя подкарпатского общества наук. – Под ред. Д-ра И.Гарайды. – Рочник III. – Ужгород, 1943. – С.24). Головна причина єдна: писателі не знавуть соціалної функції літератури, її призначення и роли для воспитання люді. Читаєме: «Для чого нам писати статі «По больше прозы», коли мы отвертаемся от народной творчости, от структуры языка и от самого народа. Не може создати штось великого той, кто не решить вопрос: для чого он пише» (2) (Там же). Айбо чомусь теперішні літературні критиканы не видять ниякої прогресивної ролі ни Подкарпатського Общества Наук, ни журнала «Літературна неділя». Наоборот, организаторув Общества и редакторув журналув при ПОН назывувут «реакційними автохтонами», А.Годинку, И.Гарайду, А.Бонкало – запроданцями народа (3) (Юрій Балега. Художні відкриття чи правда факту. – Ужгород, 1969. – С.43)

За 1944-1991 рокы не є што говорити. То быв час примусової русинської літературної летаргичної сплячки. Радянські писателі мали изовсім другі задачі: «...правдиво відображати соціалістичну дійсність, кликати і запалювати трудящих на героїчні звершення в ім'я побудови комунізму» (4) (Там же. – С.97).

Свідками шестого періода розвитка русинської прозы є мы из Вами, дорогі читателі. Сесе – наш час. Роки незалежної Української держави. Майбідний період у розвитку русинської прозы. На днешній день русинська проза находитися у колысковому стані. Она лем тепер починать ворождатися и розвиватися. До днесь не маєме ани єдної прозової книжочки, яка бы засвідчила, ош русинські літераторы переступили границю поезії и перейшли до вищої форми літературної творчости – прозы.

Почну аналіз прозы В.Молнаря из єдної дуже важної думки, котра має настрожити нас, подготовити нас на серйозное читання. Дуже мудро повідено: «Если ты хочешь наслаждаться искусством, то ты должен быть художественно образованным человеком» (1) (К.Маркс и Ф.Энгельс. Из ранних произведений. – Москва, 1956. – С.629) Може сеся фраза укажеся нам доста категоричнов, ош чоловік мусить учитися розуміти літераутру так, як математику ци фізику. Изовсім ньйт. Усякое искусство має давати нам удовольствіє от розуміння того, что читаєме ци видиме. Бо писателі усе старавуться писати так, обы їх розуміли читателі. Так робить и Василь Молнар. Писатель ушиткі силы прикладать, обы його розсказы ци начеркы давали читателю не лем великоє естетичное насоложеня, а и мали позавательное значеня. Завто новый зборник

Василя Молнара – не є книжочков лем для розвагы, а предметом аналітичного читаня, роздума и філософського осмысленя нашого житя.

У сесю книжочку включені розсказы, які уже были напечатані у двох українськоязычных выданях «Поклик отчого краю» (Свалява, 1997) и «Бризги из Лужанки» (Свалява, 1999), а тепер выходять у авторському переводі на русинський язык. В.Молнар поставив перед собов велику ціль: пробудити учитателя тягу упознати свій край, його довколишний світ, далекое минувшое и сопоставити його из теперішним положеньем. Автор высказує думку, что у суеті житя, жестокої прозы житя, у нас притупляться святое чувство отчого края. Из великим смутком замічать автор, что ушитка красота и зачарованность края – залляті сонцем поляны, пчолиное жужжаня, хащові вікові гущавини, глубокі зворы у горах, свіжий воздух полонин, минеральні норы – ушитка сеся благодать екзистує сама по собі, без нашого здивовання. Свята правда!

Яким повстає перед нами Василь Молнар як писатель? Кить говорити загалом, то у нього необсяжна широта інтересув, переживаня за кажду «друбницю», охота голосно высказатися, много знати и рассказовати, чувствовать, много зробити и приносити хосен людью. Такым быв у молодости, у рокы студійованя у Мукачевськай гімназії, Ужгородськай духовнай семінарії, у час довгых рокув учительованя. Такий вун и днесь, у свої 86 рокув: поліглот (знаток англійського, німецького, грецького, латинського, мадярського, ушиткых славянських языкув), спеціаліст лінгвістичных наук, талантливый поет и прозаик.

Василь Молнар – розсказчик особого типа: вун знає находити у чомусь обычному необычное, такое что не было найдено ци замічено другими. Розсказы Василя Молнара насычені внутрішнім богатством, тематиков, образными средствами, историчными екскурсами, картинами бываня и каждоденній роботы селян. Што ни розсказ – то нова тема, нова думка, ідея, нові образы-символы отчого Карпатського края. Симфонійов житя сміло мож назвати книжочку «Цукрики из материнськов наповнянков». У розсказах Молнара заслуговує на увагу уже сам выбор житьового факта и выділеня його из общого потока повістовваня и стає предметом всеобщої уваги. Автор возвеличує сесь «не дуже важный факт» гибы через увелителну лінзу и робить його важным и значащим. Майстерство В.Молнаря и в тому, что вун до основных компонентув росказа – сюжет, образ, слово – ставить повышені требования – быти повными, дуже экономными, сильнодіючими на сознаніє и чувства читателя. Чувствуєся туй штось чеховськое

Сюжеты мініатюр дуже прості, гибинич необичного и не є у них. Айбо у тому и майстернустъ писателя, что йому доста якось єдної детали, обы зробити заострити увагу читателя на болючых проблемах житя русинув, прочувствовать перебіги исторії, неприкрыту гордущь за культуру свого края, його світлі сторони видимого возрождения, а даколи

и боль за незаслужену образу, за причинені фізичні и моральні напады, за несправедливости у вирішенні соціалных, бытовых, культурных, національных проблем.

Василь Молнар дуже глибоко розумів силу и місто деталі у художньому творі. Деталь – сесе художня «подробиця», айбо она здатна викликати тоті або другі емоції, давати філософську трактовку предметам авадь фактам житя. Всяка мала деталь, ситуація, учинок авадь случай у Молнара переростає у проблему. Як у цятці води отбивається великоє світило – Сонце, так у прозових мініатюрах под пером писателя отображається великий світ людського житя. Для приміра возьмеме розсказ «Лугова крася». Крася – сесе копиця сіна, яку газда склав для стояння до зими. Айбо як любовно робив над нив: «штугав з усіх бокув, гладив, чесав, по-правляв», «оби была поправді красна». И вийшла «Ідеальна симетрія! Писанка! Бабовка» – «любовно уплескана вилами пласт до пласта, гладенько учесана граблями, остро завершена, наконець, прикладена спареними чаповками...она не убиться бурі и зливи и сохранить свою фігуру аж до зими, коли пак прийдуть за нив из саньми». Як видиме, туй деталь дуже цінна, бо она помагать у повну міру оцінити красоту труда чоловіка, силу діяльного людського розума, возвищених емоцій и естетичного принятия світа.

Книжочка открываться метафоричнов розсказом из метафоричнов назовв «Парночки з молочнов наповнянков» и посвячуюся проблемі русинського языка. Як професіонал-лінгвіст автор на основі порунялно-историчного метода робить граматичні и лексичні аналізы русинського языка, насложуєся богатством його грамматичных форм и лексичного склада, и сесе дає йому право за-декларовати таку важну думку: «Материнське слово солодкое нам, як тот цукрик у виді парночки. Мы вкусили його з материнськов молочнов наповнянков и нигда не забудеме його чудесный смак. Мы будеме любовно хосновати «архаизмы», які передали нам предки, айбо и творити будеме «неологізмы» для новых понять модерного житя. Неплач, поете, не вмре твоя предкувська душа.

Стрепенися, русинськое слово!

Зазвени переливно-дроздово!

Найутішателься горы й долины,

Оживі щи в Карпатах русины».

Темі величині и гордости за великого сына русинського народа – Духновича – автор посвятив два розсказы: «Под знаком Духновича» и «Не рынком єдиным». Выходить, ош люде асоціювуть свое долю не лем из общеизвестными знаками Зодіака. Геройиня розсказа Надія уродилася под знаком Духновича и от сього дуже щаслива. Упозирувучи у портрет и пригадувучи переказы мамки, дъувчинка порозуміла внутрішний образ Будителя, порозуміла, для чого вун жив, ради кого страдав, до чого кликав: любіть свій народ, свою маленьку отчизну, николи не зрікайтесь от своего національного имени. Гибы наголос из своего портрета Будитель говорив: «Я русин был, есмь и

буду, Я родился русином, Честный мой род не забуду, Останусь его сыном».

Герой другого росказа «Не рынком єдиным» наважився пережити трудности перетину границі, візових процедур и іншого, лем оби достатися до Пряшова и своїми очами увидіти пам'ятник Духновичу роботи Олени Мондич. Из яким душевним трепетом Митько подходитив до бронзового изваяння! «Довго, благоговійно впозирався свалявець у світлый скулптурный образ, який досі знав лем за печатаными у новинках портретами. Дотулявся до студеного граніта горячими руками, гибы хотів зарядити себе духовнов енергійов».

Темі збідненя и обнищаня селянина у наш час, бездушности чиновників-прислужників под власть и жалкого положеня пересічного чоловіка автор посвятив много розсказув: «Мізантроп», «Контуры заземленя», «Ангел помсты», «За миску стравы», «Череп на нову хыжу», «Погребална марнота», «Мышенята» и др.

А якое інтересное переплетеня чувств геройув-собесідників, які уйшли на лоно природы – лиричного героя, жителя Голубиного (самого автора) и литератора из Ужгорода Семена Панька. У зainteresованому діалозі они єден перед другим говорили и збогачовали себе разными інформаціями: первый – за житя єдносельчан, припомнав минувшину, мальовав типовий образ селянина, который колись проживав у хыжци под соломов, без ораниці, «по стромких склонах розчищав корчувля, иртовав пні, копав копань и сіяв бор, просо, овес, садив крумплі. Ходив у бочкорах и колопнануі одежи. Выганяв на пасло коровля и козы. Увивав на пищалці смутну мелодію про своє бідняцькоє житя...». Другий – про подїї на столичному литературному Парнасі. И сесе ушитко проходить на фоні чудової природы, яка уводить геройув от смутку до любования красотами горы Кичеры, панорамов Голубиного, гордостив за талантливых голубинцув («Двічі Панькув потук»).

Колись С.Руданський написав в «Мужицьку арифметику» як отвіт на жалостливоє положеня селян. Василь Молнар, перекликувучися из классиком, написав розсказ «Высока математика». Люде обсталися без роботы. Платні не є. Ціны ростуть як грибы у хаши. Власть «отпускає» ціни до таких величин, што сягавуть у безконечность космичных чисел, тягнуться до міліонув и міліардуv. Не без іронії автор говорить про «розумовий» розвиток теперішнього молодшого школяря, который цифрами из многими нулями швидше оперує высоков математиков при покупці мороженого (5000 гривень), як ищи недавно вырішовав задачі из копійчаными цифрами за тото самое мороженое (0,25 коп).

У многих розсказах Василь Молнар показав себе настоящим майстром розвязаня острих, конфліктных ситуаций и спрямованя їх у позитивное русло, як звикли казати «спустити на гамулях» (на тормозах). Читайте «Стометровку», «Контурное заземление», «Скверный притрафунок без скверного слова», «Кум Юрка Гуцы» и др.

Для нашого часа актуалнов обстаєся тема ескапізма. Ескапіст – сесе така особа, котра намагається утікнути от реалного житя. Проявляється сесь феномен у множих видах. Кедь позерати из позитивного бока, то моральне, душевное заспокоєння от мирських сует люді находять у природі, у туристичных подорожах, у спорті. Туй біды не є. Біда тоды, коли чоловік находить неадекватный выбор и пристанище у гральних клубах, ночных барах, заспокоє свою душу у алкогольных и наркоманських серіалах, кілерствах, розбоях, злодійствах и т.д. «Наші учени, - пише автор розсказа «Ескапісты», - хоть и не замовчують сесь феномен, но и не хочу регістровати його под научным терміном. Соціалное втікацтво – се велика ганьба для державы».

Лаконизмом формы характеризується розсказы-юморески на важні житейські темы: «Фенолоград-на-Катрани», «Детектор грибув» и др.

Етюди, замалюнки, образки В.Молнара – проза неперевершеного совершенства як за формов, так и по змісту. У нихчуєме запах яри, яка пробужуєся, ощущаємо теплоту ярьного сонця, чуєме шепот карпатського вихра и співання дрозда и жаворонка. Такими суть «Поклон землі», Цяпкавутъ цяпкы», «Спіавутъ дрозды». Писатель усяди слідує за природов, находить для неї красні слова-метафоры, музичні звуки, за якими легко упознати живий образ.

За єден етюд «Очи до урока» мусиме повісти окреме. Його мож бы назвати психолого-педагогичним етюдом (чуєся у сьому професія педагога).

ІВАН ПЕТРОВЦІЙ. ЧОМУ Я ПИШУ ПО РУСИНСЬКИ

Сохташ жити довго в мене ся уробив нидавно – лем на шістдісят шостому годі житя.

Тямлю, близький родак, директор нашої сілської ошколы, атеїст Петро Потішняк ми казав, ош душі ние.

Годно быти такое, ош и в мене тише.

Айбо так ня инколи тата душа заболить, што зачинаву писати.

И – пишу!

Оддущі!

И – з душов!

Ушыткы йсі годы писаня боров им ся за признаніе самим собов себе самого дуже талантным.

Хоть доста давно м учирькнув слово «дуже», вже ся перо пудняло вбы учирькнути й слово «талантний».

Правда, первый мнов стрінутый живый критик ми вповів, ош талант туд мене удняти ни мош, иппен за тово, ош ние го в ня.

Айбо товды – нашто м жив, и так ся каторжно трудив ?!..

И за піллучилядь писав им файно.

Писав им такі довгі стихы, што вни прикрывали мою бездарність – курті бы на такое ни валовшны.

Меже украинським писатилями, а каммай

Педагог-писатель доказує, што при всьому богатстві фарбових оттінкув очей (сині, голубі, зеленоваті, чорні), очей по настроях и душевному стану (живі, пронизливі, радустні, щирі, вольові, живі, хитроваті, смутні) е ище и розумні очи. На думку автора студені и равнодушні очи – не подходящі для урока в школі.

«Вшиткі зробили розумні очи? – звідаться учитель діти? – Зачнеме урок».

Таким образом, писатель Василь Молнар – не равнодушный, не пассивный наблюдатель и свідок житя, людських долей. Вун – писатель из ярко выражено активнов, пристрастнов, заінтересованов житьової позиційов.

Прочитавши книжочку Василя Молнара, мы за пару годин ци минут стаєме свідками житя селянина-русина, насоложуємся красотов родного края, говориме из землицьов-годовальницьов, чувствуєме гордусть за талантливый русинський народ. Єдночасно чаруємся красивым языком автора – образным, лаконичным, айбо насыченем глубоким змістом, філософським осмысленем ушиткого, што отбывається.. Писатель практически доводить, што язык подкарпатських русинов способный передавати майсложніші людські чувства и переживаня, мудрость простого народа. Свойив книжочек Василь Молнар наближать нас до вырішена проблемы кодифікації русинського языка. Лексика, грамматичні форми, синтаксис, фразеологизмы, котрі стрічаємо у книжці, – ушитко сесе може стати образком русинського литературного языка.

помеже закарпацькима, ганьбив им ся быти талантным, за тово меже нима и навхтема быв лем таким, гикой они.

Писав им книги з хыбами: помимо орфографичных, много м начинив хыб идеологичных.

Хоть, гадаву, ош свойив многолітньов літературнов роботов заслужив им право писати з ошибками, а каммай з идеологичными.

Тым бўлше, вшытки державы, в которых я существовав, говорили изо мнов из позиції силы, завто в мене вже в кырви – говорити з державов из позиції безсиля.

У розцвіті сил и опыта м перейшов из украинського писаня на русинськое.

И не лем тому, ош украинськое ми домак чужое: из украинської азбуки вшытки звуки на ня шипіли, гикой гыды - были шиплячима й гыядчима, гикой ушыткы днишній украинце.

Нигда м ни хотів быти схожим на Шевченка, авать на Пушкина, бо кить сись и хотів глаголом жеч серця людей, та я иппен сисю фіглю чинив иныма частями бисіды, бога славити, ё их доста. Нигда м собі ни приписовав чужі думкі, айбо слова – айно. (И туй такчиню!)

Тай Бальзак, прощён бы, так чинив !

И – Дюма вшыткы троїчко; дідо, няньо, сын.

И – их читалники.

Кить замолоду м писав ушытко сам, та в старости вже маву соавтора: пиши из гріхом наспіл.

Ачому бы й ныт?!.
Ітак им ушытки свої гріхы увіковічив у слові.
Ци брехав им?
Брехав.
За наше гіркоє житя писав им такыма солодкыма словами, што мухы ся на нї злітали тучами, и обсирали totы солодощі...
Нитко ни грыз граніт науки из моих книг, годно изза того, ботам нигда й ни было науки.
Айбо мыши их грызли и іли из смаком.
Тямлю, мав им мачку, та вна ся втказовала істи тых мыши.
Мош бы вповісти, ош totы мыши йїв воняли моїми книгами, айбо, гадаву собі, ош моя мачка просто ни любила літературу.
Ая—люблю!
Можу вам ся залати на душу, ош я читав ушытки книги, што м их написав!
Но, дві-три годно быти што й—ныт!
Віруйте ми на слово!
Бо піллый tot писатиль, котрому ни вірувуть на слово.
А кить я - піллый, та нашто съте ся взяли ня читати?!.
Просто так вам и кажу: я – ни Бальзак.
Бо, тямлю, кой им быв у Парижи, та зайшов им до хыжі Бальзака, и сів им за його столиць, та туй та-кий нараз им ся почувствовав ни на свому стиль-циові.
Лем на старости м став многообіщавучим писатилем: обіщаву, ош більше писати ни буду.
Лем сисю книгу.
Пишу ї так, ги м жив и навхтема говорив: по русинськы – де ся ми як буде вдавати.

Знаву, ош буду славный меже потомками, айбо гонорар – писатильську платню – могли бы ми дати єдночасники-современники.

Ни давуть.

Чувствуви ош и ни дадуть.

Так и вмру.

И щи єдно чувствуви: за того, ош им жив, чилядь ся дїзнає лем из мого некролога.

Айбо докіть ся tot некролог изявить, я, дастъ Господъ Бог, устигну и сам за себе дашто вповісти.

Давно м порозумів, ош ние тых слів, у яких уже умерлый чилянник годен ся впстати таким, яким овін быв за житя.

Слова – май ближа до житя матерія – они, гикой зирькала, годны удобразити тото, што щи живый записує.

Айбо читавучий увыйти в тото зирькало ни го-ден, більше того – узяти участь у тых дійствіях, за котры читать, нияк ни може.

Русинська бисіда є бисідов нипризаного народа – русинів.

Писаня-читаня по русинськы засяло ся практиковати лем у послідній двадцять годів. И ты, доро-гий читалнику, ся мучиш, хотячи вхопити из сих слів мою мысль. А йсе поправді трудно. Дякувути за твої труды..

Страшно здыхляцька держава – Украина – окуповала не лем територію Підкарпацької Руси, ай угняцьке, утрощує гет из сознания русинів их бисіду, их дух...

Я – послідний из русинських могіканів – дыхаву, думаву и пишу по русинськы.

Жерело: сайт Ивана Петровця

М.ЗАВДЯК, М.РЕМІНЬ.

ФОЛКЛОР ПОДКАРПАТСЬКИХ РУСИНОВ
МАРАМОРОЩИНИ (СПЕРЕДСЛОВО)

Усна народна творчость (фольклор) создавалася многі століття при разных событиях, ситуациях и обстоятельствах и впитала в'ся исторію нації. Фольклор дає інформацію про народ, который го создавав, чим ун жив майдавніше, чому поступає іпентак, а не іншак.

Пословиці, поговорки, фразеологізми, крылаті фрази, загадки (гаданки), народні співянки – істинно народна мудрість. У великий мърѣ они давут розум'яня принципів, манер поведінки, формувут менталітет народа, подсказувут, як поступати в усяких (шилиякіх) ситуаціях.

Фольклор грає важну роль в ошколованю и воспитаню дітей. Народну мудрість опитнъ вчитель хоснівут из первых днів перебываня дітины у школѣ и на кождum урокови.

Пословиці и поговорки – интересный фольклорный жанр. Многі з них мавут рифму, завто их не тяжко затягнити и они часто и легко приходят на гадку при бесідѣ. Пословиці прямо подсказувутяк не ошибнутися, поступити правило, прияти єдинственно върное рѣшеня и помогают людьому у житю.

Пословиці, поговорки часто мавут прямий и переносный смысл (мораль). Они – всюдысущі, дотыкаются до ушитких сторон житя людей, не

лишавут без уваги никого и нищо; вламувутся у самъ разнъ стороны житя и кывавут родичўв, сусѣдўв, власть, начальникўв малых и бўлших, попўв; представляют удношеня до богатства и убожества, честности и бесчестя, щедрости и скупости, справедливости и наопак; єднов куртов фразов характеръзувут здоровля, хвороты и смерть; постáвения людей до природы и др.

Стръчавутся варъанты пословиць из єднаков моральов (моральнъ єнваріанты).

Многъ пословицъ утратили первоначалное значеня, оно стало архаїзмом, айбо народнъ перлы оставутся жити в переноснѣм смыслѣ.

Фолклор присущ людюм ушиткых національностей и на вшиткых континентах. Як правило, чим бўлша по числу нація, тым бўлше народного творчества она дала свѣту. У дакотрых малых народўв, котрѣ не мали и не мавут своих держав, число пословиць не досъгат и пўв сотки, а у великих по численности націй, напричўм, у великороссів, назбиралося бўлше 40 тыс. Даякъ єднакъ по морали пословицъ, поговорки, стръчавутся у разных націй. Чоловѣчество сохранило дащо онъ из фолклора народов, котрѣ уже зныдѣли (щезли) из етничної мапы Землъ, напричўм, шумеры. Давно не є и древных латинян, айбо крылатъ латинськѣ высловы знавут многъ и цитувутъх. Мож казати, ѩо из ушиткых жанрўв фолклора пословицъ, поговорки появилися май скорше и живут май довго - онъ потому, кой ѿх авторўв уже давно не є.

Загадки (гаданки) – се интересное звѣдана, метафоричный выраз, у котрѣм єден предмет (и)зображается ((и)зображається) из помъчов другого, хоть мало подобного першому. Давнійше розгадованя (розлущеня) гаданок было провбаций мудрости, а тепер – весела бавка. Оно помогат розвивати здогадливость, быстроту мысли, похопливость, єнтелект, розширят кругозор, помогат усредоточитися.

По формѣ народнѣ загадки приключавутся (прильгавут, дотыкавутся) ид пословицям: tota же рѣтмъчна бесъда, нерѣдко хоснүєся рѣфма и созвучнѣсть слѣв.

Ткось може вповѣсти, ѩо дакотрѣ загадки наивнѣ, не докус трафнѣ (влучні – укр., удачные – рос.), а дащо из давно написаного тепер восприматся застарѣлым, архаїчным. Перенчеловати не будеме, айбо треба тямити, ѩо се не академичное, а народное творчество. Возникли народнѣ перлы дуже давно и будут жити так довго, покуль буде екзистовати народ, котрый их создав. Задача старших людей – передавати потомкам мудрость, котру самъ они достали от пережых поколѣнь. Ипен се мы и пробайловали зробити, а результат - у сюй книзѣ.

***

Думаєме, ѩо треба дати ище даякъ убясnenia. Доку офѣціално не до кунца кодифікований днешний язык подкарпатських русинов, мы урадилися хосновати май популярну граматику русинського языка Ивана Гарайды (1941 р.). Из єправилами быв глайх (консенсус) межи русинськими

фълологами ушиткого свѣту и за сив граматиков удано майбұлше литературы. Кодифіковати литературный язык для вшитких карпатських русинов – почестна задача и великий труд для фълологу(в), бо маєме не мало-не много - 14 говоров (Георгий Геровский. Язык Подкарпатской Руси. Москва, 1995. – 90 с.). Се ослѣжованя было проведено в 1934 р. Аж зобрати вѣдно (пообщовати) вшитко, ухосновати цѣнное, будеме мати великое богатство. Кажут, ѩо русинський язык – славянськое есперанто. Знавучи вшиткѣ русинськѣ говоры, мож порозумѣти каждого славянина.

За основу литературного языка фълологы убирают діалект, на котрѣм говорят бўлшостъ етноса. Як правило, се централна часть териториѣ, на котрѣ живе бўлшостъ нації. Просиме быти терплячими русинов из Рахѣвського, Мѣжгѣрського (майдавнійше - Воловського), Воловецького, Велико-Березнянського, у якъсъ мѣрѣ Иршавського, Свалявського округов, для которых хоснованый у сюй книжцѣ діалектукажеся потяжким. Привыкнеме. Вѣроятно, ѩо ипен сись діалект стане литературным языком для подкарпатських русинов. Авторы ся надѣвут, ѩо нам перебачат и дакотрѣ жителъ централных округов, для которых май ближе не «що», а «што» авадъ «ож; не «лиш», а «лем»; не «хто», а «тко». Айбо се фолклор русинов Мараморошины, де кажут «хто», «що», «лиш» («лише»).

Що ся дотыкат лѣтер «ў» и «ô», то и в Марамороши для єдных они звучат як «у» и «о», а для других, як «ї». Мусиме быти толерантными. Ёдны русины, напричўм, говорят слово «хоснүвать» из мягким знаком у конци слова, другъ кажут «хоснют». Айбо се не заважат (заважае) нам розумѣтися.

Окреме треба вповѣсти про лѣтеру «ять» («ѣ», «ѣ»). Се знак кириличного алфавѣта и русинськоѣ граматики И. Гарайды. «Ять» хосновалася умногих славянських языках, айбо помалы исчезла из них. В Росіѣ уже из 17 ст. ставили пўд сумнѣв єѣ надобность. Айбо были и сторонники «ять» и межи ними - великий русський вченый М. В. Ломоносов. Александр Солженъцын ратовав за вертаня сись лѣтеры в русський язык.

Переказовали, ѩо Николай I обдумовав, ци не лѣквѣдовати сю букву, айбо быв испертым таким замеръкованьем Н. И. Греч: «Се знак удлини грамотных ўд неграмотных». В Росіѣ «ять» перестали писати посль реформы языка в 1918 р.

«Ять» в разных языках звучала по разному. В старославянскому языку буква «ять» (уб)означала особый звук, Ѣось гибы «ье» в днешнїй транскрипцї. Пўзднійше сись звук обернувся в «е», а в украинскому - в «ї». У русинскому языку «ять» звучить як «ї+ї» = «ѣ».

Проблемы з «ять» у староруському языку были (пред)условлены не в посильный шортим, ѩо было много правил єї хоснованя и при тѣм немало окремъшок (винятків – укр., исключений – рус.). В русинскому языку «ѣ» гибы конкурує из «ї», айбо правило дуже простое: перед согласными пишут «ѣ», а «ї» пишеся перед гласными, напричўм, Чехія, подіум.

Писемство для славян сотворили (создали) Кирил и Мефодій. И вытворили го на основанию языка, на котрому общалися у тоты часы на території Великої Моравиї. До сеъ першоъ державы славян входили и териториѣ днешної Закарпатської области, бо «...сферы влияния великомуравского и киевского князей соприкасались где-то на северо-западных окраинах расселения карпатских хорватов (возможно в районе р. Стрый)» (Украинские Карпаты. История. Киев: «Наукова думка», 1989. – 264 с.; цит. – на с. 42). Русинам неяло удмѣтовати букву «ять», бо она наша.

***

ПОСЛОВИЦЬ ро фамилию (родину, домашних)

Малъ дѣти – мала жура, великъ дѣти – велика жура.

***

Кой бы не жона, то и дѣти бы в корчмѣ сидѣли.

***

Не тот нянько, що вином кропив, а тот, що умаучив.

***

Не втамати, що үродила, а tota, що выкормила.

***

Протруд, навыкы, знаня

Коли 'сь почав орати, то в пищалку (пищавку) не грati.

***

Наробився, ги (як) вѣл (кунь).

***

Не кончай роботу языком, а дѣлом.

***

Коли почина(є)ш, подумай про кôнець.

Про самохвалб(в)

Ходит, ги (як) гусарський-парадный кунь.

***

Гонор голову ломит, а холод душу.

***

Высоко лѣтат, а низько сѣдат.

***

Горнець котлу доганяє, а оба (оба два) чорнъ.

Про паленку и пяниць

Паленка в грûб веде.

***

Воду плют, а з похмѣля голова болит.

***

Вино й горѣвку (зорѣлку) полюбив, честь и совѣсть загубив.

ЗАГАДКИ И ШАРАДЫ

1. Що у Адама спереду, то у Єви ззаду?

***

2. На небѣ є, на землі нѣт, баба має, у дѣвки не быває?

***

3. У бабы двѣ, у дѣвки ни єдно?

***

4. Два «а» и два «б» живут в одному домѣ?

БАЛАДЫ

Мамко моя, мамко, причеси ня гладко

Мамко моя, мамко, причеси ня гладко,

Чей бы ня полюбив, чей бы ня полюбив

У Павловѣ датко.

У Павловѣ датко, а на Плоскum – нитко,
Бо на Плоскum хлопцю, бо на Плоскum хлопцю,
На пути не видко.

Русинська поезія

ВАСИЛЬ МАТОЛЯ. МАМІ

Де вы, ті красна, што так красно ткали
Май ліпший покрувчик – дітські роки,
Нитко дисяtko, шпульки и клубки,
Пишталко з вербы, ковтя, корчулі,
Ховзанка в школі старуї и санки.
Де ты, виринько, з травов кустиряков,
Яперко наша коло коша,
Поле-стирнянко, “бузьковы шваблики”,

Лопто кирзова, а в тобі Душа.

Де ты галув из старої фіранги,

Пискурі, щуки, потъки,

Хлібчик из лекваром, маство и цукром,

Глино солодка – гарпічукви.

Йовкалко, прятанко, сіно, солома,

Хлів, пуд хлівом, на хліві,

Біціглі, гулі, вальки, полови,

Мачатка, псятка, малинькі, сліпі.

Ще на минуточку, ще на секундочку,

Мамко, пуд вичур, на двур ня пусти.

Вербы на пошті, туй я ся спрячу,

Никому в світі мене не найти.

ДЮРЯ ПАПУГЯ.

ХТО ШИ, ЦО ШИ
И ОДКАЛЬ ШИ ПАНЕ?

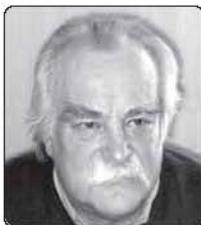
Часто, барз часта людзе ше ми,
у рижних жемох, наших и других крайох,
веліх городох и числених валалох,
питаю, одвит на питане вимагаю:
Хто ши, цо ши,
и одкаль ши пане?

Хто сом?
Питаю ше:

Поляк, Словак, Чех, чи Мадяр?
Румун, Горват, Серб, чи Краян?
Америчан, Билорус чи Росиян?

Одкаль сом?
Питаю ше:

Зоз Прешовачи зоз Праги,
з Будапештучи з Krakова,
з Нового Саду чи зоз Ніредьхази,
з Варнишова чи зоз Требишова,
з Михаловачи зоз Михаловце,
з Мукачева чи зоз Бардейова?
Зоз Иршавичи зоз Сваляви,
зоз Сабинова чи з Лаборца,
зоз Каміонки, чи зоз Сигету,
зоз Гуменого чи зоз Петровцох,
зоз Осою, Ракошина, чи зоз Миклошевцох,
зоз Кули, Вербасу, чи зоз Сримской Митровици,
зоз Бачкей Тополі, Жаблю, чи зоз Суботици,
зоз Коцура, Старей Ризкаши, чи зоз Дюрдьова,

ІВАН ПЕТРОВЦІЙ.
АЗ ЕСЬМ РУСИН

Аз есьм русин.
Вто мій Отиць Всевшынны.
Вчинив такыма моіх прадідів.
Майстаршому из них овін повів:
— И ни проси собі вд Ня живіт пышный!

Я начинив народів шилиякых.
Многым из них дав нараз серенчу.
Та попри вшытко маву добру дяку
Явити май великое из чуд:

Даву я душу трепетну русинам,
И волю до слободы, ги оціль!
Лем діла того, вбы вы осягли Ня,
Даву вам у житю май тяжу ціль:

зоз Старей Любовнічи зоз Старих Янковцох?
Зоз Кошицох чи зоз Деви,
зоз Сатмару чи зоз Чертижня,
з Бая Маре чи з Перегу Маре,
з Берегова чи зоз Беркасова,
зоз Мушинки чи зоз Курова,
зоз Снини чи зоз Перечину,
Зоз Новей Седлиці чи з Нового Орахова,
з Господінцох, Чурогу, чи зоз Комлошки,
зоз Земплинских Топлицох чи зоз Шайо
Керестура,
зоз Габури, з Микова, з Киш Токаю, чи зоз Шиду,
зоз Улича, з Ублі, зоз Кисаку чи зоз Кисачу,
зоз Бачинцох, Надь Керестура, чи зоз Баюсова,
з Перемишля, чи зоз Львова?

Цо сом?
Одвитуєм їм:

Не панове, не так!
Син сом од оца, діда, прадіда славянского роду.
Але, не Поляк сом, не Словак, не Чех, не Мадяр!
Не Румун, не Горват, не Серб, не Украян!
Не Америчан, не Билорус, не Росиян!

Руснак сом зоз Руского Керестура,
зоз Бачки, зоз Войводини,
зоз Панонской ровнії!

А, браца ми и найблізша родзина
Руснаци, Руснаки, Русини
зоз Славонії и Заходного Срима,
зоз Земплина, Шариша и Спиша,
зоз Абауя, Подкарпатя и Марамороша,
як и браца Руснаки, Русини, Лемки
зоз Лемковини и зоз іх чужини.

Прайти крізь хаос етносів чужинських,
Крізь страшні зненависть, нилюбов
Мадярську, чиську, руську, українську...
И – всокотити чистов свою кров!

Я вам дав крыла – світлу фану Трійці! –
Вна вас веде до серенчливых днів,
Кой вшытки вты, што кличуться «карійці»,
Попрячуться уд гордых русинів!

Лем – труд! Робота! Каждый динь – робота!
И лем – любов до свого! Лем – любов!
Най студено вам у моіх высотах,
Айбо в серця м вам дав горячу кров!

Нилегку русинам судьбу вбираву!
В нилегкі вас продручууву часы!
Та – обіщаву вам свою державу!
И – чисть серед вселюдської красы!

Мій прадідо вслухав ся в слова Божі,
И вповів своїм голосом міцним:
– Я, Боже, з Твойів помочив всю можу!
Исповнять Божу волю русини!

ЮРІЙ ШИПОВИЧ

Василь Лізак – зеркало русинського освободительного движення 20-40 рр. 20 стороча

В. Лізакъ,
директ. шк., секретарь Н. Пр. Совѣта
въ Свалявѣ.

У 2009 рокови днесь прощун бы замголовы Свалявської райрады Борис Русин, знавучи, што я из своїм бывшым учеником Иваном Козар'ом роблю над исторійов Свалявщины, дав мені рукопис якогось Василя Лізака, напечатану на обычнуй печатнуй машинці. Борис Петрович, который быв твердым патріотом свого края, вповів: «Сетобі поможе».

Хоть, иппен, сеся фамилия гибы мелькала до того перед моїми очима, коли і м перебираю шематизмы учителюв за чеський період, айбы межи десятками фамилий учителюв народных школ района она якбы ся розмыла. Интерес до рукописа у мене май вырос, як им дознав ся, же Василь Лізак є дідом знамого у світі композитора Євгена Станковича.

Коли я перечитав сесі спомини, написані Лізаком лем про свойх дітій и внукув, то м увидів, же се типовий варіант сторучного одрізка Пудкарпатської истории, розказаний не ученым-изглядательом, а простым учителем народної школы, самым екземпляром дійства. Рукопис є образцем або літописом народного жыття, про которое говорить сам літописець, который каждый вирых ци шанцго одчув на своей кожі.

Автор, который ся родив 25 октова 1884 року, розказує про своего діда Василя-Йобагіона (крілака) из села Лохово на Мукачовщині. Розказує про то, же після мадярської революциі пуд час епідеміи холеры дідик и бабка го повмерали, и отець го Василь ведно из братом Иваном и сестров Марійов мусіли жебрачiti. Дяк села Серинчовці (днесь Щасливое) Бумбак забрав дітий до себе.

Говорячи про сесь час В.Лізак памнянув и автономию Ужгородського (Руського) округа, и Адольфа Добрянського за народнов традиційов, прозвавши го губернатором. А період независимости русинув из єдного рока (1849-1850) розтяг на вусямнадцять (1849-1867). Се быв обычный примір гіперболізаціи народом того, што видів у то, што люде хотіли видіти.

Серинчовськый дяк приютив сирути и навчив их церковному співови. По чому отдав няня автора рукописа Лізака Василя и брата му Ивана в Ужгородську учительську семінарию, по ошколованю в которой хлопці ся вернули у село и женили ся на дочках дяка: Василь - на Катерині, а Иван - на Анні. Обыдка стали учителями у церковных школах: Иван - у Медведовцах, Василь - у Руськую Кучаві, де бывло 27 хыж.

Так туй, у Руськую Кучаві, у 1884 р. и родив ся Василь Лізак, старший сын у файті, по наслідуству носячи имя Василь.

У період мадяризації родина мусила перебирати ся у Кузьмино, де отець и прожыв до смерти (1920 р.), служачи сільським дяком и нажывши из Катериной Бумбак вусям дітий.

Автор рукописа говорить про жорстку мадяризацію: переселені Добрянского у Австроію, про закрытия обществ Василія Великого и Иоанна Хрестителя, про закрытия русинських школ.

Автор пише як став учеником мадярської школы у Кайданові 1891 року, як быв переведеный у 1893 рокови в ужгородську школу при учительськую семінари. Як вчив ся у семінари и почав дуставати стипендію, давати часні уроки.

Лізак пише, же його вчителі были бывшими членами общества Василія Великого, про тайный студентський кружок у семинари, которым руководив професор Василь Грабарь. Кредом професора было: «Фратрес (брате) не забывай, што ты русин».

Гордость за свій народ дала В. Лізакови и братови го Иванови выстояти у конфліктоvi против сільського махляря-жыда, который заставляв своих слуг обтрисати сливы по всьому селови. А коли сыны дяка всокотили свій сад, то багач заманив их отца у пивницю и хотів го убити. Жандармы не могли муннич вчинити, бо говорив, ош нотарь му є у єдному жебу, а судя – у другому. Брат Иван, коли вчив ся у Будапешті, у новинци «Неділя» написав фейлетон, у которому высміяв багача. Тот себе спознав у газетной статі и дав у суд, айбо програв го.

13 юлія 1904 оку Василь Лізак став народным учителем села Кальник , де провчительовав девять рокув до 1 септембра 1913 року. Про сесь період свого жыття вун пише: «Нас учителей было два, я и Юлианна Шестак - потом Евгения Каминская. Работа была очень трудная, потому что на одного из нас припадало в сентябре 120 учеников. С 1.10 - по 1.4 - 180, а от 1.4 по 28.06 - опять только 120. Учились на две, три группы (смены), а учитель всегда был тот самый. Кроме того приходилось заниматься земледелием, ибо денежная зарплата ежемесечно не превышала 15-18 крон. Занят был утром от 5 часов (месн. время) до 2 часов ночи. Отдыхать не было времени».

Лізак споминає, що згуртування Едмунда Егана почала ся ще тоді, коли вун був студентом. Айбо і по смерті Егана у 1901 р. она продовжила ся, і автор рукописа став її учасником. За планами акції по села почали формувати кредитні спілки і ко-операциі, котрыма руководили сільські сяще-ники і учителі. Жыдам-махлярям се не любило ся і з руководителями коопераций паскудно розправлялися: палили йим обостя, різали маргу, убивали самих.

У Кальникові кредитну спілку і кооперацію возглавляв учитель В.Лізак. Вун у споминах описав єден случай, коли спілка закупила мінеральні доброви про людей і йсе не полюбило ся махлярям: «Случилось, что я шёл поздно ночью домой. Меня на улице перестало 25-30 человек и насильственно повели в один дом, который стоял при речке один. В дом вошли все часники (авт. махлярі). Упрекали меня будто бы я отбираю от них хлеб и через меня не в состоянии суперфосфатом торговать. Между делом предложили мне, чтобы я не заказывал суперфосфат и они готовы мне дать за каждый проданный центнер по 2 кроны отступного... Держа руку в кармане, где находился открытый браунинг, задом помаленьку, высунулся во двор и бегом домой... 21.09 ночью повстал пожар и председатель дружества сгорел дотла».

Закон Аппоні про запред учити кирилицю найшов у рукописові також свій одбиток.

Роблячи из 1913 рока у Абронци и Нижньому Верецьку, В.Лізак, не обзеравучи ся на запрет власти, учив людей руськую граматиці: «Жители села просили меня, чтобы учил их кириллице. Открыл я курс неграмотных, учил их тайком, начами, чтобы об этом не узнали венгерские уряды».

У березні 1920 рока Василь Лізак из родинов перевів ся у Сваляву, дуставши посаду управителя державних школ.

Його поселили у квартиру, де жив до того мадярський директор. Того перед приходом Лізака из помочков жандарма виселили. Обозленый бывший директор розбив на квартирі шпор, пец, перебив усі оболоки. Ги написано у споминах, лем у 1926 рокови квартира була цілком одремонтованна.

Се быв період начала чехословацького правління: проводилася земельна реформа, була спрата насильствена мадяризація, почав ся школьний розвой. Карпаторусинські народні школы робили за двома граматиками: проруської – Е Сабова и проукраїнської – И.Панькевича.

Лізак, ги управитель державної народної школы, застав у селі (Свалява не була варышом) четыри мадярські школы: Центральна (ул. Головна), Палинчарня (ул. Подбережна), Быстрий и «Сольва» (Хімзавод). Пуслідна була фабричнов школов и она обсталася мадярськов, бо коло фабрики не жив не єден русин. Другі три були переведені на карпаторуській язык ошколованя. Автор споминув пише: «Учительских сил совсем не было, - були только эмігранты из Галичини (студенты) не педагоги. Уже на первом учительском совещании

Оркестр инженера А. Дукновича въ Сваляве.

Читальня О-ва Дукновича и русская книжная лавка въ Сваляве.

высказались, что детей научить грамоте невозможно. Выслушал их жалобы, возвзвал их, чтобы всех (так зв. осликов) – совсем неграмотных, совсем неспокойных выделили, и с ними буду заниматься я сам». Через єден місяць знання съых «осликов» поражали других учителюв.

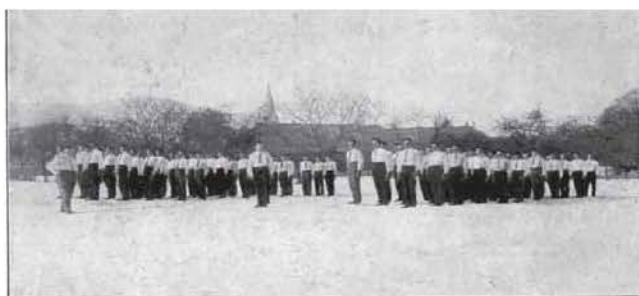
Починавучи просвітительську роботу, В.Лізак вчинив на яри 1920 р. (май) у Сваляві песу «Помста». За йсе дійство прибічники старого директора метали каміньом му в плечи и гойкали: «москаль».

У тому же рокови быв вчиненый кружок из 20 молодых людий, из котрыма клали песы, читали йим лекцii. В.Лізак пише: «Большая тяжесть с представлениями была та, что народ не понимал ни русский, ни украинский литературный язык, следовательно надо было переводить на «Свалявский виговор».

Автор рукописа пише, же у 1922 рокови быво організовано «Общество Русская Читальня им. А.

Члены читальни с-ва учителя А. Духновича въ Сваляве.

Гімнастичні заняття членів всіоло-пожарного общества въ Сваляве, которые являются одновременно и членами с-ва Духновича.

Духновича в Сваляве». Товдь організовала ся и Українська читальня «Просвіта». Обыдка общества ненавиділи єдно другого.

Безувно, пишучи по памняті, В.Лізак призабыв, же общество Духновича было создано лем у 1923 рокови в Ужгороді, и у Сваляві скорше вчинити філію нитко не муг. Просвіту же создали май скоро – 9 мая 1920 рока. Через се філія проукраїнської організації могла фунгувати у Сваляві и до того..

Автор пише, ош суперничество межи обществами было на хосен, бо приходило ся фурт штось робили абы впозіровати файнішеги конкуренты.

У період чеського правління на Пудкарпатю

домінованя жыдувського капітала хоть и было подорвано, айбо оно продовжало ся. Через се у 1924 рокови в Ужгороді было вчинено «Красный Дружественный Союз», за уставом котрого почали вчиняти кооперації по селах.

У Сваляві было создано учительський кооператив Газдувське Дружество «Зоря». Ся кооперація одкрыла магазин про школашув, де ціны были намного май малі, ги у жыдувських бовтах. Правда, и до того члены общества Духновича пробовали договорити ся из гешефтариами, жебы 10% выручки переводили на закупку школьной серсамы про худобных школашув. Айбо жыды не додержковали ся договорув.

Коли «Зоря» почала фунгувати ліпше, гешефтари попробовали купити В.Лізака, одславши одньому єдного вчителя: «Коллега завёл разговор о дружестве и говорит: «Васильку, ты дурень, ты иди-от!... На кого чорта тебе дружество? Оставь эту глупость, заробиши ты и я. Имеешь четверо детей. Получишь ты и я по 3000 корун. Большая сумма», - я встал, взял коллегу за плечи, одкрыв двери и выбросил на улицу с деньгами вместе».

За 5 рокув «Зоря» розросла ся од єдного бовта до цілої сітки магазинув, котрі обслуговували до 60 школ не лем Свалявщины, а и Верховини. У кунци каждого учебного рока кооперація перечисляла 15-20% прибыли про дітські екскурсії пуд час вакаций.

Пудпоровані гроши «Зорі», при общ. Духновича фунгували змішаний хор, футбольна команда, духовий оркестр, театральний кружок, курсы про неграмотных. У читални стояв більярдний стул, лежали подшивки газет..

Діла захисты русинув было вчинено Общество добровольных пожарников при общ. А.Духновича. Оно налічувало 250-260 молодых людей у прекраснуй фізичеськую формі.

У общ. А.Духновича быв установлений сухий закон и гешефт алкоголью настрого заказовав ся.

При общ. Духновича фунгував и дітський хор, который много раз выступав в Ужгороді, Мукачеві, Пряшові, Михайлівцях. Руководив хором народный учитель Григорий Гуменний. По єдному выступови у Празі хор покликав до себе в резиденцию Т.Г.Масарик: «На второй день пригласил нас Томаш Гарик на обед. Ведущие учителя попали в замешательство, как будут они кушать при президентском столе? Как буде, так буде! Дали указания ученикам как кушать и седеть при столе, попросили, чтобы ученики много не кушали. Обед прошёл очень весело...»

1928 року на зборах «Зорі» приняли рішеня стройити «Русский народный Дом в Сваляве». У маляря Моша Мерменштейна за 80 000 корун быв купленый участок, на котрому в літі 1929 рока мала почати ся стройка. Айбо из-за дакотрых трудностей почали і лем у 1930 р. (краеугольний камінь заклали 20.07.1930). Великий хосен про стройку принюс депутат чеського парламента Василь Шерецький, айбо много и других благодійників, включавучи президента Антонія Бескіда, внесли свою лепту у зведення русинського

дома. За 9 рокув (до 1939р.) на пострайку будовы ухосновали 1300 000 корун (при запланованых 600 000 кр.).

Русский народный Дом

Кредит, взятый на стройку, «Зоря» вертала аж до 1944 рока.

Із учиненям Карпатської України В.Лізак быв арестованый ги терорист, а надпись «Русский народный Дом» заставили закрыти. Автор назвав нову власть «гітлеровцями-січовиками».

За мадярського правління у Сваляві перестали функсовати читальня, хор, оркестр, футбольний клуб. Айбо «Зоря» робила и надале, помінявши назву на мадярську, конкурувучи из промадярськов «Гандьов». Покупці у бояти «Зорі» приходили из

Середнього и Хуста. Перед приходом руських войськ кооперація «Зоря» налічовала вже 65 бовтув из продавцями, а товары в них завозили ся вагонами.

В.Лізак, подитожовучи свій життєвий пішняк, написав, же вун выклав «на бумагу свои воспоминания в головных чертах, чтобы они (авт. внуки) в свободное время познакомились с ними, чтобы знали сколько мучился дед за свой народ, чтобы улучшить культурное и материальное положение бедного русина...»

Спомини В.Лізака, пензіяша, учителя, бухгалтера РПК были дописані у Сваляві 30 марта 1955 рока. Писали ся они цілый рук и налічовуть 31 печатний листок.

СВІТОВА РАДА РУСИНІВ (РУСНАКОХ/ ЛЕМКІВ) WORLD COUNCIL OF RUSYNS

Tel.: 00381/25 702 000, 00381 /64 430 46 40 e-mail: matka@open.telekom.rs
Tel.: 00421/57 73 23 514 , 00421 /911 070 023 e-mail: tajomnik.rusin@gmail.com

Svetový Kongres Rusínov, Levočská 9, 080 01 Prešov, Slovensko

www.rusynworldcongress.org

ШВЕТОВИ КОНГРЕС РУСИНОХУ 2014. И НА ПОЧАТКУ 2015. РОКУ

УПЕЧАТЛІВИ РОЗВОЙ РУСИНСКОГО РУХУ

Спрам запровадзених активносцох Шветовей ради Русинох (Руснацох/ Лемкох) и активносцох конгресних комисий Шветового конгреса Русинох 2014. рок мож и треба оценіц як окреме успішни.

У 2014. року мали зме части зволованя, сходзеня, зашедшаня, велью розправи и дагварки, окреме о актуалним стану и обставинох медzi Русинами на Подкарпатию Украйни, пре войну хтора там вибухла, пре рижни интереси вельких силох на ширшим, широким полю, як и пре интереси малих, дробных, политичних и националистичних организаций на узшим, узким полю, як цо то були "конгресни" зашедшаня представнікох мадярских и русинских организаций у Будапешту у Мадярской и зашедшаня "Организації Подкарпатских Русинох" у Румунії, дзе вимагане оддвойоване Подкарпатия од України, зоз самопреглашованьом "амостайней Републики Подкарпатска Русь", або з "помоцу чийогошик войска".

Таки "активносци" и предкладанятих "организаций" Шветова рада Русинох (Руснацох/ Лемкох) не могла и не може ані прилапиц, ані потримац, бо би то значело преширйоване войни и на Подкарпате, а то би принесло лем зло, жертви и вельки утрати.

Шветована рада Русинох (Руснацох/ Лемкох) у 2014. року отримала пейц порядни зашедшаня:

- 3. (од XII Шветового конгреса Русинох) у Деви у Румунії у марцу (03.),
- 4. у Пилишенткересту при Будапешту у Мадярской у маю (05.),
- 5. у Медзилаборцох Словацкей у юнию (06.),
- 6. у Старих Янковцох у Горватской у септембрю (09.) и
- 7. у Криніци у Польской у октобрю (10.).

Паралелно зоз зашедшанями Шветовей ради Русинох (Руснацох/ Лемкох) у 2014. року зашедали и конгресни комисии Шветового конгреса Русинох:

- у Деви у марцу: Комисия за культуру,
- у Пилишенткересту у маю: Комисия за историю Русинох,
- у Медзилаборцох у юнию: Комисия за культуру,
- у Старих Янковцох у септембрю: Комисия за информоване и видавательну діяльносци
- у Криніци у октобрю: Комисия за просвіту.

Дзекуюци добрым активносцом членских организаций Шветового конгреса Русинох у 2014. року, як и у прешлим скоро дваццпейц рочним периодзе, ми нешка маме барэ добри, моцни русински рух и числени акцій хтори доприноша очуваню и дальншому развою Русинства, русинского идентитета.

Так то у Польской, Ческей, Словацкей, Мадярской, Сербії, Горватской, Румунії, у Зединеніх Америцких Державох и Канади, та и Русийской Федерациі, дзе уж пейц роки маме урядово реєстровану организацию Русинох. Мне особне у 2014. року был барз упечатліви, прешвеchlіви розвой русинского руху у Румунії.

Дзекуюци обдуманим активносцю Културнага Товарышства Русинох Румунії вони на правей драги же би у кождым месце у хторим жию Русини мали факультативне виучоване русинскага языка, исторії і культуры у основных школах и мали основаны русински культурно-уметніцки дружтва.

Моцни русински рух и числены акцыі русинских организаций прешлого року зме мали и тэраз маме и на Подкарпатию у України, дзе Подкарпатскі Русини ище вше не припознати як окремны народ, окремна меншинска национална заедніца у України и попри вельочисленых вимогох тих Русинских организаций на Подкарпатию, Шветовей ради Русинох (Руснацох/ Лемкох) и Шветового конгреса Русинох.

У України ознова и ище вше русински язик не припознати як меншински або регионални язик. Подкарпатскі Русини ше не маю право вияшњовац як Русини на пописах жительства у України, не маю право на школоване на своім мацеринскім языку, на пестоване культуры, а креме жалосни стан же ше до войновых зраженьях на востоку України реѓрутует и мобилизує и Подкарпатских Русинох зоз воену обвязку Українскаго войска.

Шветови конгрес Русинох и у 2015. року будзе вимагац од найвисших державных органох України, Предсідателя України, Верховнай Рады України, Влады України и других державных органох же би припознали русински язик як ёден од регионалных або меншинских языкох у України и же би Русинох на Подкарпатию припознали як окремну меншинску националну заедніцу, окремы меншински народ, хторы жие и у других державох штредней Европи, як цото поробене у векшини державоху Европскай Унії. На тото Україну обвязує и Европска повеля о регионалных и меншинских языкох, чий подпіснік и Україна.

У юнію 2015. року будзе отриманы XIII Шветови конгрес Русинох и VII Шветови форум русинской младежи у городе Дева у Румунії. Будзе то нагода же би зме утверджели новыя планы, направы роботы, задатки и цілі.

После выдавання заедніцкай книжкі под насловом КОЛЯДИ РУСИНОХ/ РУСНАЦОХ/ ЛЕМКОХ, хтора вишла у децембру прешлого року, наздавам ше же до конца 2015. року закончиме прирхтовання за выдаване окремней книжкі под назву "ІСТОРИЙНИ ДАТУМИ РУСИНОХ/ РУСНАЦОХ/ ЛЕМКОХ", за шицкі 365 дні у року, зоз календарским обробком шицкіх найзначнейших подійох и збуваньох и найзначнейших наших особох зоз шицкіх членских организаций Шветового конгресу Русинох.

Верим же и у 2015. року предлужиме зоз започатими активносцями у обласци просвіти, культуры, исторії Русинох, на заедніцким медзисобним информованю, зоз выдаваньом штирох числох культурно-белетристичного часопису "Голос Русина", як и зоз заедніцкима культурними активносцями у обласци пестованія мултиканровой русинской музыки зоз организованьом III "Rusyn festu".

За вітвороване тих заедніцких цільох шицкіх Русинох/ Руснацох/ Лемкох будзе нам потребне добре порозумене, толеранция, и злагода, вельо енергії у волонтерскай роботы, вельо одреканя и вельо үкладаня, вельо упартосци и вельо витирвалосци. Такі нам русински задаток и такі нам заедніцкі ціль.

У Руским Керестуре, 30. януара (01.) 2015. року,

Дюра Папуга, предсідатель
Шветовей ради Русинох (Руснацох/ Лемкох)

Думки про «русинський з'їзд» у Мукачеві 14.03.2015.

Много шума наробыла русська телевізія «Россия 24», указавши відеоролик из «Дома русинов», Мукачово, Мира ,30, де фактично проходило очередное собрание Мукачовського общества подкарпатських русинов (голова правления – нигда и никым незаміненый Л.Лецович). Віdeo было учинено по сценарию русських режисьоров, про што ярко говорить прикалчаное интервью из Петром Гецком. Як было змолено йсе віdeo (вадь кось из домашньых записав, а пак загнав у Россию , а вадь то робили штатні журнالісты, бо не видко, тко задає вопрос) не є важно. Важно то, што основна ціль го, указати ож русины Закарпаття хочут автономії - досягнута.

Даже натягнуто йсю акцию не мож назвати «э'їздом», бо :

1. Была проведена за участия лем ёдного, далеко не май булшого варошського русинського общества;

2. Не было представлено ани ёдного обласного русинського общества (кромі ОПР Л.Лецовича);

3. Май близькыі по всім русинським акціям у Мукачеві до Л.Лецовича Є.Жупан, май первый одмежковав ся од сього «з'їзда»;

4. «з'їзд» проходив у хыжи, яку общество довело практически до «ручки» и то не є уровень про такы акции (што говорить про вто, ош впливові люди нашого краю до того не мавуть и не можуть штось мати);

5. Не было на «з'їзді» ни Д.Сидора, Ю.Продана и других знаных русинських активістув(не рапувучи Б.Лакатоша, якого, думаву, затягнув ,пригласив, туда Л.Лецович, не говорячи, ош то буде «з'їзд»).

Товди, што побудило головного організатора сього циркуса ,Л.Лецовича, пуйти на зговор из русським телеканалом. Первое, то лишний раз пропарити ся, другое , вто я допускаву, фінансовый аспект.

Што из сього выйшло:

1. «з'їзд» дав Росии ищи ёден козырь про розшатованія ситуациі в нашему краю,

2. «з'їзд» дав возможность и повод Кийову уже сточити санкції до русинов и мотивовати ярлик «сепаратист» по отношению до вшытых русинов в Украині.

Представитель у Світову Раді Русинов
од України Микола Бобинець

СВІТОВА РАДА РУСИНІВ (РУСНАКІВ/ ЛЕМКІВ)

WORLD COUNCIL OF RUSYNS

Tel.: 00381/25 702 000, 00381 /64 430 46 40 e-mail: matka@open.telekom.rs

Tel.: 00421/57 73 23 514 , 00421 /911 070 023 e-mail: tajomnik.rusin@gmail.com

Svetový Kongres Rusínov, Levočská 9, 080 01 Prešov, Slovensko

www.rusynworldcongress.org

АКТУАЛНИ СТАН И ОБСТАВИНИ МЕДЗИ РУСИНAMI НА ПОДКАРПАТЮ У УКРАЇНИ

ВОЙНУ ТРЕБА И МУШИ ШЕ ЗОПРЕЦ

Шветова рада Русинох (Руснацох/ Лемкох) у 2014. року мала части зволованя, сходзеня, пейц порядні зашеданя, вельо розправи и дагварки, окреме о актуалним стану и обставинох медзи Русинами на Подкарпатю у України, пре войну хтора там вибухла, пре рижни интереси вельких силох на ширшим, широким полю, як и пре интересы малих, дробних, политичных и националистичных орг'анизаций на узшим, узким полю, як цо то були "конг'reсни" зашеданя представнікох мадярских и русинских орг'анизаций у Будапешту у Мадярской и зашеданя "Орг'анизації Подкарпатских Русинох" у Румунії, дзе вимагане оддвойоване Подкарпатя од України, зоз самопреглашованьом "Самостойней Републики Подкарпатска Русь", або з "помоцу чийогошик войска".

Таки "активносци" и предкладаня тих "орг'анизаций" Шветова рада Русинох (Руснацох/ Лемкох) не могла и не може ані прилапиц, ані потримац, бо би то значело преширйоване войни и на Подкарпате, а то би принесло лем зло, жертви и вельки утрати.

У України ознака и ище вше русински язик не припознати як меншински або регионални язик. Подкарпатски Русини ше не маю право вияшньовац як Русини на пописах жительства у України, не маю право на школоване на своім мацеринским языку, на пестоване культуры, а окреме жалосни стан же ше до войнових зраженьох на востоку України реѓрутует и мобилизує и Подкарпатских Русинох зоз воєну обовязку Українскога войска.

Шветови кон'грес Русинох и у 2015. року будзе вимагац од найвисших державных орг'анох України, Предсідателя України, Верховнай Ради України, Влади України и других державных орг'анох же би припознали русински язик як ёден од регионалних або меншинских язикох у України и же би Русинох на Подкарпатю припознали як окрему меншинску националну заєдніцу, окремни меншински народ хтори нёшка жиє и у Польской, Ческей, Словакской, Мадярской, Сербий, Горватской и Румунії и витворює шицки права на очуване свого ідентитета як цо то поробене у векшини державох у Европской Унії. На тото Україну обовязує и Европска повеля о регионалних и меншинских язикох, чий подпіснік и Україна.

У Руским Керестуре, 30. януара (01.) 2015. року,

Дюра Папуга,
предсідатель Шветовей ради
Русинох (Руснацох/ Лемкох)

Korešpondenčna adresa : Svetový Kongres Rusínov, ul. Vydraňská 125, 068 01 Medzilaborce, Slovensko

**НА СХАДЗКИ УПРАВНОГО ОДБОРУ РУСКЕЙ
МАТКИ У РУСКИМ КЕРЕСТУРЕ**

**ВИБРАНИ ДЕЛЕГАТИ И ГОСЦИ
НА ХІІІ ШВЕТОВИМ КОНГРЕСУ
РУСИНОХ/РУСНАЦОХ/ЛЕМКОХ**

На вчeraйшай схадзки у Руским Керестуре, Управни одбор Рускей матки выбрал учашнікох спред своеі організації и Форуму младых Рускей матки на ХІІІ Шветовім конгресу Русинох/Руснацох/Лемкох и VII Шветовім форуму русинскай младежі, хтори буду отримані од 18. по 21. юний таго року у городу Дева у Румунії.

Організації - членіці Шветовога конгресу Русинох/Руснацох/Лемкох буду представяць по 10 делегаті и по 5 госци, а спред Рускей матки делегаті буду: предсідатель Рускей матки Дюра Папуга, його заменік Миломир Шайтош, та Ксения Мученски, др Михайло Фейса, Владімир Бучко, Моніка Гарди, Наташа Макаі Мудрох, Владімир Джуня, Марія Дорошки и Юліян Лазор.

Як госци Рускей матки на ХІІІ Шветовім конгресу Русинох/Руснацох/Лемкох буду Аранка Медеші, Саня Тиркайлі, Валентина Чизмар, Владо Няради и Славко Вінаї.

Форум младых Рускей матки на VII Шветовім форуму русинскай младежі буду представяць пецеро делегаті – Борис Фейди, Ірена Скубан, Себастіян Няради и Ігор Горняк, а пяты член делегації будзе одредзены после Скупштіни Форуму младых Рускей матки.

За члена Комісії за просвіту на ХІІІ Шветовім конгресу Русинох/Руснацох/Лемкох предложеніа Ксения Мученски, за члена Комісії за культуру Миломир Шайтош, за члена Комісії за інформоване и видавательну діяльносц Саня Тиркайлі, члена Комісії за медзисобне сотрудніцтво и турыстичні розвой Юліян Лазор, за члена Комісії за історию Руснацох и кандидата за предсідателя тай Комісії предложені др Михайло фейса, а за члена Комісії за статут Шветовога конгреса РРЛ Дюра Папуга. Бешедоване и о учашнікох на поетскім вечаре под час ХІІІ Шветовога конгресу Русинох/Руснацох/Лемкох.

На вчeraйшай схадзки Управни одбор принесол одлуку же за Награду Шветовей ради Русинох (Руснацох/Лемкох) под маном Васіля Турова Гетеша Руска матка предклада "250-рочніцу конфесійнай школы у Коцуре".

У організації Рускей матки, спрам заключеня зоз вчeraйшай схадзки Управного одбору, 16. апраля у Руским Керестуре будзе отримана Трибіна о представяню Руснацох у АП Войводини у Републіки Сербії у друкованих и електронских медіаах и медзинародных стретніцах, запровадзовану и финансавану іх активносцюх у 2015. року.

дюп

СВІТОВА РАДА РУСИНІВ (РУСНАКІВ/ЛЕМКІВ)

WORLD COUNCIL OF RUSYNS

Tel.: 00381/25 702 000, 00381 /64 430 46 40 e-mail: matka@open.telekom.rs

Tel.: 00421/57 73 23 514 , 00421 /911 070 023 e-mail: tajomnik.rusin@gmail.com

Svetový Kongres Rusinov, Levočská 9, 080 01 Prešov, Slovensko

www.rusynworldcongress.org

- Предкладане-

**ПЛАН ПРОЕКТОХ (ГРАНТОХ)
ШВЕТОВОГО КОНГРЕСА РРЛ
ЗА 2015. РОК**

1. "Голос Русина", рочнік V, 4 числа культурно-белетристичнага часопису Русиноху

2015. року, хтори пририхта Редакційни одбор редакторох-дописовательох зоз шицких державох, членских організаційох ШК РРЛ,

- Гарант проекта: Юрий Шипович,

2. Хостинг и адмиіністроване веб сайта Шветовога конгреса Русинох/Руснацох/Лемкох у 2015. року

www.rusynworldcongress.org,

- Гарант проекта: Борис Пап,

3. "РУСИН ФЕСТ 2015", Треци Медзинародни фестивал мултижанровей русинскай музыки, зоз участвованью русинских музичных творительох зоз шицких державох, членских організаційох ШКР

РЛ,

- Гарант проекта: Мартін Карап,

4. ИСТОРИЙНИ ДАТУМИ Русинох/Руснацох/Лемкох, за шицки 365 дні у року, зоз календарским обробком найзначнейших подійох и збуваньох и найвизначнейших особох Русинох/Руснацох/Лемкох зоз шицких державох, членских організаційох ШК РРЛ.

- Гарант проекта Мариана Лявінец.

У Деві, 28.02.2015. року

Дюра Папуга, предсідатель

СВІТОВА РАДА РУСИНІВ (РУСНАКІВ/ ЛЕМКІВ)
WORLD COUNCIL OF RUSYNS
Tel.: 00381/25 702 000, 00381/64 430 46 40 e-mail: matka@open.telekom.rs
Tel.: 00421/57 73 23 514, 00421/911 070 023 e-mail: tajomnik.rusin@gmail.com
Svetový Kongres Rusínov, Levočská 9, 080 01 Prešov, Slovensko
www.rusynworldcongress.org

ПЛАН ОЗНАЧОВАНЯ И ПРЕСЛАВИ ДНЯ РУСИНОХ/ДНЯ РУСНАЦОХИ ДНЯ ЛЕМКОХУ 2015. РОКУ

(Утврдзени датуми по державох у хторих
жюю Русини/Руснаци/Лемки)

* Утврдзени датуми - хронологійно:

- 17. януар (01.), Дзень Руснацох у Рэспубліцы Сербії,
- 03. март (03.), Дзень Русинох у Румунії,
- 24. апрыл (04.) Дзень Русинох на Подкарпатію у Україні,
- 22. мая (05.), Дзень Русинох у Мадярскай,
- 25. мая (05.), Дзень Руснацох у Рэспубліцы Гарватскай,
- 12. юній (06.), Дзень Русинох у Славацкай,
- 05. децембер (12.), Дзень Русинох на Лемковині у Польскай.

* Неутврдзени датуми:

- Дзень Русинох у Ческай,
- Дзень Карпатских Русинох у Зединеных Амерыцких Державох,
- Дзень Карпатских Русинох у Канады.

У Деви у Румунії, 28.02.

Людмила Папуга, председатель

Шветовей ради Русинох (Руснацох/Лемкох)

ОТРИМАНА ПОРЯДНА РОЧНА СКУПШТИНА РУСКЕЙ МАТКИ, ПРЕШЛЕЙ СОБОТИ, 21. ЯНУАРА 2015. РОКУ У ПРОСТОРИЙОХ КПД "КАРПАТИ" У ВЕРБАШЕ

РУСКИ ИДЕНТОТЕТ И РУСНА СВИДОМОСЦ

У просторийох КПД „Карпати” у Вербаше
всеботу, 21. фебруара того року отримана порядна
рочна Скупщина Рускей матки.

Скупщину водзели председатель Рускей матки
Дюра Папуга и заменік председателя Миломир
Шайтош, а присутвовали председателе и члени
месних/городского/регионалного одбору Рускей
матки у Руским Керестуре, Кули, Коцуре, Веербаше,
Новим Садзе и Шиду, як и други члени Рускей
матки.

ГОЛОС РУСИНА

Звіт о роботі Рускей матки у 2014. року
поднесол Дюра Папуга, а звіти о роботі месних/
городского/регионалного одбору Рускей матки
поднесли: Марія Дорошкі зоз Руского Керестуре,
Сенка Мученски зоз Коцуре, Владімир Бучко зоз
Кули, Деян Загорянски зоз Вербасу, Владімир
Джуня зоз Шиду, Владислава Гарди зоз Нового
Саду.

Владімир Джуня наглашел же Регіоналкни од-
бору Рускей матки за Срим у Шиду зоз функції под-
председателя того одбору зменел и зоз членства
Рускей матки виключел Юліяна Ковача, на чийо
место выбрана и мененована Саня Тиркайлло.

Миломир Шайтош, визначел же у Городским од-
боре Рускей матки у Новим Садзе пременене ком-
плетне руководстцво. За председательку Город-
ского одбору Рускей матки у Новим Садзе выбрана
Наташа Макай Мудрох, за подпредседательку Ма-
рия Бесермині, а за секретарку Нада Загорянски.

На Скупщини Рускей матки принесени и План
роботи за тот рок, хтори поднесол председатель
Дюра Папуга, як и планы роботи месних/городско-
го/регионалного одбору Рускей матки по местах.

Розпатрана и информация о поднешених при-
явах Рускей матки на конкурси Покрайнскога секре-
терияту за культуру и явне информоване АП Войво-
дини и приріхтоване приявах на конкурс Министерства
культури и информованя Рэспубліки Сербії,
у обласці явнаго информованя за 2015. рок.

На Скупщини бешедоване и о означаваню 25-
рочніці Рускей матки, а Дюра Папуга винесол Прог-
раму шветочного означаваня и преслави того ювілея
Рускей матки хтора будзе отримана 27. и 28. де-
цембра того року у Руским Керестуре.

У приріхтованю и Вимога за софинансоване
Програми шветочного означаваня и преслави 25-
рочніці Рускей матки хтора будзе послата до
Оддзелення за дружтвени діяльносци Општини Кула,
Покрайнскай влады АП Войводини и Скупщины АП
Войводини.

На конкурс Министерства культуры и информо-
ваня Рэспубліки Сербії Руска матка приріхтує
прияву за софинансоване приріхтованя и
друковані глашніка Рускей матки "Руснак".

У приріхтованю и призыва на предстоящи конкурс
Покрайнскога секретарията за образоване, предпи-
саня, управу и национални заєдніци АП Войводи-
ни, за софинансоване порядней діяльносци.

Члени Рускей матки на Скупщини поинформо-
вани и о наступных сходзкох Шветовей ради
Русинох/Руснацох/Лемкох и приріхтованьох за
XIII Шветови конгрес Русинох/Руснацох/Лемкох и
VII Шветови форум русинской младежи, хтори буду
отримани у юния того року у месце Дева у Румунії.

У Руским Керестуре, 23. фебруара 2015.
Сердечни поздрав,

Людмила Папуга,
председатель Рускей матки

**СВІТОВА РАДА РУСИНІВ (РУСНАКОВ/ ЛЕМКІВ)
WORLD COUNCIL OF RUSYNS**
 Tel.: 00381/25 702 000, 00381 /64 430 46 40 e-mail: matka@open.telekom.rs
 Tel.: 00421/57 73 23 514 , 00421 /911 070 023 e-mail: tajomnik_rusin@gmail.com
 Svetový Kongres Rusínov, Levočská 9, 080 01 Prešov, Slovensko
www.rusynworldcongress.org

**ДВАНАЦ ШВЕТОВО КОНГРЕСИ
РУСИНОХ/РУСНАЦОХ/ЛЕМКОХ,
- у приихтованю XIII ШК РРЛ -
(1991.-2015.)**

1. I ШК РРЛ, Медзилаборци, Словакка, 23 - 24. 03. 1991.
2. II ШК РРЛ, Криніца, Польска, 22 - 23. 05. 1993.
3. III ШК РРЛ, Руски Керестур, Югославия, 26 - 28. 05. 1995.
4. IV ШК РРЛ, Будапешт, Мадярска, 29. 05. - 01. 06. 1997.
5. V ШК РРЛ, Ужгород, Подкарпате, Україна, 25 - 27. 06. 1999.
6. VI ШК РРЛ, Прага, Ческа, 26 - 28. 10. 2001.
7. VII ШК РРЛ, Прешов, Словакка, 27 - 28. 06. 2003.
8. VIII ШК РРЛ, Криніца, Польска, 24 - 25. 06. 2005.
9. IX ШК РРЛ, Сигет - Мараморош, Румунія, 21 - 24. 06. 2007.
10. X ШК РРЛ, Руски Керестур, Сербія, 04 - 07. 06. 2009.
- Конгресни дзень, Петровци, Горватска, 06. 06. 2009.
11. XI ШК РРЛ, Пилишсенткерест, Мадярска, 16 - 18. 06. 2011.
12. XII ШК РРЛ, Мукачево - Ужгород - Свалява, Подкарпате, Україна, 12 - 14. 07. 2013.
- У приихтованю наступни:
13. XIII ШК РРЛ, Дева, Румунія, 18. - 21. 06 2015.

Дюра Папуга, предсидатель
Шветовей ради Русинох (Руснацох/Лемкох)

**СВІТОВА РАДА РУСИНІВ (РУСНАКОВ/ ЛЕМКІВ)
WORLD COUNCIL OF RUSYNS**
 Tel.: 00381/25 702 000, 00381 /64 430 46 40 e-mail: matka@open.telekom.rs
 Tel.: 00421/57 73 23 514 , 00421 /911 070 023 e-mail: tajomnik_rusin@gmail.com
 Svetový Kongres Rusínov, Levočská 9, 080 01 Prešov, Slovensko
www.rusynworldcongress.org

**ПРЕДКЛАДЁ РУСИНСКИХ ОРГАНІЗАЦІЙОХ
З ОЗЧЕСKEЙ РЕПУБЛИКИ И СИВЕРНЕЙ
АМЕРИКИ ЗА ЇХ УЧЛЕНЬОВАНЕ ДО ШВЕТОВОГО
КОНГРЕСУ РУСИНОХ/РУСНАЦОХ/ЛЕМКОХ**

На основи запровадзеней розправи и принесених заключеньох на 8. зашеданю Шветовей ради Русинох (Руснацох/ Лемкох), хторе отримане 28. фебруара 2015. року у месце Дева у Румунії, предкладам же би зме поволали шлідуюци русински организаций зоз Ческай Республики и Сивернай Америки зоз цильом їх учленьования и уключована до роботи Шветового конгреса Русинох/Руснацох/Лемкох од XIII ШК РРЛ:

- за Ческу Републику: русинску организацию Rusíni.cz - rusínská iniciatíva v ČR, хтору предводзи Інг. Петро Дерцо,

- за Сиверну Америку: Carpatho-Rusyn Consortium of North America, Карпато-Русински Конзорциум у Сивернай Америки хтори творя:

1. Carpatho-Rusyn Research Center, Inc. – New York, New York,
2. Rusyn Association of North America – Kitchener, Ontario,
3. Carpatho-Rusyn Society, Inc. – Pittsburgh, Pennsylvania,
4. Rusyn-Saskatchewan Ruthenian Association – Saskatoon, Saskatchewan,
5. Rusin Association – Minneapolis, Minnesota,
6. World Academy of Culture – Toronto, Ontario,
7. Lemko Association, Inc. – Higganum, Connecticut.

Розправу о тим предкладаню запровадзиме на 9. зашеданю Шветовей ради Русинох (Руснацох/ Лемкох) початком мая (05.) 2015. року у Будапешту.

У Руским Керестуре, 08. марта 2015. року,

Дюра Папуга, предсидатель
Шветовей ради Русинох (Руснацох/Лемкох)

МИХАЙЛ ЗАВАДЯК

НАЦІОНАЛНА ГЕРАЛДИКА (СЪМВОЛЫ/ЗНАКЫ) КАРПАТСЬКИХ РУСИНОВ

Не думав ем, што колись буду занимати ся сякотемов, бо 58 рокъв (до 2012 р.) лъчивем хворих, писав научнѣ статѣ, дѣсертацю, научно-популярнѣ книги про лъчебнѣ мънералнѣ воды/квас/буркун нашого края. Ищи дашо хотѣло ся написати на медицинську тему, айбо пришло ся одказати/одречи од сих планѣв. Кой Кабънет Мънѣстръв 1996 р. прияв «План заходів щодо розв'язання проблем українців-русинів», зацѣленый/стремлячый/прямуючый на асъмъляцю давного/стародавного/старинного русинського народу, по призваню/прикликаню/просьбѣ/запрошеню, прощън бы, Василья Васильовога Сарканича, Председы Свалявського Общества Подкарпатських Русинов, я легъти-мъзовався в сю органъзацю. В. В. Сарканич, засл. работ-ник профтехобразования УРСР, будучи уже пензъшом/пензъштом, много труда влож-ив/вклав у дѣло усокочъня русинського народу. Йому вдалося многих пробудити. Хоть я нигда не быв у партії, айбо в органъзацю, задачов котрѣ є всокоченя/захрана/сохраненя культуры, обычаїв, языка, фолклора, законных прав мого народу, я записався без хлябаня/колимбаня. Обы не дати скапарити навхтема то, што є богатством не лише/лем русинов, а вшиткого свѣта, збирав ем народнѣ русинськѣ спѣванки. Се истинна/справдъшна/автентична народна поезѧ. Ворошно из Димитръом Попом издали съме «Русинські спѣванки з Вирховини и Гуцульшины (Ужгород:IVA, 2007.- 400 с.). Пять рокъв згодя выйшла в свѣт друга книга «Михайло Завадяк. Русини карпатські випростуються. Ужгород:IVA, 2012.-252 с.». Так што язва и гатрѣтьс, на причины которых у мене є свое нестандартное видѣння/никиания/зор/глип, мусятчекати, докы украинська власть не признает оффцѣально подкарпатських русинов окремъшним (од украинцѣв) народом. Мож чекати, што тогды в роботу по сохраненю фолклора и розвиваню языка, культуры, историѣ подкарпатських русинов воллются новѣ силы, май молодѣ люде, котрѣ до теперъ просто боят ся утратити роботу.

Писати сю статью мене побудив/понукнув/пригварив/пѣдохотив Димитръ Димитръв Скрип, Председа Хустського Общества Подкарпатських Русинов, а його –totы люде-русины, котрѣ хотят бѣлше знати засебе, бо памнята-ют клик/кликаня/воланя/вызыву Будителя карпатських русинов Александра Духновича «...не забудьте о своем!». Да-котрѣ з них вывѣсили Фаны подкарпатских русинов на свойих хыжах.

Писати по-русинськы менѣ доста тяжко, бо з 13-рѣчного вѣку жив ем не в Новоселици Воловського округа (Мъжгърського района), де ня мама родила, и стыкав ся/общав ся/комуніковав май бѣлше не из русинами, а из руськими (великоросами) и укра-йинцями. Тко первый раз читат написаное по-русинськы, восприимат/внимат/схаплят/постигат текст доста тяжко. Повѣрите, што писати ищи май тяжко. Велику

помѣч дали ми два томы/исшички/звязки Ігоря Керчъ «Русско-русинский словарь. Словник русько-русинський. Ужгород:ПоліПрінт, 2012.- 580 и 596 сс.». Всих томах є 65 000 слѣв. Русинський язык из 1946 р. быв запрѣщеный. Се наше є великое богатство, котроє треба розвивати. Георгій Геровський изучив 14 говорѣв карпатських русинов. Обы написаное было порозумено/восприято чим бѣлшим числом читательв, из словника Ігоря Керчъ я пододавав слова, аналогичнѣ по значѣнню. У теперъшнѣ/днешнѣ/новочаснѣ/съогочаснѣ/новодобнѣ/модернѣ русинськѣ лѣтературѣ, у новинках домънue дѣалект русинов цен-тралноe части историчноe Автономноe Республи-кы Подкарпатська Русь. Айбо сись дѣалект, котрый хотят брати за основу лѣтературного языка подкарпатських русинов в Українѣ, не дуже охотно восприимают русини Раховського, Мъжгърського, Воловецького, Велико-Березнянського, Иршавського, часточно и других округъв. Майзначуше/mайважноe то, што нашъ братя-русины за границьзов, котрѣ вже кодѣфъковали русинський язык, не пишут «кўнь», «вўл», «вўз», а вадь «кінь», «віл», «віз» (послѣдний варьянт домънue переважно/выгѣднѣйше/преименнѣшев в Иршавськѣм окрузѣ), а пишут и выговорюют/выгваряют/высловлюют/артъкулюют/выголосуют ги «кінь», «віл», «віз». Не мож выключити/вылучити/выяти/выхабити/вырядити, што через даякъ час буде узаконеный ворошнй лѣтературный язык для карпатських русинов ушиткого свѣту. Так што карпатським русинам в Українѣ уже теперъ/тераз треба думати, обы сись процес унѣфъкацї быв чим май легкий/плавкий и восприятый бѣлшинов/векшинов/переважным числом/бѣлшов частьев/майорътетом/ маймногими хоснователями нашого языка.

До 1946 р. в азбуцѣ русинського языка была буква «ѣ, ѿ» («Ять»). Мене в народнѣ школѣ учили азбуцѣ из таков лѣтеров. Пѣд вплывањом украинськѣ мовы днешнѣ русинськѣ дѣятели на нивѣ фольлогії замѣнили сю лѣтеру на дѣл украинськѣ – «І, і» та «Ї, ї». Айбо нащо такое перебраня/пребераня/переята/позычка? Се русинська исторична лѣтера и є треба сохранити/присокотити.

Ищи єдна особеность/вѣдлика/відѣлность/особитост/окремось/окремъшность верховинського дѣалекта у тѣм, што русини Верховини у глаголнѣ формъ первого лица и третього лица множественного числа кажут (пишут) нетак, ги в центральнѣ части нашого края. В центрѣ области говорят и пишут, напр., «маву, мавуть», а на Верховинѣ – «маю, мают».

Націонална съмволъка подкарпатських русинов у наш час доста детално описана у брошурцѣ М. Алмашія «Русинські національні символи». Ужгород, 2010. – 44 с. Там сут исторѧ, фарбовъ єлю-страциѣ гербъв, фан и варьянты новт/мелодѣй до Гѣмана подкарпатських русинов разных авторъв.

Герб карпатських/подкарпатських русинов має форму щита, роздѣленый по вертикали на дѣл рѣвнѣ/рѣвнѣ части. На правъм/правум боцѣ на бѣлѣм/бѣлум фонѣ изображеный червеный медвѣдь, што стойит на заднїх лабах из открытов

пащов/пастьев, обернутый у льву сторону щита. Последний поделенный на семь одинаковых по ширине горизонтальных пасем; верхня темно-сина, друга за нив - золотиста и так далее за широм перемежаются по фарбъ. Ушиткого є четыри сині и три золотисті пасма. Сісі Герб быв державным символом Автономной Республики Подкарпатська Русь у составе Чехословакской Республики (1920-1939 гг.) и Святогород Радов Русинов приятый ги єден из символів/символів Русинов ушиткого світу. В перві роки независимої України обласна рада вернула го як Герб Закарпатської області. За се маємо дяквати депутатам, котръ голосовали «За».

Правда, ожтогда то легче было зробити, бо Кабінет Міністрів України ищи не прияв тайний антирусинський «План заходів щодо розв'язання проблем українців-русинів» (№13-884/2 од 7 октомвра 1996 р.), обы зжерти/аємъльовати-українізувати русинов, историчну землю которых имен Українська ССР анексовала 22 януара 1946 р. Указом Президента Верховного Рады про «утворення» Закарпатської області. Чому «анексовала»? Бо издала Указ на тиждень скорше, ги СССР и Чехословакія обмънялися у Празь грамотами про ратификацію Договора и Протокола про Закарпатську Україну – Подкарпатську Русь. А по межинародному праву договоры приобретают силу лише/лем послѣ обмъна ратификаційними грамотами.

Медвѣдь – традиційный символ Карпат, пановник/газда карпатських хащ/лесь, єдна из роспростореных флагур геральдики земель карпатських русинов. Теодор Легоцький описав выше 300 знаків/знаків сельських готарів, у которых медвѣдь даже/онь/доціле одбитий на печатах обываних/заподнених пунктів. Медвѣдь – символ предвидення и духовної сили.

Водоруйнъ (горизонталнъ) пасма на львім/львім боць щита трактуют ги сім главних рѣк нашого края: Тиса, Тересва, Рѣка, Теребля, Боржава, Латориця, Уж. Дахто рахує, шtotri золотисті пасма – се три майглавні рѣки – Тиса, Уж, Латориця. Айбо не вшиткъ знатоки геральдики соглашаются/сут заєдно из таким толкованьем Герба карпатських русинов. Жаль, што єден из них ограничивися/притѣснivsся лише/лем таков фразов: «Герб – продукт духовного труда, де «спершу было слово» [О. Філіпов. Питання геральдики Закарпаття//Новини Закарпаття.– 1993.– 16 жовтня; цит. за М. Алмашій. Русинські національні символи. Ужгород, 2010.– 43 с.]. Можеме преположити, что число сім (только є водоруйных/водоруйных пасем на Гербові) убрано не трафунково/случайно, а усвѣдомено, бо в нумерології йому приписуют/приписувут стабільность, професіональний рост. Сімка учит чоловѣка одмътоватито, што заважат його гармонії, помогают сдержковати чувства, додає в сохташ/характер упорства и силы волі, приносит серенчу вольовим и терпеливим людьом. Число сім учит видѣти будущность, не дає распорюшовати свої силы. Сімка на уровнях чувств дає душевну холодності, которая компенсується моцнотов наклонности досвого; приносит тнтелектуалный добыток/успѣх при концентрації мысли на проблемѣ.

Герб историчної Подкарпатської Русі, а нинѣ Закарпатської області и заєдно вшиткых русинов

світа, зобрав у ся главні сімволи края, позволяют нам гордитися умълецьким/образовим смаком и мудростью наших славных предкъв/предкўв и их увѣреность у лѣпшъ будущности.

Фана/прапор

Шкода, што тогды, кой ся приїмав Герб області, заєдно не были утверждены другі историчні сімволи – фана/прапор и Гимн нашего края. Приятія обласнов радов фана Закарпатської області є копійов Державного прапора України из Гербом області. Се плағіят, што не робитчести обласним депутатам, особено зато/завто, што переже обласна рада писала, ож регіоналний прапор не може дуфловати общештатный символ. Мож бы замътовати и избирателям, айбо се было бы несправедливо, бо партіяшнъ списки были закрыть и люде выбирави/убирали «мацурѣв у мъхові». А там оказалось много из чужої файты. Сімволы мають велику воспитателну силу, зато/завто май активна часть прийшлякъв/прийшлякuv провбалує выбити из тямкы корѣнных жителїв нашу историю и втвочи свої цѣнности.

Фана историчної Автономной Республики Подкарпатська Русь прията Святогород Радов ги сімвол карпатських русинов у вшиткем світѣ, так што она не знидѣла навхтема, а екзистує и буде жити.

Фана представляє собов полотнище из трьома горизонтальними/водоруйными пасмами. Верхня половка (50%) сина, друга наполовку бѣла (середньое пасмо), а нижня часть (25%) ширини полотна червена. В центрѣ/средку першої одрудини 1/3 довжини фаны находится Герб.

Гѣмн

Обласна рада утвердила Гимном області стих Александра Духновича, што ся начинат словами «Подкарпатскїи русины, оставьте глубокий сон!», айбо офѣціально його не хоснут/хоснүут. Мож предположити, што влада в области не смѣє дразнити/розвлючовати панѣв/панўв у Кѣйовѣ. Сим они провказуют свое страхопудство и не-самостойность и именно/акурат/илен/найме/якраз/само сим злохоснют/злохоснүут представитель центральної власти и крайні правої ультранаціональсты.

Айбо Народный Гѣмн подкарпатських/карпатських русинов жие. Описовати його не є потребы, доста знати текст и мелодію/новту и каждый порозумѣє, што кликаня Александра Духновича актуалное и в 21 строчкѣ.

Гѣмн ПОДКАРПАТСЬКИХ РУСИНОВ

Подкарпатскїи русины
Оставьте глубокий сон!
Народный голос зовет вас:
Не забудьте о своем!
Наш народ любимый
Да будет свободный.
От него да отдалится
Непрѣятелей буря,
Да постѣтіт справедливость
Уж и руськое племя!
Желанье руських вождь:
Руський да живет народ!
Все просим Всевышняго,
Да поддержит руськаго,
И дастъ вѣка лучшаго!

МИХАЙЛ ЗАВАДЯК

НАЦІОНАЛНА ГЕРАЛДИКА
(СЪМВОЛЫ/ЗНАКЫ) КАРПАТСЬКИХ РУСИНОВ

Не думав ем, што колись буду занимати ся сяков темов, бо 58 рокъв (до 2012 р.) лъчив ем хворых, писав научнѣ статѣ, дѣсертацю, научно-популярнѣ книги про лъчебнѣ мънералнѣ воды/квас/буркун нашого края. Ищи дащо хотѣло ся написати на медицинську тему, айбо прийшло ся одказати/одречи од сих планъв. Кой Кабънет Мънѣстръв 1996 р. прияв «План заходів щодо розв'язання проблем украйнців-русинів», зацѣленый/стремлячый/прямуючый на асъмъляцю давного/стародавного/старинного русинського народу, по призваню/прикликаню/просьбѣ/запрошеню, прощън бы, Василья Васильовогого Сарканича, Председы Свалявського Общества Подкарпатських Русинов, я легъти-мъзовався в сю органъзацю. В. В. Сарканич, засл. работ-ник профтехобразования УРСР, будучи уже пензъшом/пензъштом, много труда влож-ив/вклав у дѣло усокочъня русинського народу. Йому вдалося многих пробудити. Хоть я нигда не быв у пар-тиї, айбо в органъзацю, задачов котрѣ е всокоченя/захрана/сохраненя культуры, обычаев, языка, фольклора, законных прав мого народу, я записався без хлябаня/колимбаня. Обы не дати скапарити навхтема то, што е богатством не лише/лем русинов, а вшиткого свѣта, збирав ем народнѣ русинскѣ спѣванки. Се истинна/справдъшна/автентична народна поезѧ. Ворошно из Димитръем Попом издали съме «Русинські спѣванки з Вирховини и Гуцульшины (Ужгород:IBA, 2007.- 400 с.). Пять рокъв згодя выйшла в свѣт друга книга «Михайло Завадяк. Русини карпатські випростуються. Ужгород:IBA, 2012.-252 с.». Так што язва и гатрѣтьс, на причины которых у мене е свое нестандартное видѣння/никиания/зор/глип, мусят чекати, докы украинська власть не признает оффцѣально подкарпатських русинов окремъшним (од украинцѣв) народом. Мож чекати, што тогды в роботу по сохраненю фольклора и розвиваню языка, культуры, историѣ подкарпатських русинов воллют ся новѣ силы, май молодѣ люде, котрѣ до теперъ просто боят ся утратити роботу.

Писати сю статью мене побудив/понукнув/пригварив/пѣдохотив Димитръ Димитръв Скрип, Председа Хустського Общества Подкарпатських Русинов, а його – тоты люде-русины, котрѣ хотят бѣлше знати за себе, бо памнят-ют клик/кликаня/воланя/вызву Будителя карпатських русинов Александра Духновича «...не забудьте о своем!». Дакотрѣ з них вывѣсили Фаны подкарпатских русинов на своих хыжах.

Писати по-русинськы менѣ доста тяжко, бо з 13-рѣчного вѣку жив ем не в Новоселици Воловського округа (Мъжгърського района), де ня мама родила, и стыкав ся/общав ся/комуніковав май бѣлше не из русинами, а из руськими (великоросами) и укра-йинцями. Тко первый раз читат написаное по-русинськы, восприимат/внимат/схаплят/постигат текст доста тяжко. Повѣруйте, што писати ищи май тяжко. Велику

помѣч дали ми два томы/исшилкы/звязы Ігоря Керчъ «Русско-русинский словарь. Словник русько-русинський. Ужгород:ПоліПрінт, 2012. - 580 и 596 сс.». Всих томах е 65 000 слѣв. Русинський язык из 1946 р. быв запрѣщеный. Се наше великое богатство, котroe треба розвивати. Георгій Геровський изучив 14 говорѣв карпатських русинов. Обы написаное было порозумено/восприято чим бѣлшим числом читательв, из словника Ігоря Керчъ я пододавав слова, аналогичнѣ по значѣнню. У теперъшнѣ/днешнѣ/новочаснѣ/съогочаснѣ/новодобнѣ/модернѣ русинськѣ лѣтературѣ, у новинках домънue дѣалект русинов цен-тралноe части историчноe Автономноe Республи-кы Подкарпатська Русь. Айбо сись дѣалект, котрый хотят брати за основу лѣтературного языка подкарпатських русинов в Українѣ, не дуже охотно восприимают русини Раховського, Мъжгърського, Воловецького, Велико-Березнянського, Иршавського, часточно и других округъв. Майзначуще/майважноe то, што нашъ братя-русины за границьзов, котрѣ вже кодѣфъковали русинський язык, не пишут «кѣнь», «вѣл», «вѣз», а вадъ «кѣнь», «вѣл», «вѣз» (послѣдний варѣант домънue переважно/выгѣднѣйше/преименнѣше в Иршавськѣм окрузѣ), а пишут и выговорюют/выгваряют/высловлюют/артъкулюют/выголосуют ги «кѣнь», «вѣл», «вѣз». Не мож выключити/вылучити/выяти/выхабити/вырядити, што через даякій час буде узаконеный ворошный лѣтературный язык для карпатських русинов ушиткого свѣту. Так што карпатським русинам в Українѣ уже теперъ/тераз треба думати, обы сись процес унѣфъкацї быв чим май легкій/плавкій и восприятый бѣлшинов/векшинов/переважным числом/бѣлшов частьев/майорътетом/ маймногими хоснователями нашего языка.

До 1946 р. в азбуцѣ русинського языка была буква «ѣ, є» («Ять»). Мене в народнѣ школѣ учили азбуцѣ из таков лѣтеров. Пѣд вплыванью украинськѣ мовы днешнѣ русинськѣ дѣятели на нивѣ фѣлологиѣ замѣнили сю лѣтеру на двѣ украинськѣ – «ї, і» та «ї, ї». Айбо нащо такое перебраня/пребераня/переятя/позычка? Се русинська исторична лѣтера и є треба сохранити/присокотити.

Ищи єдна особеность/вѣдлика/відѣлность/особитост/окремось/окремъшность верховинського дѣалекта у тѣм, што русини Верховини у глаголнѣ формѣ первого лица и третього лица множественного числа кажут (пишут) не так, ги в центральнѣ части нашого края. В центрѣ области говорят и пишут, напр., «маву, мавуть», а на Верховинѣ – «маю, мают».

Націонална съмволъка подкарпатських русинов у наш час доста детално описана у брошурцѣ М. Алмашія «Русинські національні символії». Ужгород, 2010. – 44 с. Там сут исторя, фарбовъ єлю-страциї гербъв, фан и варѣанты новт/мелодѣй до Гѣмана подкарпатських русинов разных авторѣв.

Герб карпатських/подкарпатських русинов має форму щита, роздѣленый по вертикали на двѣ рѣвнѣ/рѣвнѣ частии. На правъм/правум боцѣ на бѣльм/бѣлум фонѣ изображеный червень медвѣдь, што стойит на задніх лабах из открытов

пащов/пастьюв, обернутый у льву сторону щита. Последний подъленый на съм єднакых по ширинъ горизонталных пасем; верхня темно-сина, друга за нив - золотиста и так дале за шором перемѣнюют ся по фарбѣ. Ушиткого є четыри синѣ и три золотистѣ пасма. Сись Герб быв державным съмволом Автономної Республики Подкарпатська Русь у составѣ Чехословакъє Республики (1920-1939 рр.) и Свѣтовов Радов Русинов приятый ги єден из символъв/символів Русинов ушиткого свѣту. В первы рокы независимої України обласна рада вернула го як Герб Закарпатської области. За се маєме дяковати депутатам, котръ голосовали «За».

Правда, ож тогды то легше было зробити, бо Кабънет Мѣнѣстрѣв України ищи не прияв тайный антирусинський «План заходів щодо розв'язання проблем українців-русинів» (№13-884/2 од 7 октомбра 1996 р.), обы зжерти/аємъльовати-українізувати русинов, историчну землю которых іпен Українська ССР анексовала 22 януара 1946 р. Указом Презѣдѣума Верховної Рады про «утворення» Закарпатської области. Чому «анексовала»? Бо издала Указ на тыждень скорше, ги ССР и Чехословакъя обмънялися у Празѣ грамотами про ратьфѣкацю Договора и Протокола про Закарпатську Україну – Подкарпатську Русь. А по межинародному праву договоры приобрѣтают силу лише/лем послѣ обмъна ратьфѣкаційными грамотами.

Медвѣдь – традиційный съмвол Карпат, пановник/газда карпатських хаш/льсьв, єдна из роспростореных фѣгур геральдики земль карпатських русинов. Теодор Легоцький описав выше 300 знакъв/знаків съльських готарѣв, у которых медвѣдь даже/онь/доцѣле одбитый на печатах обываних/залоднених пунктах. Медвѣдь – съмвол предвиденя и духовної сили.

Водорുвнъ (горизонталнъ) пасма на львѣм/львѣм боцѣ щита трактуют ги съм главных рѣк нашего края: Тиса, Тересва, Рѣка, Теребля, Боржава, Латорица, Уж. Дахто рапчує, што три золотистѣ пасма – се три майглавнѣ рѣки – Тиса, Уж, Латорица. Айбо не вшиткѣ знатоки геральдики соглашаются/сут заєдно из таким толкованьем Герба карпатських русинов. Жаль, што єден из них ограничивися/притѣснися лише/лем таков фразов: «Герб – продукт духовного труда, де «спершу было слово» [О. Філіпов. Питання геральдики Закарпаття//Новини Закарпаття. – 1993. – 16 жовтня; цит. за М. Алмашій. Русинські національні символи. Ужгород, 2010. – 43 с.]. Можеме преположити, что число съм (тулько є водорѣвных/водорുвных пасем на Гербови) убрано не трафунково/случайно, а усвѣдомено, бо в нумерологи йому приписуют/приписувут стабільность, професіоналний рост. Съмка учитчоловъка одмътовати то, што заважат його гармони, помогают сдержковати чуства, додає в сохташ/характер упорства и силы волъ, приносит серенчу вольовим и терпеливым людьом. Число съм учит видѣти будучность, не дає распорощовати свої силы. Съмка на уровнях чуств дає душевну холодност, которая компенсується моцнотов наклонности до своего; приносит ёнтелектуалный добыток/успѣх при концентрацїи мысли на проблемѣ.

Герб историчної Подкарпатської Русь, а нынъ Закарпатської области и заєдно вшиткых русинов

свѣта, зобрав у ся главнѣ съмволы края, позволяют нам гордитися умѣлецьким/образовым смаком и мудростю наших славных предкѣв/предкўв и их увѣреность у лѣпшѣ будучности.

Фана/прапор

Шкода, што тогды, кой ся приїмав Герб области, заєдно не были утверждѣ другѣ историчнѣ съмволы – фана/прапор и Гимн нашого края. Приятя обласнов радов фана Закарпатської области є копѣйов Державного прапора України из Гербом области. Се плағѣят, што не робит чести обласним депутатам, особено зато/завто, што переже обласна рада писала, ож рєgioналный прапор не може дуфловати общештатный съмвол. Мож бы замътовати и избирателям, айбо се было бы несправедливо, бо партіяшнѣ списки были закрыть и люде выбириали/убирали «мацуровъ в мъхови». А там оказалось много из чужої файты. Съмволы мають велику воспитателну силу, зато/завто май активна часть приишлякъв/приишлякув провбалує выбити из тямки коръных жителв нашу исторю и втвочи свої цѣнности.

Фана историчної Автономної Республики Подкарпатська Русь прията Свѣтовов Радов ги съмвол карпатських русинов у вшиткѣм свѣту, так што она не зныдѣла навхтема, а екзистує и буде жити.

Фана представляє собов полотнище из трьома горизонтальними/водорുвними пасмами. Верхня половка (50%) сина, друга наполовку бѣла (середньое пасмо), а нижня часть (25%) ширини полотна червена. В центрѣ/середку першої од рудини 1/3 довжини фаны находится Герб.

Гѣмн

Обласна рада утвердила Гимном области стих Александра Духновича, што ся начинат словами «Подкарпатскїи русины, оставьте глубокий сон!», айбо офѣціально його не хоснют/хоснүут. Мож предположити, што влада в области не смѣє дразнити/розвючовати панѣв/панув у Кѣйовь. Сим они провказуют свое страхопудство и не-самостойность и именно/акурат/іпен/най-ме/якраз/само сим злохоснют/злохоснүут представитель центральної власти и крайнѣ права ультранаціональсты.

Айбо Народный Гѣмн подкарпатських/карпатських русинов жие. Описовати його не є потребы, доста знати текст и мелодїю/новту и каждый порозумѣє, што кликаня Alexandra Dukhnovicha актуалноє и в 21 стороч්.

Гѣмн ПОДКАРПАТСКІХ РУСИНОВ

Подкарпатскїи русины
Оставьте глубокий сон!
Народный голос зовет вас:
Не забудьте о своем!
Наш народ любимый
Да будет свободный.
От него да отдалится
Непрѣятелей бура,
Да посѣтит справедливость
Уж и руськое племя!
Желанье руських вождь:
Руський да живет народ!
Все просим Всевышняго,
Да поддержит руськаго,
И дастъ вѣка лучшаго!

Zajed. casc zased. SR RRL i KK kul

Uvaha zajednjickim pitanjom

Stretnuce starih kamaratch u Devi

Prihvitanja za XIII SK RRL u Devi

Julius Fircak, podpred. SR RRL

Delegacija Ruskej matki u Devi

Poresna Nahradja o. V. Bojukovi

Dohvarka o sposobe prijemu MOO

G. Fircak na zasedanju SR RRL

Zased. Komisiji za kulturu SK RRL

Русина
Българо-съветският венец Русина